

GİRİŞ

1991-ci ildə Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin yenidən bərpa olunması xalqımızın tarixində mühüm hadisə olmuşdur. Bir sıra çətinliklərə baxmayaraq müstəqillik Azərbaycanın social-iqtisadi tərəqqisi, əhalinin mədəni-mənəvi, ədəbi-bədii və intellektual inkişafı üçün geniş imkanlar açmışdır. Artıq dövlətimizdə demokratik proseslərin dərinləşməsi, hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər müasir dövrün reallıqlarıdır.

Belə tədbirlər sistemində gənc nəslin hərtərəfli inkişafı uşaq və gənclər üçün ədəbiyyatın nəşri, uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik, onların asudə vaxtlarının təşkili, yeniyetmələrin hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi müasir dövrün ən aktual problemlərindəndir.

Bu problemlərin həlli milli Biblioqrafiyaşünaslıq elminin də qarşısında yeni vəzifələr qoyur. Bu vəzifələr ilk növbədə 1995-ci ildə qəbul edilmiş Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında bəyan edilən “Hər kəsin mədəni həyatda iştirak etmək, mədəniyyət təsisatlarından və mədəni sərvət-

lərdən istifadə etmək (maddə 46) və “Hər kəsin istədiyi məlumatı qanuni yolla axtarmaq, əldə etmək, ötürmək, hazırlamaq və yaymaq” (maddə 50) hüquqları və azadlıqlarının təmin edilməsində biblioqrafik fəaliyyətin rolu və əhəmiyyətini müəyyənləşdirir.

Müasir biblioqrafik fəaliyyət dünyada baş verən dinamik informasiya proseslərinin ayrılmaz üzvi sahəsi kimi əvvəlki illərə nisbətən indi daha mürəkkəb sosial-humanitar və elmi-texniki vəzifələri yerinə yetirir. Bütün bunlar ölkədə biblioqrafik fəaliyyətin, o cümlədən, uşaq və gənclər ədəbiyyatı üzrə biblioqrafik fəaliyyətin genişlənməsi zərurətini irəli sürür və Vətənə layiqli vətəndaş kimi yetişdirilməsində uşaq və gənclər ədəbiyyatının rolu böyükdür.

Uşaq ədəbiyyatı hər bir yeniyetmənin, gəncin gələcəyini müəyyənləşdirir, sənət, ixtisas seçimində, elmin sirlərinə yiyələnməkdə yardımçısı olur. Bundan başqa uşaq ədəbiyyatı uşaqların mütaliə mədəniyyətinin yüksəldilməsinə də öz təsirini göstərir.

Cəmiyyətin mədəni sərvəti və informasiya bazası olan kitabxanalar müasir dövrdə olduqca mürəkkəb sosial

funksiyaları yerinə yetirməklə uşaq və yeniyetmələrin mütaliə mədəniyyətinin formalaşmasına səmərəli təsir göstərir. Kitabxanaların yerinə yetirdikləri funksiyalar 1998-ci ilin dekabr ayının 29-da qəbul edilmiş “Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu”nda daha ətraflı öz əksini tapmışdır. Qanunda yazılır: “Kitabxana – elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisəsi kimi çap əsərlərini və digər informasiya daşıyıcılığını toplayıb, mühafizə edən, onların sistemli istifadəsini təşkil edən cəmiyyətin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial institutdur”. (1)

Bəşər sivilizasiyasının ən böyük nailiyyətlərindən biri olan kitab nəsilindən – nəslə məhz kitabxanalar vasitəsilə çatdırılır. Ümummilli lider H.Əliyev kitabxanaların fəaliyyətini yüksək qiymətləndirərək demişdir: “Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mənəviyyət, bilik, zəka mənbəyidir”.

Müasir dövrdə kitabxanalar bəşəriyyətin elmi sərvətini toplayıb, qoruyub onları insanların istifadəsinə verməklə, elmin, mədəniyyətin və yeniyetmələrin dünyagörüşünün

formalaşması, elmin və texnikanın yeni nailiyyətlərini, ətraf ələmdə baş verən təbiət və cəmiyyət hadisələrinin mahiyyətinin dərk edilməsinə uyğun iş aparmaq, respublikamızın həyatında baş verən əlamətdar hadisələrin təbliğini günün tələbləri səviyyəsində qurmaq kimi mühüm vəzifələri yerinə yetirirlər.

Milli-mənəvi dəyərlərimizi özündə əks etdirən uşaq ədəbiyyatına olan qayğı və diqqətin nəticəsi olaraq ədəbi irsimizin qorunmasında Heydər Əliyevin layiqli davamçısı olan Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyev “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 12 yanvar 2004-cü il tarixli Sərəncamı imzalamışdır. Sərəncama əsasən təkrar nəşr edilmiş kitablar ölkə kitabxanalarına, o cümlədən uşaq və gənclər kitabxanalarına hədiyyə edilmişdir.

Uşaqlar bizim gələcəyimizdir. Bu müdrik fikrin mənə çalarları çoxdur. Onların məhz xoş sabahımız olmaları bu günün necəliyindən çox asılıdır. Elə buna görə də ölkə başçısı cənab İlham Əliyev 22 dekabr 2008-ci ildə “2009-cu ilin “Uşaq ili” elan edilməsi haqqında” sərəncamı imzalamışdır.

Sərəncamdan irəli gələn vəzifələrin həllində ölkəmizdə fəaliyyət göstərən dövlət qurumları ilə yanaşı kitabxanaların da vəzifələri müəyyənləşdirilmişdir. Cəmiyyətin mədəni sərvəti və informasiya bazası olan kitabxanalar müasir dövrdə olduqca mürəkkəb sosial funksiyaları yerinə yetirməklə, uşaq və gənclərin mütaliə mədəniyyətinin formalaşmasına səmərəli təsir göstərir.

Uşaq ədəbiyyatına yüksək informasiya tələbatının olmasına, uzun illər Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində sahəvi biblioqrafiya fənni kimi tədris edilməsinə baxmayaraq “Uşaq və gənclər ədəbiyyatının biblioqrafiyası” ixtisası üzrə dərslük və dərs vəsaiti olmamışdır. Uşaq ədəbiyyatının nəzəri, metodiki və təcrübi məsələlərinə dair biblioqrafiyaşünas alimlərdən dos.F.Bayramovun, dos.A.Xəlilovun və baş müəllim A.Əsədullayevin tədqiqatlarının nəticəsi olaraq elmi məqalələri dərc edilmişdir.

Biblioqrafiyaşünaslıq elminin bu sahəsi üzrə mövcud tələbatı ödəmək məqsədilə tərtib edilmiş bu dərs vəsaitində Azərbaycanda uşaq və gənclər ədəbiyyatının yaranması, məqsəd və vəzifələri, bu istiqamət üzrə ədəbiyyata olan sosial

tələbatın müəyyənləşdirilməsi, həmçinin bu sahə üzrə biblioqrafik resursun tədqiqi və təhlili işıqlandırılmışdır.

Dərs vəsaitində müvafiq sahə üzrə biblioqrafik fəaliyyət proseslərini həyata keçirən M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının, F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının və C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyətinin əsas istiqamətlərinin, biblioqrafik nəşrlərinin təhlilinə xüsusi yer verilmişdir.

“Uşaq və gənclər ədəbiyyatı bibliografiyası” adlı dərs vəsaiti BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin bakalavr pilləsinin tələbələri, habelə uşaq ədəbiyyatının nəzəri, metodiki və təcrübi məsələləri ilə məşğul olan mütəxəssislər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

BÖLMƏ 1

Uşaq və gənclər ədəbiyyatı bibliografiyasının metodoloji əsasları və inkişaf xüsusiyyətləri

1.1 Azərbaycanda uşaq və gənclər ədəbiyyatı bibliografiyasına sosial tələbat

Respublikamızın müstəqillik yolu ilə inamla irəlilədiyi bir zamanda böyüməkdə olan uşaq və yeniyetmələrin düzgün və məqsədyönlü tərbiyəsi, ana vətənə, müqəddəs torpağa məhəbbət, şəhidlərimizin unudulmaz xatirəsinə ehtiram, və gələcəyə inam ruhunda yetişdirilməsi, gənclərin dünyagörüşünün formalaşdırılması, Vətənə layiqli vətəndaş kimi yetişdirilməsində uşaq ədəbiyyatının rolu böyük olmuşdur.

Uşaqlar bədii ədəbiyyat vasitəsilə keçmiş, bugünkü həyatımızı və inkişafımızı bədii şəkildə öyrənirlər. Bu ədəbiyyat uşaqlarda nəcib hisslər oyadır, gələcək haqqında gözəl və romantik arzulara ümid verir, xəyallarını gerçəkləşdirir. Uşaq ədəbiyyatı hər bir yeniyetmənin, gəncin

gələcəyini müəyyənləşdirir, sənət ixtisas seçimində, elmin sirlərinə yiyələnməkdə yardımçısı olur. Bundan başqa uşaq ədəbiyyatı uşaqların mütaliə mədəniyyətinin yüksəldilməsinə də öz təsirini göstərir.

Cəmiyyətin mədəni sərvəti və informasiya bazası olan kitabxanalar müasir dövrdə çox mürəkkəb vəzifələri yerinə yetirir. Müasir dövrdə kitabxanalar bəşəriyyətin elmi sərvətini toplayıb, qoruyub onları insanların istifadəsinə verməklə, elmin, mədəniyyətin və yeniyetmələrin dünyagörüşünün formalaşması, elmin və texnikanın yeni nailiyyətlərini, ətraf aləmdə baş verən təbiət və cəmiyyət hadisələrinin mahiyyətinin dərk edilməsinə uyğun iş aparmaq, respublikamızın həyatında baş verən əlamətdar hadisələrin təbliğinin günün tələbləri səviyyəsində qurmaq kimi mühüm vəzifələri yerinə yetirirlər.

Müasir dövrdə gənclərin hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsində, vətənə məhəbbət, düşməyə nifrət hissinin aşılmasında, onların mütaliə mədəniyyətinin formalaşdırılmasında, yeniyetmələrin elmə, biliyə marağın, həvəsin artırılmasında, gələcək peşə marağının tərbiyə edilməsində uşaq ədəbiyyatının rolu böyükdür. Uşaq ədəbiyyatının

təbliğində isə bu ədəbiyyat nümunələrinin bibliografik təsvirini özündə əks etdirən bibliografik informasiya mənbələrinin əhəmiyyəti günümüzün reallıqlarındandır.

Azərbaycan ədəbiyyatı bibliografiyasının əsas qollarından birini uşaq ədəbiyyatının bibliografiyası təşkil edir. Uşaq ədəbiyyatının müxtəlif yaşlı oxucular arasında təbliğ edilib yayılması, onun bibliografiyasının daha da inkişaf etdirilməsini tələb edir. Uşaq ədəbiyyatının bibliografiyası ədəbiyyat təbliğində və şagirdlərin mütaliəsinə rəhbərlikdə ən mühüm vasitə hesab olunur. Müstəqil respublikamızda uşaq kitabxanaları tərəfindən həyata keçirilən bütün bibliografik işlər müxtəlif yaşlı uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik və ümumi bibliografik informasiyanın genişlənməsinə kömək etməklə bərabər, həm də uşaqların mütaliə mədəniyyətinin tərbiyəsi ilə bağlıdır.

Gələcəyimiz olan uşaqların, bugünkü məktəblilərin dünyagörüşünün zənginləşməsində, estetik və mənəvi tərbiyəsində, tədris prosesində dərslərin yaxşı mənimsənilməsində, onların əxlaqi tərbiyəsində uşaq kitabxanalarının rolu böyükdür. Uşaq kitabxanaları uşaq oxucu

marağının öyrənilməsinə, onların arzu və istəklərinə uyğun fondun formalaşmasına, mütaliənin istiqamətləndirilməsinə, uşaq oxucularında vətənpərvərlik tərbiyəsinin gücləndirilməsinə ciddi fikir verirlər. Uşaq kitabxanalarında əsas tərbiyə vasitəsi kitabdır. Bütün şüurlu həyatı boyu insanı müşayiət edən kitab onun etibarlı məsləhətçisi, dostu və mənəviyyat mənbəyidir.

Müasir dövrdə cəmiyyətin bütün sahələrində əsaslı dəyişikliklər gətirdiyi bir zamanda kitabın rolu və əhəmiyyəti daha da artmışdır. Çünki, kitab dövlət quruculuğumuzun alovlu təbliğətçisidir. Kitab uşaq oxucularının psixologiyasının dəyişməsinə kömək edir, onların formalaşmasının, tərbiyələnmələrinin etibarlı silahıdır. Uşaq kitabxanaları tərbiyə prosesində milliliyə geniş yer verir, gələcəyin qurucularını əsl azərbaycanlı kimi yetişdirməyə çalışır, onlara milli şüur, tərbiyə verməyin qayğısına daha çox qalırlar. Təsadüfi deyildir ki, ümummillî lider H.Əliyev bu vəzifələrin daha zəruri olduğunu gənclər qarşısındakı çıxışında (2001) belə demişdir: “İndi Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi yaşadığı zamanda vətənpərvərlik hər bir insanın, xüsusən hər bir gəncin ən ümdə

borcu, vəzifəsidir... Mən bunu deyərkən bildirmək istəyirəm ki, bütün təşkilatlarda vətənpərvərlik hissini aşılması, vətənpərvərlik hissini hər bir gəncin qəlbində olması üçün lazımı tədbirlər görmək lazımdır”.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin “Milli – mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi barədə” 13 avqust 2001-ci il tarixli bəyanatından irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsi sahəsində uşaq kitabxanaları uşaq oxucularının təlim-tərbiyəsi, onlarda mənəvi və vətənpərvərlik tərbiyəsi, müstəqil respublikamızın layiqli vətəndaşlarına çevrilməsi üçün mühüm işlər görürlər. Müasir dövrdə qarşıda duran ən mühüm vəzifələrdən biri hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyətlər yetişdirməkdən ibarətdir. Milli şüurun formalaşmasına müxtəlif amillər təsir göstərir ki, bunlardan da əsası uzun illər respublikamızda formalaşmış uşaq ədəbiyyatıdır.

Elm və mədəniyyətin, ədəbiyyat və incəsənətin yüksək təkamülü və inkişafı ulu öndər Heydər Əliyevin həmişə diqqət mərkəzində olmuşdur. O, mədəniyyətimizin bütün sahələrinə, eyni qayğı və həssaslıqla yanaşaraq klassik ədəbi irsimiz onun

qayğısı sayəsində daim tədqiq edilib, qorunmuşdur. H.Əliyev ədəbiyyat və mədəniyyəti xalqımızın milli sərvəti və intellektual mülkiyyəti adlandıraraq yazmışdır: “...Azərbaycan xalqının milli sərvəti və intellektual mülkiyyəti, eyni zamanda, Azərbaycanın ədəbiyyatıdır, mədəniyyətidir...Bizim mənəvi potensialımızın əsasını təşkil edir. Bunu yaradanlar bizim xalqın dahi insanlarıdır.”(16)

Hazırda ədəbi irsimizin qorunmasında H.Əliyevin davamçısı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin də qayğısı duyulur. Bu qayğını uşaq ədəbiyyatının inkişaf etdirilməsində, bu sahədə yazıb yaradan yazıçıların dəyərləndirilməsində aydın görürük.

Uşaq ədəbiyyatının başlıca vəzifəsi böyüməkdə olan nəslin etik və estetik tərbiyəsinə istiqamət vermək, milli və bəşəri ideyalara hörmət və sədaqət, vətənpərvərlik, humanizm, əməksevərlik, dostluq, yoldaşlıq, düzlük və doğruluq, özünə qarşı tələbkarlıq kimi mənəvi-estetik keyfiyyətlər aşılamaqdır. Uşaq ədəbiyyatı bəşəriyyətin yaratmış olduğu bütün maddi və mənəvi sərvətləri yeni nəslə öyrətməli, onları bu sərvətin əsl varisi kimi tərbiyə etməlidir.

Uşaq ədəbiyyatı - ədəbiyyatın tərkib hissəsi olub, məqsəd və vəzifəsinə görə 17 yaşına qədər müxtəlif oxucu qruplarının təlim, təhsil və əxlaqi - estetik tərbiyəsinə yönəldilən bədii əsərlərə deyilir (20).

Oxucuların yaş xüsusiyyətlərini nəzərə alan uşaq ədəbiyyatı, əxlaqi-tərbiyəvi məzmunu ilə bərabər, həmçinin özünəməxsus mövzu, ideya, dil, üslub xüsusiyyətlərinə də malikdir. Uşaqlar üçün yazmaq çətinidir. Onun özünəməxsus xüsusiyyətləri yazıçıdan fitri istedadla, elmi biliklərə yiyələnməklə yanaşı, uşaq aləmini dərindən öyrənməyi tələb edir. Müxtəlif yaşlı uşaqların maraq dairəsini, estetik zövqünü öyrənmədən onu müəyyən məqsədə doğru yönəltmək, onun fərdi meylini inkişaf etdirmək olmaz.

Məlumdur ki, praktiki olaraq hər bir insan yalnız professional deyil, həm də digər fəaliyyət növləri ilə məşğul olur (oxuyur, ictimai işlə, idmanla məşğul olur). Hər hansı professional və qeyri-professional fəaliyyət öz informasiya tələbatlarını yaradır. Buna görə də hər bir insanın müxtəlif xarakterə və məzmununa malik çoxlu informasiya tələbatları ola bilər. Uşaqların biblioqrafik informasiya almaqla bağlı olan

sənəd tələbatları, maraqları və sorğuları biblioqraf üçün çox vacibdir.

Cəmiyyətdə sənəd tələbatı obyektiv olaraq həmişə var və baş verdiyi dövrün konkret sosial şəraiti ilə şərtləşir. Fərdi tələbat isə fərdin şəxsi xüsusiyyətlərinə görə düzətləşdirilir. Uşaqların tələbatları maraqları vasitəsilə reallaşır. Maraqların tələbatın səciyyəvi mövcudluq formasıdır. Maraqlar da öz növbəsində informasiya istifadəçisində subyektiv şəkildə formalaşan sorğuya çevrilir. Sənəd maraqları və sorğuları sənəd tələbatlarının səciyyəvi mövcudluq formasıdır.

Uşaq ədəbiyyatı uşaqların yaş səviyyəsinə münasib bir üslubda yazılır. Pedaqoji təlimə əsasən 17 yaşına qədər olan oxucular dörd qrupa bölünür:

I. Baxçayaşlı uşaqlar (3-7); II. Kiçik yaşlı məktəblilər (7-11); III. Ortayaşlı məktəblilər (11-15); IV. Yuxarı yaşlı məktəblilər və yaxud gənclər (15-17). (26)

Uşaqlar üçün əsər yazan hər bir yazıçı bu bölgünü nəzərə alır. Eyni zamanda bilir ki, uşaq ədəbiyyatı oxucuların yalnız yaşı ilə müəyyənləşmir. Burada uşağın ictimai mühiti, inkişafı, idraki, zövqü, nitqi, bilik dairəsi də nəzərə alınmalıdır. Uşaq

oxucularının tələbatlarını və maraqlarını öyrənərkən bu cəhətlərə diqqət yetirilməlidir. Uşaq yazıçısı bu xüsusiyyətləri nəzərə almadan öz əsərinin ünvanını düzgün müəyyənləşdirə bilməz. Uşaq aləminə dərinədən bələd olan yazıçı yeniyetmələrin yaş xüsusiyyətləri ilə bağlı tələbləri nəzərə alır.

Bağçayaşlı uşaqların təlim və tərbiyəsində ayanilik üsulu mühüm yer tutur. Onlarda müxtəlif oyuncaqlara və əyləncələrə meyl, eşitdiyi hadisəni və ya əşyanı görmək hissi daha güclü olur. Bağça uşaqları ilk təlimi rəsmlər və rəngli şəkillər vasitəsilə alırlar. Bağça uşaqlarına öyrədilən bədii əsərlər bir neçə misralıq şeir və musiqi bəstələnmiş nəğmələrdən ibarət olur. Uşaqlar üçün yazılan nağıl və hekayələrin də məzmunu sadə, dili rəvan olmalıdır. M.Ə.Sabirin “Yaz günləri”, “Uşaq və buz”, A.Səhhətin “Cücələr”, “Köç”, A.Şaiqin “Xoruz”, “Uşaq və dovşan”, “Keçi” və digər şeirlər baxçayaşlı uşaqlar üçün ən münasib nümunələrdir.

Kiçikyaşlı məktəblilərin ideya-tərbiyə vasitələri isə xeyli fərqlənir. Burada balaca məktəblilər get-gedə müstəqil oxu vərdişinə yiyələndiklərinə görə bədii əsərlərdə uşaqların anlaya bildiyi məzmun bitkinliyi, maraqlı hadisələr, alleqorik surətlər

geniş yer tutur. Uşaqlar sinifdən-sinfə keçdikcə, yaşa dolduqca daha dolğun, məzmunlu, nisbətən mürəkkəb sujetli bədii əsərlərlə qarşılaşırlar. S.Ə.Şirvaninin “Aslan və iki öküz”, A.Şaiqin “Tülkü həccə gedir” və s. əsərləri bu cəhətdən səciyyəvidir. (27)

Bu yaşda uşaqlarda da əyaniliyə meyl, maraq güclü olur. Onlarda təbiətə məftunluq hissi daha artıq olur. Xalq şairi S.Vurğun “Balalarımız üçün gözəl əsərlər yaradaq” adlı əsərində yazırdı ki, ...Uşaq qəlbini tərbiyə etdiyimiz zaman o qəlbə həyat və təbiətin həqiqətləri ilə qanad verməliyik”.

Məzmun və mündəricəsindən, məqsəd və vəzifəsindən göründüyü kimi, uşaq ədəbiyyatı ayrı-ayrı elmlərlə təmasda yaranıb inkişaf edir. Pedaqogika, psixologiya, etika, estetika, incəsənət, təbabət və dəqiq elmlər uşaq ədəbiyyatında bu və ya digər dərəcədə qovuşur. Bu elmlərsiz uşaq ədəbiyyatı bəsit və məzmunсуz görünərdi. Çünki, gələcəyin qurucularının hərtərəfli inkişaf etməsində bu elmlərin hər birinin özünəməxsus yeri vardır.

Tarixin müxtəlif keçidlərində yaranan uşaq ədəbiyyatı klassik ədəbiyyatın ənənələrini davam etdirməklə, xalq

həyatını daha dolğun, hərtərəfli işıqlandırmışdır. Beləliklə, uşaq ədəbiyyatı mənəvi-estetik və ideya-məfkurəvi tərbiyə məktəbinə çevrilmişdir. Öz qaynaqlarını əsrlərin dərinliyindən alan Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı tərəvətli, təsirli və uzunömürlüdür. Şifahi xalq ədəbiyyatı xəzinəsinin inciləri – nağıllar, mahnılar, dastanlar, atalar sözləri, lətifələr və s. uşaq ədəbiyyatını xəlqilik və bədii sənətkarlıq baxımından zənginləşdirir.

Məlumdur ki, hər hansı milli ədəbiyyatın zənginləşməsində və inkişafında tərcümə ədəbiyyatı böyük əhəmiyyət kəsb edir. Tərcümə ədəbiyyatı vasitəsilə xalqlar bir-birinin həyat və məişət tərzini, adət və ənənələrini, psixologiyasını, mədəni tərəqqisini, inkişafını və mübarizə tarixini öyrənir. Bu eyni zamanda milli ədəbiyyatların qarşılıqlı inkişafına təsir göstərir. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı rus və dünya ədəbiyyatının ən qabaqcıl təcrübələrini əxz etməklə daha da zənginləşir.

Dünya ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələri hələ keçən əsrin ortalarından başlayaraq Azərbaycan xalqının mənəvi sərvətinə çevrilmişdir. Ana dilinin tədrisi milli dərslərlərin

yanması zərurətini ortaya atdığı zaman klassik yazıçılarımızın bədii irsi içərisində uşaq ədəbiyyatı nümunələri isə dil və məzmunca qəliz olduğundan uşaqların təfəkkür səviyyəsinə və ruhuna uyğun gəlmirdi. Buna görə də dərslik tərtib edən müəlliflər qabaqcıl dünya ədəbiyyatının, xüsusilə, rus ədəbiyyatının seçmə nümunələrindən tərcümə yolu ilə istifadə edirdilər. XIX əsrdən başlayaraq mütərəqqi rus yazıçılarının zəngin mündəricəli, uşaq ruhuna yaxın olan əsərləri Azərbaycan dilinə tərcümə olunub dərsliklərə daxil edilmişdir. O dövrdə İ.A.Krılovun təmsilləri, A.S.Puşkinin nağılları, M.Y.Lermontovun şeirləri, L.Tolstoyun hekayələri yalnız uşaq ədəbiyyatını deyil, həm də yeni məfkurəli Azərbaycan ədəbiyyatını zənginləşdirirdi.

Bəşər mədəniyyətinin humanist ideyalar tərbiyə edən ən nadir nümunələri Azərbaycan dilinə tərcümə edilmiş, milli mədəniyyətimizin xəzinəsinə daxil olmuşdur. Şərq ədəbiyyatından qədim hind abidəsi “Kəlilə və Dimnə”, ərəb xalqlarının əfsanələri ilə zəngin olan “Min bir gecə” dastanı, “Qabusnamə”, bir çox Şərq xalqlarının uşaq ədəbiyyatı nümunələri toplanmış “Oxuyan piyalə” kitabı, Firdovsi,

Xəyyam, Sədi, Hafiz, Cami, Xosrov Dəhləvi, Nəvai kimi sənətkarların nəsihətnamə - ibrətamiz kəlamları, ümumiyyətlə, Şərq aləmi, Şərq psixologiyası, Şərq mədəniyyəti haqqında geniş və zəngin bilik əldə etməyə imkan verir. Həmçinin Qərb ölkələri ədəbiyyatının ən nadir nümunələri Qrim qardaşlarının nağılları, məşhur Danimarka yazıçısı H. Andersenin nağıl və hekayələri, D. Defonun “Robinzon Kruzo”, C. Sviftin “Qulleverin səyahəti”, Mark Tvenin, Jül Vernin, Mayn Ridin, Çarlz Dikkensin, E. Seton Tomsonun, C. Rodari və digər yazıçıların seçilmiş əsərləri uşaqların oxu imkanlarını xeyli artırmışdır.

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı rus və dünya ədəbiyyatının ən qabaqcıl təcrübələrini əxz etməklə daha da zənginləşmişdir. Müstəqillik şəraitində Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının yayılması və təsir dairəsi genişlənmiş və artmışdır. Respublikamızın xarici ölkələrlə qarşılıqlı mədəni əlaqəsi uşaq ədəbiyyatının zənginləşməsi üçün zəmin yaratmışdır.

Müasir dövrdə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının yayılması və təbliğində biblioqrafik informasiya mənbələrinin rolu əvəz edilməzdir. Biblioqrafiya sənəd-kommunikasiyaları

sistemində vasitəçilərdən biri olmaqla uşaq ədəbiyyatının mövcudluğu, tərkibi, forma və məzmunu haqqında cəmiyyət üzvlərinə biblioqrafik informasiya çatdırır. Biblioqrafiya öhdəsinə düşən bu mühüm funksiyanı müxtəlif formalarda təzahür edən biblioqrafik informasiya vasitəsilə həyata keçirir. Biblioqrafik informasiyanın cəmiyyətdə zahiri təzahür formasının əsasını biblioqrafik vəsaitlər təşkil edir. Uşaq ədəbiyyatını özündə əks etdirən biblioqrafik vəsaitlər həm ümumi, xüsusi və şəxsi biblioqrafik mənbələr şəklində mövcuddur. Eyni zamanda bu biblioqrafik mənbələr oxucu və məqsəd istiqamətinə görə tövsiyə və elmi-köməkçi xarakterli vəsaitlərdir. Uşaq ədəbiyyatına dair biblioqrafik informasiyaya olan tələbatın ödənilməsində mühüm rol oynayan bu biblioqrafik vəsaitlər M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası və F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən tərtib edilib nəşr olunmuşdur.

Bu mərkəzlər içərisində respublikamızda uşaq ədəbiyyatının təbliğində, uşaq mütaliəsinə rəhbərlikdə, uşaqları düşündürən və maraqlandıran məsələlərə dair tədbirlərin təşkili və keçirilməsində F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq

Kitrəbxanası mühüm rol oynayır. Respublika Uşaq Kitəbxanası uşaq ədəbiyyatının tövsiyə bibliografiasının mərkəzi hesab olunur. Kitəbxana fəaliyyətə başladıqdan (1965) sonra onun bibliografik fəaliyyəti ildən-ilə genişlənmiş və müxtəlif yaşlı məktəblilər üçün tövsiyə vəsaitləri tərtib edib nəşr etdirmişdir. Müxtəlif yaş dərəcəsinə malik olan şagirdlərin sinifdən xaric mütaliəsinə rəhbərlikdə tövsiyə bibliografik vəsaitlərinin əhəmiyyəti olduqca çoxdur.

Müasir dövrdə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının təsir dairəsi genişlənmiş və artmışdır. Ölkəmizin xarici ölkələrlə qarşılıqlı mədəni əlaqəsi uşaq ədəbiyyatının zənginləşməsi üçün zəmin yaratmışdır. Eyni zamanda müasir dövrdə cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasında informasiya texnologiyalarının geniş tətbiqi elə bir zirvəyə qalxmışdır ki, kompüter və internet vasitəsilə yer üzərində yaşayan bütün xalqların həyat tərzini ilə gündəlik tanış olmaq mümkündür. Müasir gənclik bəşəriyyətin sivil inkişafını öyrənməli, öz xalqının yaratmış olduğu mənəvi sərvəti də dünyaya yaymağı bacarmalıdır. Bu işdə uşaq ədəbiyyatı ən mühüm vasitələrdən biridir.

1.2 Azərbaycanca uşaq ədəbiyyatının nəşri vəziyyəti və bu sahədə fəaliyyət göstərən nəşriyyatlar

Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatının nəşri XX əsrin əvvəllərindən həyata keçirilməyə başlamışdır. Bu da yazıçı və şairlərin uşaq ədəbiyyatına öz yaradıcılıqlarında daha geniş yer vermələri və bu sahə ilə yaxından maraqlanmaları olmuşdur. Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatının yaradıcısı hesab edilən Abdulla Şaiq uşaq psixologiyasını daha dərindən bilən yazıçı olmuşdur. Ona görə də A.Şaiq öz yaradıcılığında uşaq mövzularına xüsusi yer vermişdir. A.Şaiqin yaradıcılığında, eyni zamanda onun uşaqlar üçün əsərlərinin meydana çıxmasında müəyyən tədbirlərin rolu olmuşdur.

Azərbaycan müəllimlərinin 1906-cı və 1907-ci ildəki qurultaylarında A.Şaiq də iştirak etmişdir. Yazıçının uşaqlar üçün yazdığı “Uşaq çeşməyi” adlı ilk dərs kitabı 1907-ci ildə, müəllimlərin II qurultayında qəbul edilmiş ana dili proqramı əsasında yazdığı “İkinci il” dərsliyi 1908-ci ildə, “Uşaq gözlüyü” isə 1910-cu ildə çap edilmişdir. 1911-ci ildə A.Şaiqin

“Gülzar” adlı kitabı çap olunmuşdur. F.B.Köçərli bu kitabı “Ali sinifdə oxuyan” şagirdlərə ən münasib qıraət kitabı hesab etmişdir. A.Şaiq uşaq psixologiyasını dərinlən bilən müəllim və yazıçı idi. Onun “Xoruz”, “Keçi”, “Quzu”, “Yetim cücə”, “Uşaq və dovşan”, “Layla”, “Tülkü həccə gedir” və s. kimi nağıl və şeirləri uşaq və gənclərin sevə-sevə oxuduğu əsərlər idi.

Keçən əsrin I onilliyində uşaq ədəbiyyatının nəşri sahəsində xeyli işlər həyata keçirilmişdir. Bu illərdə həyata keçirilmiş ayrı-ayrı tədbirlər uşaq ədəbiyyatının nəşrinin yaxşılaşmasına öz müsbət təsirini göstərmişdir. Belə mühüm tədbirlərdən biri 1931-ci il yanvarın 17-də Bakı beynəlmiləl pedaqoji texnikumunda müəllimlər, kitabxanaçılar və oxucu nümayəndələrinin iştirakı ilə çağırılmış I Ümumi Azərbaycan Uşaq ədəbiyyatı konfransı idi. Konfransda “Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının hazırkı vəziyyəti”, “Uşaq ədəbiyyatına kadr hazırlığı”, “Uşaq ədəbiyyatının təbliğat və təşviqat işləri” adlı mövzular müzakirə edilmişdir. Konfrans bu məsələləri müzakirə etməklə uşaq ədəbiyyatının inkişaf etdirilməsi üçün xüsusi qərar da qəbul etmişdir. Bu qərara əsasən “Azərnəşr”in

yanında “uşaq ədəbiyyatı bürosu”nun yaranması fikri irəli sürülmüşdür. Konfransda irəli sürülən məsələlərdən biri də uşaq ədəbiyyatına dair nəşrlərin Azərbaycan dilinə tərcüməsi ilə də bağlı idi. Bu dövrdə Azərbaycan yazıçı və şairləri tövsiyə olunan qaydalara uyğun olaraq orijinal əsərlər yazmaqla yanaşı, həm də rus və başqa xarici ölkə yazıçı və şairlərinin bir sıra əsərlərini tərcümə edərək çap etdirmişlər. A.Şaiqin kiçik yaşlı uşaqlar üçün “Oyunçu balalar”, “Cocuq şeirləri”, S.S.Axundovun “Qaraca qız”, R.Rzanın “Pionerin məktubu”, M.M.Seyidzadənin “Pinti Həsən” və s. kitabları çap olunmuşdur.

1933-cü idə “Dövlət Uşaq ədəbiyyatı” nəşriyyatının təşkili çox böyük mədəni hadisə hesab olunur. Respublikada Dövlət nəşriyyatının yanında xüsusi “Uşaq ədəbiyyatı” şöbəsinin yaradılması uşaq ədəbiyyatının nəşrinə və genişlənməsinə səbəb olmuşdur. Şöbənin təşkili nəticəsində təkcə 1935-ci ildə 65 adda uşaq ədəbiyyatı çap edilmişdir.

Bu dövrdə nəşr olunan Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının müsbət cəhətlərindən biri xalq ədəbiyyatından, folklordan istifadə edilməsi olmuşdur. Belə ki, A.Şaiqin xalq

nağıllarından istifadə etməklə yazdığı “Tık-tık xanım”, “Tülkü həccə gedir”, “Yaxşı arxa”, “Kəndli və ilan”, N.Əlizadənin “Gülbala”, M.Seyidzadənin “Qızıl quş”, “Nərgiz” və s. əsərlər folklordan istifadə olunmaqla yazılmış ən yaxşı uşaq əsərləri idi.

Sonrakı illərdə respublikada uşaq ədəbiyyatının nəşri məzmun və mahiyyət etibarilə inkişaf edir, mövzu əhatəsi xeyli genişlənir. Təkcə 1937-ci ildə 122 adda bədii ədəbiyyat nəşr edilmişdir ki, onun da 37 adda olanı uşaq kitabları idi.

1938-ci ildə respublika rəhbərliyi tərəfindən “Uşaq ədəbiyyatının nəşrini yaxşılaşdırmaq haqqında” xüsusi qərar qəbul edilmişdir. Bu qərara əsasən “Uşaq və gənclər ədəbiyyatı nəşriyyatı” təşkil olunmuşdur.

“Uşaqgəncnəşr”in fəaliyyətə başlaması uşaq və gənclər üçün ədəbiyyatın nəşrinə çox böyük kömək etmiş oldu. 1940-cı ildə respublikada 51 adda uşaq ədəbiyyatı nəşr edilmişdir.

1941-ci ildə N.Gəncəvinin A.Şaiq tərəfindən işlənmiş “Sehri üzük”, M.Dilbazinin “Neft”, “Mahnılar”, Ə.Vəliyevin “Sübut”, M.Əlizadənin “Qonaq” və s. kitablar çap edilmişdir. Bu ildə bir sıra tərcümə uşaq əsərləri də çap edilmişdir ki,

bunlar M.Qorkinin Ə.Sadiq tərəfindən tərcümə edilmiş “Sərçə balası”, A.S.Puşkinin A.Şaiq tərəfindən tərcümə edilmiş “Şeirilər”, Ə.Məmmədşanlı tərəfindən tərcümə edilmiş Y.Germanın “Birinci çəkst haqqında” və s. kitabları göstərmək olar.

1940-1945-ci illər Azərbaycanın sosial və mədəni həyatında çox ağır bir dövr olmuşdur. Bu dövrdə xalq təsərrüfatının bütün sahələrində olduğu kimi kitab nəşri sahəsində də ciddi problemlər yaranmışdır. Müharibənin başlaması respublikada nəşriyyat sisteminin bütün fəaliyyətini iflic vəziyyətinə salmışdır. Bu uşaq ədəbiyyatının nəşrinə də öz təsirini göstərmişdir.

Müharibə dövründə dərslıkların (orta məktəblər üçün) hər birinin tirajı orta hesabla 15-20 min nüsxə olmuşdur. 1941-ci ildə orta məktəblər üçün 7 adda dərslik, ictimai-siyasi və elmi-texniki ədəbiyyat cəmi iki kitab, bədii ədəbiyyat isə cəmi 1 adda 3 min tirajla çap olunmuşdur.

1942-ci ildə vəziyyət nisbətən dəyişir. Bu ildə 34 adda 454 min nüsxə tirajla dərslik və dərş vəsaiti, 84 adda bədii ədəbiyyat çap olunmuşdur.

Müharibə dövrünün tələblərinə uyğun əsərlərin nəşri, mövzu aktualığı o illər üçün xarakterik idi. Bu illərdə Ş.Qarbutovun “Cəbhə uşaqları” (1942), Ə.Vəliyevin “Cəbhə hekayələri” (1942), A.Zamanovun “İrəli” (1943) və b. kitablar çap edilmişdir. Bu illərdə uşaqlar üçün müxtəlif mövzularda kitablar da çap olunmuşdur. Bu kitabların əksəriyyəti tərcümə olunmuş əsərlər idi. Bunların içərisində M.Seyidzadənin tərcümə etdiyi S.Marşakın “İngilis nəğmələri” (1945), M.Dilbazinin tərcümə etdiyi “Dovşan ilə ayının nağılı” (1942), M.Ə.Sabirin “Seçilmiş şeirləri” (1944), “Tapmacalar” (1944), Ə.Cəmilin “Şaxta baba” (1943) kitabları çap edilmişdir.

Müharibə dövrünün bütün çətinliklərinə baxmayaraq dərslik və dərs vəsaitlərinin nəşri həmişə dövlətin diqqət mərkəzində olmuş və az tirajla da olsa bu sahə diqqətdən kənar qalmamışdır. Bu isə o dövrdə respublika rəhbərliyinin təhsilə olan qayğı və diqqətinin nəticəsi idi.

1941-1946-cı illərdə uşaq ədəbiyyatının nəşri sahəsində öz nəşriyyatçılıq fəaliyyəti ilə fərqlənən “Azərnəşr”, “Uşaqgəncnəşr”, EA-nın Azərbaycan Filialının nəşriyyatı və “Qızıl Şərq” mətbəəsi olmuşdur.

Müharibədən sonrakı illərdə də uşaq ədəbiyyatının nəşri sahəsində xeyli işlər görülmüşdür. Orijinal uşaq əsərləri ilə yanaşı, tərcümə uşaq ədəbiyyatının nəşri də ildən-ilə çoxalır. Respublikada 1950-ci illərdə kitab nəşrinə diqqət daha da artırılmışdır. Bu illərdə respublika rəhbərliyi tərəfindən bu sahəyə nəzarət də artırılmış, eyni zamanda dövrü mətbuat səhifələrində kitab nəşrinə, xüsusən, uşaq kitablarının nəşrinə aid tənqidi məqalələr də çap olunmağa başlamışdır.

1941-ci ildə ÜİK(b) PMK-nın iclasında uşaqlar üçün ədəbiyyat nəşri elmi-pedaqoji əsaslar üzərində qurulmalı və məktəblərin təlim-tərbiyə vəzifələrinə tabe edilməli olduğu qeyd edilmişdir. Lakin müharibənin başlanması bu işləri bir qədər gecikdirdi. Bu işlərin həllinə 1950-ci illərdə başlandı. Bu dövrdə uşaq kitablarının sayı həm ad, həm də tiraj etibarilə artdı, bədii və texniki tərtibatının keyfiyyəti yüksəlmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, 1950-1955-ci illərdə 400-dən çox adda 5 milyon nüsxədən çox tirajla “Uşaqgəncnəşr” tərəfindən müxtəlif mövzularda uşaq kitabları çap edilmişdir. Bu illərdə M.Ə.Sabirin “Yaz günləri” (1957), C.Cabbarlının “Aslan və Fərhad” (1957), B.Azəroğlunun “İtmiş qız haqqında dastan”

(1957), S.S.Axundovun “Qaraca qız” (1956), Mir Cəlalin “Yuxu və külək” (1956), X.Hasilovanın “Təmizkar sağsağan” (1956), C.Məmmədquluzadənin “Poçt qutusu” (1958), S.Şamilovun “Nigarın macərəsi” (1958), A.Şaiqin “Şeirlər və hekayələr” (1959), R.Rzanın “Təranənin oyuncaqları” (1959), Ə.Babayevanın “Payızda” (1960), İ.Tapdığıın “Xumar” (1960), N.Həsənzadənin “Qoca çobanın hekayəti” (1960) və başqalarının kitablarını göstərmək olar.

Uşaq kitablarının yazılması Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının da daim diqqət və qayğı göstərdiyi sahə olmuşdur. Elə bu səbəbdən də Yazıçılar İttifaqının 1953-cü il 13 may tarixli iclasında bu məsələ geniş şəkildə müzakirə olunmuş, uşaq ədəbiyyatının vəziyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində konkret işlərin həyata keçirilməsi vacib hesab edilmişdir.

1950-60-cı illərdə uşaq kitablarının müəllifləri arasında Ə.Babayeva, X.Hasilova, Ə.Əbülhəsən, Ə.Cəmil, A.Şaiq, Ə.Şərif, R.Rza, Q.Musayev və başqalarını göstərmək olar. Bu yazıçı və şairlər 1950-1960-cü illər uşaq ədəbiyyatının meydana gəlib inkişaf etməsində və bu sahənin sənəd-informasiya bazasının zənginləşməsində xüsusi xidmətləri olmuşdur.

XX əsrin 60-70-ci illərində də bu tendensiya davam etdirilmiş, 1967-ci ildə “Gənclik” nəşriyyatının yaradılması uşaq və gənclər üçün buraxılan əsərlərin sayını və keyfiyyətini artırmışdır. Bu illərdə uşaq və yeniyetmələr üçün dəyərli əsərlərin yaradılmasında M.Rzaquluzadə, M.Seyidzadə, M.Dilbazi, N.Rəfibəyli, Z.Cabbarzadə, F.Ağayev kimi şair və yazıçılarımızın xidmətləri böyük olmuşdur. Bu illərdə uşaqlar üçün yaradılan bədii əsərlərin mövzu və həyat materialı xeyli genişlənməmişdir. M.Seyidzadənin “Günəş balası” nağılı, “Meşədə hadisə” poeması, “Lovğa çarığı”, “Tikan və qızılgül” şeirləri, M.Rzaquluzadənin “Mərmər lövhə üzərinə qızılı yazı”, “Cücə su içməyə gəlib” şeirləri oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanmışdır.

Respublikamızın nəşriyyatları tərəfindən 1980-ci illərdə şifahi xalq ədəbiyyatından “Atalar sözü”, “Dünya xalqlarının nağılları”, “Aşıq şeirindən seçmələr” və digər kitablar oxucuların ixtiyarına verilmişdir. Eyni zamanda bu illərdə uşaq ədəbiyyatı sahəsində çoxsaylı əsərlərin müəllifi olan şair və nəzəriyyəçi alim Zahid Xəlilin fəaliyyəti geniş olmuşdur. Yazıcının 1981-ci ildə qələmə aldığı hekayə və povest-

lərdən ibarət “Balıca” kitabı, 1983-cü ildə “Çıraq nənənin nağılları” kitabı, 1986-cı ildə “Cirdanla Azmanın sərgü-zəştləri” adlı hekayələr toplusu “Gənclik “ nəşriyyatı tərəfindən çap edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, uşaq psixologiyasına dərinlən bələd olan Z.Xəlilin yaradıcılığı müstəqillik illərində daha zəngin olmuşdur. Belə ki, görkəmli uşaq yazıçısının 1990-cı ildə “Mavi dəniz üzərində” kitabı, 1992-ci ildə “Odlar yurdunun paytaxtı” “Gənclik” nəşriyyatında, 2002-ci ildə isə “Nağıl evi” nəşriyyatı tərəfindən “Dünyanın ən balaca nağılları” adlı kitabı nəşr olunmuşdur. Zahid Xəlilin ilk uşaq romanı olan “Orxan və dostları” adlı kitabı 2004-cü ildə nəşr edilmişdir.

Uşaq ədəbiyyatına dair mövcud sənəd kütləsi bu sahənin sənəd-informasiya bazasını zənginləşdirməklə yanaşı, müvafiq sahə üzrə müxtəlif istiqamətli, müxtəlif mövzulu biblioqrafik informasiya mənbələrinin yaradılmasına səbəb olmuşdur. Bu biblioqrafik vəsaitlərin yaradılmasına səbəb müasir uşaq nəşriyyatları tərəfindən nəşr edilən kitab və toplular, uşaq yazıçı və şairlərinin əsərləri olmuşdur.

Müstəqillik illərində uşaq ədəbiyyatını nəşr edən yeni nəşriyyatların yaradılması bu sahəyə olan diqqət və qayğının nəticəsi idi. Bu nəşriyyatlar içərisində 1996-cı ildə yaradılmış “Tutu” nəşriyyatı Azərbaycanda dünya standartına uyğun uşaq ədəbiyyatı nəşr edən ən yaxşı nəşriyyatlardandır. “Tutu” nəşriyyatı nəşr etdiyi “Sehirli nağıllar” kitabına görə birinci dərəcəli mükafata layiq görülmüşdür. Digər bir nəşriyyat 2004-cü ildən fəaliyyət göstərən “Altun kitab” nəşriyyatıdır. Nəşriyyatın əsas fəaliyyət istiqaməti uşaq kitablarının və orta məktəblər üçün dərsliklərin nəşridir. Müasir uşaq nəşriyyatları içərisində “Bərəkət” nəşriyyatının əsas məqsədi balaca yaşlı uşaqları maraqlandıran mövzular üzrə kitab nəşr etməkdir. “Bərəkət” nəşriyyatında kitablar müxtəlif yaş qrupları əsasında və müxtəlif kateqoriyalar (“Macəra aləmi”, “Əxlaqımız”, “Maraq dünyası”, “Hekayələr”, “Tapmaca”) üzrə çapdan çıxmışdır.

Bu və digər nəşriyyatların nəşr etdikləri uşaq ədəbiyyatı, uşaq kitabxanalarının fondunun zənginləşməsində, sənəd-informasiya bazasının formalaşmasında, müxtəlif istiqamətli biblioqrafik informasiya mənbələrinin yaradılmasında, uşaq

ədəbiyyatı üzrə çoxsaylı oxucuların bibliografik informasiya təminatında mühüm rol oynayır.

1.3 Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasının yaranması və inkişafı

Respublikamızda uşaq və gənclər üçün ədəbiyyatın bibliografiyasının inkişafının özünəməxsus səciyyəvi xüsusiyyətləri vardır. Bu da ilk növbədə müxtəlif yaşlı uşaqların mütaliəsinə rəhbərliklə, həmçinin mütaliyə rəhbərlik edənlərin uşaq və gənclər ədəbiyyatına olan bibliografik tələbatı ilə əlaqədar olmuşdur.

Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasının yaranması, uşaqlar üçün ədəbi-bədii əsərlərin, həmçinin elmi-fantastik və idrak ədəbiyyatının yaranması ilə sıx bağlı olmuşdur. Uşaq ədəbiyyatını özündə əks etdirən ümumi və sahəvi bibliografik mənbələri bilmədən uşaq ədəbiyyatı ilə maraqlanan müəllimlərin, müxtəlif yaşlı uşaqların və başqa oxucu qruplarının sorğularına lazımi qaydada cavab vermək mümkün deyil. Uşaq ədəbiyyatını özündə əks etdirən mənbələrlə yanaşı, ümumi xarakterli bibliografik vəsaitlərin də öyrənilməsi vacibdir.

Respublikada uşaq ədəbiyyatı biblioqrafiyasının təşkili və inkişafında elmi müəssisələrin, kitabxanaların, müvafiq nazirliklərin fəaliyyəti diqqəti cəlb edir. İlk nümunə kimi uşaq ədəbiyyatına dair tövsiyə xarakterli biblioqrafik vəsaitlərin yaranması keçmiş Şvars adına kitabxana, sonradan Puşkin adlanan bu kitabxana uşaq ədəbiyyatına dair biblioqrafik vəsaitlərin yaradılması sahəsində ilk addım atmışdır. Bu kitabxana uşaqların və eləcə də uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik edən valideynlərə köməklik məqsədilə 1936-cı ildə “Balalarımız nə oxumalıdırlar?”, “Valideynlər nə oxumalıdırlar?” mövzusunda iki biblioqrafik göstərici tərtib edib nəşr etdirmişdir. Rus dilində çap edilmiş bu biblioqrafik göstəricilər tövsiyə xarakterli olmaqla həm uşaqlar, həm də valideynlər üçün ədəbiyyatın təbliğ olunmasında mühüm vasitə olmuşdur.

Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı biblioqrafiyasının yaradılmasında Azərbaycan XMK-nın 1930-cu ildən sonra Elmi-Tədqiqat Məktəbəqədər İnstitutun fəaliyyəti böyük olmuşdur. İnstitut tərəfindən ilk nümunə kimi “Uşaq ədəbiyyatı” mövzusunda biblioqrafik göstərici çap olunmuşdur. Bu

bibliografik göstərici Maarif kommissarlığı tərəfindən çap etdirilərək müxtəlif yaşlı şagirdlərin mütaliəsinə rəhbərlik məqsədilə lazımı ədəbiyyatın seçilməsi və bu vəsait vasitəsilə uşaqlara çatdırılması mühüm tədbirlərdən biri olmuşdur.

Respublikamızda uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasının yaradılmasının ilk nümunələrindən danışarkən Respublika Mədəniyyət Nazirliyinin Mədəni-Maarif İşçilərinin Metod Kabinəsi tərəfindən tərtib olunmuş “Kataloq” nümunəsini də qeyd etmək lazımdır. Metod Kabinə planı görə 1949-cu ilə qədər çap olunmuş uşaq ədəbiyyatının kataloqunu yaratmağa səy göstərmişdir. Kataloqun üç buraxılışı xüsusi olaraq uşaq ədəbiyyatına həsr olunmuşdur. 1949-cu ildə kataloqun III buraxılışı çap edilmişdir. Bu buraxılışda ədəbiyyat aşağıdakı əsas və yarım bölmə üzrə şöbələrdə təsvir edilmişdir. Kataloqun əsas I bölməsi məktəbəqədər uşaqlar üçün ədəbiyyat, II əsas bölmə məktəb yaşlı uşaqlar üçün ədəbiyyat adı ilə nəşr edilmişdir. Bu bölmələr də öz növbəsində yarım bölmələrə ayrılmışdır. Birinci yarım bölmədə uşaq ədəbiyyatı, Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı, rus və başqa xalqların

uşaq ədəbiyyatı, xarici ölkələrin uşaq ədəbiyyatından tərcümə nəşrləri verilmişdir.

Bu yarımb lm l l  yanaşı, uşaq ədəbiyyatı kataloqda uşaqların yaşı dərəcələrinə görə seçilmişdir. Məsələn, I və IV sinif şagirdləri  c n  d biyyat; V –VIII sinif şagirdləri  c n  d biyyat. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının t blięi v  öyrənilməsi baxımından kataloqun o dövrdə çox böyük rolunu oynamışdır.

Respublikamızda uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasının əsl inkişafı Böyük Vətən müharibəsindən sonrakı illərə təsadüf edir. Müharibədən sonra Azərbaycan ədəbiyyatı bibliografiyasının yaranıb inkişaf etməsində M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanasının fəaliyyəti çox böyük rol oynamışdır. Azərbaycan ədəbiyyatı bibliografiyasının mühüm bir istiqamətini təşkil edən uşaq ədəbiyyatına dair ilk bibliografik vəsaitlər də məhz bu kitabxana tərəfindən nəşr edilmişdir.

M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanası tərəfindən 1956-cı ildə görkəmli yazıçı, Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatının yaradıcısı hesab edilən Abdulla Şaiq haqqında

Ş.M.Əfəndiyeva və M.N.Meylmanın tərtib etdikləri tövsiyə xarakterli biblioqrafik göstərici nəşr olunmuşdur (6).

Biblioqrafik göstəricidə A.Şaiqin 1940-cı ildən sonra kitab halında çap olunmuş əsərlərinin biblioqrafik təsviri verilmişdir. Göstəricinin “Əsərləri” adlanan bölməsində müəllifin 21 əsərinin təsviri verilmişdir. Burada yazıçının “Seçilmiş əsərləri”nin müxtəlif illərdə olan nəşrləri göstərilməklə, həmin nəşrlərə daxil edilmiş əsərlər də vəsaitdə qeyd edilmişdir. Bundan başqa biblioqrafik göstəricidə A.Şaiqin kitab halında çap olunmuş əsərləri ilə bərabər dövrü mətbuatda dərc edilmiş əsərləri də təsvir edilmişdir.

Biblioqrafik göstəricinin “Abdulla Şaiqin həyat və yaradıcılığı haqqında” bölməsində yazıçıya həsr edilmiş bir sıra mühüm məqalələrin təsviri verilmişdir.

Məlum olduğu kimi A.Şaiq geniş yaradıcılığa malik yazıçı olmaqla bərabər, həm də maarif sahəsində də çox böyük xidmətləri olmuşdur. Belə sənətkar haqqında cəmi 9 səhifəlik yaddaş onun yaradıcılığı haqqında oxuculara bibliqrafik cəhətdən çox az məlumat verə bilər.

Müxtəlif yaşlı uşaqlar üçün çap edilmiş ədəbiyyatın təbliğində M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Kitabxanası tərəfindən tərtib edilmiş metodik-bibliografik vəsaitlərin də əhəmiyyəti böyük olmuşdur. Çünki, belə bibliografik vəsaitlər vasitəsilə uşaq kitabxanaları tərəfindən həyata keçirilən kütləvi tədbirlərdə müvafiq ədəbiyyatlar seçilib tövsiyə olunmuşdur. Bu məqsədlə M.F.Axundov adına Respublika Dövlət Kitabxanası tərəfindən 1962-ci ildə S.Rzayevin “Uşaqları beynəlxalq müdafiə günü” (29) mövzusunda tərtib etdiyi metodik - bibliografik vəsait çap edilmişdir.

Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanası təşkil olunana qədər uşaq kitabxanaları üçün belə vəsaitlər çox az miqdarda yarana bilmişdir. Ona görə də bu vəsait həmin illərdə yaranan ilk nümunələrdən olmaqla, uşaq kitabxanalarına metodik köməklik üçün əhəmiyyətli vəsait hesab olunurdu. Müəllif vəsaitdə uşaqları beynəlxalq müdafiə günü münasibətilə uşaq kitabxanalarında, klublarda və mədəniyyət evlərində bu mühüm əlamətdar tarixi günə aid kütləvi tədbirlərin planını verməklə yanaşı, həmin tədbirlərdə nümayiş etdiriləcək mühüm ədəbiyyatların bibliografik siyahısını da vermişdir.

Respublikamızda uşaq ədəbiyyatının tövsiyə biblioqrafiyası Firudin Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası təşkil olunmasından sonra (1965) öz müstəqil inkişaf yolunu tapa bilmişdir. Müasir dövrdə də Respublika Uşaq Kitabxanası uşaq ədəbiyyatının tövsiyə biblioqrafiyasının mərkəzi hesab olunur. Kitabxana fəaliyyətə başladıqdan sonra onun biblioqrafik fəaliyyəti genişlənmiş və müxtəlif yaşlı məktəblilər üçün tövsiyə vəsaitləri buraxmağa başlamışdır.

Müxtəlif yaş dərəcəsinə malik olan şagirdlərin sinifdən xaric mütaliəsinə rəhbərlikdə tövsiyə biblioqrafik vəsaitlərinin əhəmiyyəti olduqca böyük olmuşdur.

Kitabxana tərəfindən 1967-ci ildə çap olunmuş “Çto çitat letom” adlı tövsiyə biblioqrafik göstərici II-III sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Göstəricidə tövsiyə olunan ədəbiyyat şagirdlərin yaş dərəcələrinə görə qruplaşdırılmışdır. Biblioqrafik göstəriciyə 1960-cı ildən sonra müxtəlif nəşriyyatlar tərəfindən uşaqlar üçün çap olunmuş 450-yə qədər ən mühüm kitablar daxil edilmişdir.

Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən oxucular üçün yaddaşlar da çap olunmuşdur ki, şagirdlər yaddaş vasitəsilə şair

və yazıçıların həyat və yaradıcılıqlarına dair müxtəlif məlumatları öyrənməklə yanaşı, onların əsərlərinin son nəşrləri ilə də tanış olurlar. Kitabxana tərəfindən çap olunmuş yaddaşlardan biri Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri olan Süleyman Sani Axundova həsr olunmuşdur.

Yaddaşın giriş hissəsində yazıçının ilk əsərləri haqqında oxuculara məlumat verilmişdir. Yaddaşda S.S.Axundovun uşaqlar üçün yazdığı “Qaraca qız” (1966), “Mister Qreyin köpəyi” (1959), “Nurəddin” (1963) kimi əsərlərini təsviri verməklə, həmin əsərlərin məzmunu ilə uşaqları tanış etmək üçün hər bir əsərə qısa annotasiya verilmişdir. Sonra yaddaşda yazıçının əsərlərinin son nəşrlərindən nümunələr göstərilmişdir.

Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən Akif Əsədullayevin tərtib etdiyi “Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı” adlı annotasiyalı tövsiyə biblioqrafik göstərici uşaq ədəbiyyatına həsr edilmiş mükəmməl bir vəsaitdir (22).

Uşaq ədəbiyyatı gənc nəslin tərbiyəsi məsələsi ilə ayrılmaz surətdə bağlıdır. Bu ədəbiyyat uşaqlarda gözəl hisslər tərbiyə

edir. Kiçik yaşlarından vətənə, xalqa məhəbbət, əməyə, biliyə həvəs oyadır, həyatı sevdilir, uşaqları fəallaşdırır, mübariz, xeyirxah, cəsəətli və dözümlü olmağa çağırır.

Bibliografik göstərici 1950-1968-ci illərdə uşaq ədəbiyyatı üzrə kitab şəklində çap olunmuş 419 bədii əsər əhatə edilmişdir. Bu bibliografik göstərici uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik işini düzgün həyata keçirmək məqsədilə çap olunmuşdur. Göstəriciyə eyni adlı əsərlərin bütün nəşrləri deyil, yalnız sonuncu nəşr və yaxud uşaqlar üçün daha sadə şəkildə işlənmiş nəşrlər daxil edilmişdir.

Göstərici şagirdlərin yaş xüsusiyyətlərindən asılı olaraq üç əsas bölməyə ayrılmışdır. Birinci bölmədə məktəbəqədər yaşlı uşaqlar və I-II sinif şagirdləri üçün olan ədəbiyyat, ikinci bölmədə III-IV sinif şagirdləri üçün, üçüncü bölmədə isə V və VIII sinif şagirdlərinə aid ədəbiyyat verilmişdir.

Bibliografik göstəricidə ədəbiyyat uşaqların yaş dərəcələrindən asılı olaraq ədəbiyyatın janrı üzrə qruplaşdırılmışdır. Janra görə - şifahi xalq ədəbiyyatı, poeziya və nəsr əsərləri kimi bölmələr əsas götürülmüşdür. Hər bölmə

daxilində uşaqlar üçün tövsiyə olunan əsərlər əlifba qaydasında təsvir edilmişdir.

Biblioqrafik göstəricinin əhəmiyyətli cəhətlərindən biri odur ki, hər bir əsərə annotasiya verilmişdir. Bu annotasiya vasitəsilə uşaqlar tövsiyə olunmuş bədii əsərlərin məzmunu ilə tanış ola bilirlər.

Bu tövsiyə vəsəti oxucu istiqamətinə görə uşaq kitabxanalarının işçiləri, aşağı sinif müəllimləri, tərbiyəçilər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Biblioqrafik göstərici 1970-ci ildə çap edilmişdir. Vəsaitdən istifadəni asanlaşdırmaq üçün sonda köməkçi aparat verilmişdir. Köməkçi aparata “Müəlliflərin əlifba göstəricisi” və “Əsərlərin adlar göstəricisi” daxildir. Köməkçi aparat vasitəsilə müəllifləri və istənilən əsərləri adlarına görə axtarıb tapmaq olur.

“Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı” adlı biblioqrafik göstərici F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən tərtib olunmuş vəsaitlərin ən maraqlısı hesab olunur.

Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı biblioqrafiyasının intensiv inkişafı 1970-ci ildən sonrakı illərə təsadüf edir. Bu sahədə fəaliyyət göstərən Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanasının

biblioqrafik nəşrlərinin sayı və keyfiyyəti xeyli artmışdır. Kitabxana tərəfindən 1970-ci il və sonrakı illərdə yubileylər, əlamətdar və tarixi günlər münasibətilə bir sıra vəsaitlər tərtib edilib çap olunmuşdur.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası yetişməkdə olan gənc nəslin hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsinə kömək etmək üçün müxtəlif xarakterli kütləvi tədbirlər həyata keçirməklə bərabər, biblioqrafik vəsaitlər də hazırlayıb çap etdirmişdir.

Hərbi vətənpərvərlik üzrə mövcud ədəbiyyatın gənclər arasında təbliğ edilməsində tövsiyə xarakterli biblioqrafik vəsaitlərin əhəmiyyəti olduqca böyükdür. Aydın Abbasov tərəfindən tərtib olunmuş “Uşaqların hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsi” biblioqrafik vəsaiti 1972-ci ildə nəşr edilmişdir (8).

Biblioqrafik göstərici iki hissədən ibarətdir. Birinci hissədə uşaqların hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasında kitabxanaçıya kömək məqsədilə kitab təbliğinin müxtəlif üsullarından, məktəblilərdə vətənpərvərlik hissənin aşılmasında daha əhəmiyyətli kütləvi tədbirlərin maraqlı

şəkildə təşkili və keçirilməsindən bəhs olunur. İkinci hissədə isə “Uşaqların hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsi” mövzusu ilə əlaqədar olan mövcud ədəbiyyatın annotasiyalı bibliografik siyahısı da verilmişdir.

Metodik - bibliografik vəsaitə 1970-ci ilədək 5-8-ci sinif şagirdləri üçün çap edilmiş ən mühüm kitablar seçilib daxil edilmişdir. Vəsaitin bibliografiya hissəsində mövzu ilə əlaqədar 78 adda ədəbiyyatın təsviri verilmişdir. Bibliografik təsvir müəllifin familiyasına, müəllifsiz kitablar isə sərlovhələrinə görə verilmişdir. Burada hər kitaba yığcam annotasiya da verilmişdir.

Gənclərin hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsinə xüsusi önəm verən Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyev demişdir: “Dağlıq Qarabağ bizim torpağımızdır, tarixi Azərbaycan torpağıdır və biz onu istənilən yolla, istənilən vasitə ilə işğaldan azad etməliyik. Ona görə də iqtisadiyyat daha da inkişaf etməli, daha güclü ordu yaranmalı, gənclərimiz hərbi vətənpərvərlik ruhunda daha yüksək dərəcədə tərbiyə olunmalıdırlar”.

F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanası əsasən uşaq və yeniyetmə oxuculara xidmət etdiyi üçün öz profilinə uyğun olaraq fəaliyyətinin bütün dövrlərində tövsiyə göstəriciləri tərtib edir, nəşr etdirmişdir. Belə ki, kitabxananın məlumat-bibliografiya şöbəsinin əməkdaşları oxucuların bibliografik məlumatı olan tələbatını müntəzəm şəkildə ödəmək üçün tövsiyə bibliografik göstəriciləri tərtib edib çap etdirmişdir.

Belə bibliografik vəsaitlərdən biri də “Möcüzələr aləmində” adlı tövsiyə bibliografik göstərici 1990-cı ildə R.Hacıyeva tərəfindən tərtib olunmuşdur. Tövsiyə bibliografik göstərici 1965-1987-ci illərdə nəşr edilmiş uşaq ədəbiyyatını əhatə edir. Bibliografik vəsaitdə materiallar məzmun əlamətinə görə qruplaşdırılmışdır. Göstəricidə bir çox elm sahələrinə dair ədəbiyyat haqqında bibliografik məlumat verilmişdir. Bibliografik göstərici 10 bölmədən ibarətdir:

Fizika nəyi öyrənir?

1. Kibernetika və həyat
2. Fəzanın sabahı
3. Kimya bu gün və sabah

4. Maraqlı aləmə səyahət

Yerin sirləri açılır

1. Bizi əhatə edən mühit

2. Ədədlər aləmi

3. Düşünən maşınlar

4. Fantastika

“Fantastika” bölməsinə nəşr ilindən asılı olmayaraq maraqlı kitablar daxil edilmişdir. Göstərici hərtərəfli biliyə malik olmaq istəyən məktəbli oxucular üçün əlverişli bibliografik informasiya mənbəyidir (35).

1991-ci ildə dahi şairimiz N.Gəncəvinin anadan olmasının 850 illik yubileyi respublikamızın bütün mədəniyyət ocaqlarında, o cümlədən kitabxanalarda da təntənəli şəkildə qeyd olunmuşdur. Bu mənada F.Köçərli adına Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanası 1991-ci ildə N.Gəncəvinin 850 illik yubileyi münasibətilə “Hikmət xəzinəsi” adlı tövsiyə bibliografik göstəricisi tərtib etmişdir. Göstəricidə materiallar Azərbaycan və rus dilində qruplaşdırılmışdır. (tərtibçi

S.Əhmədova, red.F.Qasımova) Biblioqrafik göstərici 4
hissədən ibarətdir:

1. Həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri

2. Əsərləri

3. Özü və yaradıcılığı haqqında

3-cü hissə iki yarımbölməyə ayrılır:

a) Kitablar

b) Dövri mətbuat

4. Köməkçi aparat

Biblioqrafik göstəricinin sonunda axtarışı asanlaşdırmaq məqsədilə N.Gəncəvi haqqında yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi tərtib edilmişdir (20).

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının məlumat-biblioqrafiya şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən tərtib edilən tövsiyə göstəricilərindən biri də “Bizə kitab gəlib” adlanır. Müəllifləri S.Əhmədova və F.Qasımovadır. Göstəriciyə kitabxanaya 1991-ci ildə daxil olan kitabların annotasiyalı təsviri verilmişdir. Vəsaitdə materiallar Azərbaycan dilində sistemləşdirilmiş, aşağıdakı bölmələr daxilində qruplaşdırılmışdır:

1. Azərbaycan ədəbiyyatı
2. Türk və slavyan xalqları ədəbiyyatı
3. Dünya ədəbiyyatı
4. Vətənimizin tarixindən
5. Xalq maarifi
6. Ədəbiyyatşünaslıq və tənqid
7. Dilimiz, varlığımız
8. Güzəllik aləminə səyahət
9. Sizi paklığa çağırırıq
10. Sağlam olmaq istəyirsinizmi?
11. Bunları bilmək maraqlıdır.

Hər bir bölmə daxilində materiallar yarım bölmələrə ayrılır. “Azərbaycan ədəbiyyatı” bölməsinə daxil olan yarım bölmələr aşağıdakılardır:

1. Folklor
2. Poeziya
3. Nəsr
4. Publisistika

Bu biblioqrafik göstərici xüsusilə məktəbli oxucular üçün ayrı-ayrı xalqların ədəbiyyatını, ədəbi-bədii əsərlərin, təbiət

sirlərinin öyrənilməsi baxımından çox əhəmiyyətli mənbə olmuşdur.

Respublikamız yenidən müstəqillik qazandıqdan sonra hər sahədə olduğu kimi uşaq ədəbiyyatının bibliorafik nəşrlərinin yaranıb inkişaf etməsində yeni bir dövr başlanmışdır. Bu hər şeydən əvvəl Respublikamızın baş uşaq kitabxanası, uşaq ədəbiyyatının dövlət kitabsaxlayıcısı və uşaq kitabxanalarının elmi-metodik mərkəzi olan Firudin Bəy Köçərli adına Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyəti ilə bağlı olmuşdur.

BÖLMƏ 2.

Uşaq ədəbiyyatı üzrə bibliografik fəaliyyət

2.1. Ümumi xarakterli bibliografik informasiya mənbələrində uşaq ədəbiyyatının əks olunması

Ümumi xarakterli bibliografik vəsait dedikdə, uşaq ədəbiyyatı ilə yanaşı, müxtəlif elm sahələri üzrə ədəbiyyatı özündə əks etdirən bibliografik mənbələr nəzərdə tutulur. Uşaq ədəbiyyatını özündə əks etdirən xüsusi bibliografik mənbələrdən əvvəl ümumi bibliografik informasiya mənbələrində respublikamızda uşaq ədəbiyyatına dair mövcud sənəd kütləsinin bibliografik təsviri verilmişdir. Ümumi bibliografik informasiya mənbələri funksiya , məqsəd və xronoloji əlamətə görə cari və retrospektiv xarakterli olmaqla növlərə ayrılır. Respublika Kitab Palatasının cari nəşrləri olan “Azərbaycan Mətbuat Səlnaməsi”, “Birillik Azərbaycan Kitabıyyatı”, o cümlədən, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası tərəfindən 2006-cı ildən etibarən tərtib edilib nəşr olunan “Yeni kitablar” tövsiyə ədəbiyyat göstəricisi və

AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının nəşr sistemində mühüm əhəmiyyət kəsb edən elmi-köməkçi xarakterli ümumi cari biblioqrafik mənbə olan “Kitabxana fonduna daxil olan yeni ədəbiyyat” adlı biblioqrafik vəsaitlərdir.

Uşaq ədəbiyyatını da özündə əks etdirən ümumi, retrospektiv xarakterli biblioqrafik mənbələrdən bəhs edərkən ilk əvvəl zəngin informasiya mənbəyi olan iki cildlik “Azərbaycan kitabı” adlı retrospektiv xarakterli biblioqrafik vəsaitin adını çəkmək lazımdır. “Azərbaycan kitabı”nın I və II cildləri öz daxili quruluşuna, tərtibat metodikasına və materialların sistemləşdirilməsinə görə bir-birindən fərqlənir. Fərqli tərtibat xüsusiyyətlərinə baxmayaraq hər iki göstəricidə uşaq ədəbiyyatına dair materialların biblioqrafik təsviri verilmişdir.

“Azərbaycan kitabı”nın I cildində lazımı sorğu üzrə uşaq ədəbiyyatına dair materialların axtarılmasında vəsaitin zəngin köməkçi aparatı mühüm rol oynayır.(10) Əgər I cild 1780-1920-ci illəri əhatə edərsə, II cild 1920-1940-cı illərdə nəşr edilmiş ədəbiyyatı özündə əks etdirmişdir. Göründüyü kimi I cild uzun tarixi dövrü xronoloji ardıcılıqla, II cild isə

elm sahələrinə görə, müəlliflərin əlifba sırası ilə materialları əks etdirir.

“Azərbaycan kitabı”nın birinci cildindən uşaq ədəbiyyatına dair materialları “Mövzu”, “Sərlövhələrin”, “Təxəllüslərin” köməkçi göstəriciləri vasitəsilə aşkara çıxarmaq mümkündür. Vəsaitin I cildindən fərqli olaraq II cildində uşaq ədəbiyyatına dair materiallar xüsusi “Uşaq ədəbiyyatı” bölməsində müəlliflərin əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır. Bu bölmə daxilində uşaq ədəbiyyatına dair cəmi 59 ədəbiyyatın bibliografik təsviri verilmişdir (11).

Uşaq ədəbiyyatına dair materialları özündə əks etdirən ümumi xarakterli mənbələrdən biri də AMEA-nın MEK-sı tərəfindən tərtib edilmiş “Azərbaycan EA nəşrlərinin bibliografiyası” adlı vəsaitdir. Bu bibliografik göstərici ümumi xarakterli bibliografik mənbə olmaqla Akademiyanın nəzdində olan elmi-tədqiqat institutlarının nəşrlərini əks etdirmişdir. Vəsaitdə uşaq ədəbiyyatına dair materiallar Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun elmi əməkdaşlarının fəaliyyətinin nəticəsi olaraq verilmişdir. Uşaq yazıçı və şairlərinin əsərlərinin, elmi-tədqiqatlarının, dərslik və tədris ədəbiyyatının

nəşrində bu institutun xidmətləri böyük olmuşdur. “Akademiya nəşrlərinin bibliografiyası”nda ayrı-ayrı elm sahələri ilə yanaşı ,” bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslıq” üzrə xüsusi bölmə verilmişdir. Bölmə daxilində uşaq ədəbiyyatına dair müvafiq mövzular üzrə axtarış aparmaq mümkündür.

2.2. Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı üzrə bibliografik fəaliyyətin təşkili vəziyyəti

Gənc nəslin hərtərəfli inkişafı, mənəvi cəhətdən zənginləşməsi üçün uşaq kitabxanalarının üzərinə böyük vəzifələr düşür. Respublikanın baş uşaq kitabxanası, uşaq ədəbiyyatının dövlət kitabsaxlayıcısı və uşaq kitabxanalarının elmi-metodik və uşaq ədəbiyyatı üzrə tövsiyə bibliografik fəaliyyətin mərkəzi olan F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası öz oxucularının bibliografik informasiyaya olan tələbatının ödənilməsində bir sıra mühüm işləri həyata keçirir. Kitabxananın bibliografik fəaliyyətində məlumat-bibliografiya şöbəsinin böyük xidmətləri vardır. Məlumat-bibliografiya şöbəsi kitabxana yarandığı ildən, yəni 1965-ci ildən fəaliyyət göstərir. Şöbənin əməkdaşları bibliografik işlərin bütün forma və metodlarından bacarıqla istifadə edərək, bir sıra bibliografik göstəricilər, bibliografik siyahılar, bibliografik yaddaşlar tərtib edərək oxucuların istifadəsinə vermişlər. Bu

biblioqrafik vəsaitlər kitabxananın soraq biblioqrafiya aparatında öz əksini tapır.

F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası əsasən uşaq və yeniyetmə oxuculara xidmət etdiyi üçün öz profilinə uyğun olaraq tövsiyə göstəricilərini tərtib edir. Belə ki, F.Köçərli adına Respublika Kitabxanasının məlumat-biblioqrafiya şöbəsinin əməkdaşları oxucuların biblioqrafik informasiyaya olan tələbatını müntəzəm şəkildə ödəmək üçün 1991-2014-cü illər arasında bir sıra biblioqrafik tövsiyə göstəriciləri və metodiki vəsaitini tərtib etmişdir.

1991-ci ildə dahi şairimiz N.Gəncəvi anadan olmasının 850 illik yubileyi bütün mədəniyyət ocaqlarında təntənəli şəkildə keçirilmişdir. Bu mənada F.Köçərli adına Respublika Dövlət Kitabxanası 1991-ci ildə N.Gəncəvinin 850 illik yubileyi münasibətilə «Hikmət xəzinəsi» adlı biblioqrafik tövsiyə göstəricisi tərtib etmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının məlumat-biblioqrafiya şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən tərtib edilən tövsiyə göstəricilərindən biri də «Bizə kitab

gəlib» adlanır. Müəllifləri S.Əhmədova və F.Qasimovadır. Göstəriciyə 1991-ci ildə kitabxanaya daxil olan kitabların annotasiyalı təsviri verilmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası öz biblioqrafik fəaliyyətində biblioqrafik siyahıların tərtib edilməsinə xüsusi diqqət ayırılır.

Biblioqrafik siyahı - sadə quruluşlu, köməkçi aparatı olmayan biblioqrafik vəsaitdir. Respublika Uşaq Kitabxanasında biblioqrafik siyahılar əsasən şair və yazıçıların yubileyləri ilə əlamətdar gün və hadisələrlə əlaqədar olaraq tərtib edilir. Belə ki, 1991-ci ildə tərtib edilmiş «Görkəmli ədiblərimiz» adlı biblioqrafik siyahı 1992-ci ildə yubileyi olan şair və yazıçılara həsr edilmişdir:

20 Yanvar - Nazim Hikmətin anadan olmasının 90 illiyi;

7 Fevral - Çarlz Dikkinsin anadan olmasının 90 illiyi;

20 mart - Zahid Xəlilin anadan olmasının 50 illiyi;

29 Aprel - M.P.Vaqifin anadan olmasının 275 illiyi.

Uşaqların estetik tərbiyəsində müəyyən işlər görmək məqsədilə məlumat-biblioqrafiya şöbəsi “Qara Qarayev-75”,

“Yubilyar rəssamlar”, “Yubilyar səhnə ustaları” və s. adlı biblioqrafik siyahılar hazırlanmışdır.

1994-cü ildə Azərbaycanın xalq rəssamı S.Bəhlulzadənin 85 illiyi münasibətilə “Əbədi Səttar” adlı biblioqrafik siyahı tərtib edilmişdir. S.Əhmədova tərəfindən tərtib edilən bu siyahıda S.Bəhlulzadənin həyat və yaradıcılığını əks etdirən ədəbiyyatın siyahısı verilmişdir. Həmin ildə tərtib olunan digər biblioqrafik siyahı C.Cabbarlının 95 illiyinə həsr edilmiş “Müqəddəsdir Cabbarlının söz külliyyatı” adlanır. Burada C.Cabbarlının həyatı və yaradıcılığı haqqında yığcam şəkildə məlumat verilməklə yanaşı, əsərlərinin siyahısı əks etdirilmişdir. Biblioqrafik siyahısı S.Əhmədova tərəfindən tərtib edilir. Həmçinin həmin ildə Ə.Vahidin anadan olmasının 100 illiyi ilə “Xalqın qəzəlxan şairi”, “Analar doğubdur şiri-nər məni” adlı biblioqrafik siyahılar tərtib edilmişdir.

1996-cı ildə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında tərtib edilən biblioqrafik siyahılardan biri də “Görkəmli elm xadimlərimiz” adlanır. Bu biblioqrafik siyahıya akademik İ.Mustafayev, Azərbaycanın

maarifpərvəri Qayıbov Hüseyn Əfəndi, akademik Yusif Məmmədliyəv kimi görkəmli elm xadimlərimiz haqqında qısa məlumat və onlar haqqında ədəbiyyat daxil edilmişdir. Biblioqrafik siyahının tərtibçisi S.Əhmədova olmuşdur.

Biblioqrafik siyahılar məktəbli oxucuların bədii zövqünün inkişaf etdirilməsində, onların müasir Azərbaycan ədəbiyyatı ilə yaxından tanış olmasında, eyni zamanda kitabxananın fondunun oxucu qarşısında tam açmaqda mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Soraq və biblioqrafik nəşrlər fondunun ikinci tərkib hissəsi kataloq və kartoteka sistemidir. Biblioqrafik kartotekalar biblioqrafik vəsaitin bir növü olub, kartoteka formasında hazırlanır. Digər kitabxanalardan fərqli olaraq uşaq kitabxanalarında kataloq və kartoteka sistemi yaradılarkən uşaqların yaş xüsusiyyəti əsas götürülür. Belə ki, kiçik yaşlı oxucular üçün şəkilli kartotekalar, V-VI sinif şagirdləri üçün sistemli kartoteka təşkil olunur.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında aşağıdakı kataloqlar mövcuddur:

1. Əlifba kataloqu

2. Sistemli kataloq

a) məktəbəqədər yaşlı uşaqlar və I-II sinif şagirdləri üçün kataloq

b) III-VIII sinif şagirdləri üçün kataloq

c) IV-V sinif şagirdləri üçün kataloq

d) VI-VIII sinif şagirdləri üçün kataloq

3) Adlarına görə kataloq

Respublika Uşaq Kitabxanasında kartotekanın növlərindən biri olan mövzu kartotekasının tərtibinə geniş yer verilir. Çünki, mövzu kartotekası daha aktual problemlərə həsr edilmiş materialları özündə əks etdirir. Mövzu kartotekasında materiallar mövzu adının əlifbası ilə və ya məntiqi ardıcılıqla düzülür. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında aşağıdakılar mövzu kartotekaları tərtib edilmişdir.

Bakıya həsr edilmiş mövzu kartotekası “Bakı” adlanır. Burada materiallar əlifba sırası ilə düzülüb və daxilə bölmələrə ayrılır. Bölmələr aşağıdakılardır.

Tarixi, Kəndləri, Muzeyləri, Milyonçuları

1-ci bölmədə qədim Bakının yaranma tarixi;

2-ci bölmədə Bakının qədim kəndləri və onların tarixi;
3-cü bölmədə qədim əbidələri, muzeyləri haqqında;

4-cü bölmədə isə məşhur milyonçuları haqqında olan materiallar əhatə edilmişdir. Bölmələr daxildə yarım bölmələrə ayrılır.

2.3. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyəti

Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatının ən böyük kitabsaxlayıcısı və uşaq ədəbiyyatı üzrə tövsiyə biblioqrafik fəaliyyətin mərkəzi olan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası hal-hazırda uşaq kitabxanalarının elmi-metodik mərkəzi hesab olunur.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası 1965-ci il yanvarın 1-də Mədəniyyət Nazirliyinin qərarı ilə M.Qorki adına kitabxananın fondu əsasında yaradılmışdır. Kitabxananın 8 şöbəsi, 4 bölməsi, 2 oxu zalı var. 3 filialı isə Bakı şəhərinin müxtəlif rayonlarında fəaliyyət göstərir.

Şöbələr:

1. Komplektləşdirmə və kitab işləmə şöbəsi
2. Kitabsaxlayıcı şöbəsi
3. Xidmət şöbəsi
4. Məlumat -biblioqrafiya şöbəsi
5. Elmi-metodiki şöbəsi
6. Kütləvi işlər şöbəsi

7. İncəsənət şöbəsi
8. Avtomatlaşdırma şöbəsi.

Kitabxananın Avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə şöbəsi 2005-ci ildən fəaliyyət göstərir. 2009-cu ildə şöbənin əməkdaşları İnformasiya Resurs Mərkəzində təşkil olunmuş kurslarda iştirak etmiş, müəyyən təcrübə qazanmışlar. Respublikamızın digər ən böyük kitabxanaları kimi F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası da müasir kitabxana informasiya kommunikasiya texnologiyalarına əsaslanaraq öz fəaliyyətini uğurla davam etdirir. Kitabxana öz fəaliyyətində xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin gələcəyimiz olan uşaqlar haqqında müdrik kəlamını rəhbər tutmuş, öz işlərini bu kəlamın həyata keçirilməsi istiqamətində qurmuşdur. H.Əliyev demişdir: “Uşaqlar bizim gələcəyimizdir, gələcəyimizi nə cür tərbiyə edəcəyiksə, böyüdəcəyiksə, ölkəmizin, millətimizin, dövlətimizin gələcəyi bundan asılı olacaqdır”.

Müstəqillik illərində uşaqlara kitabxana-informasiya xidmətini daha da yaxşılaşdırmağı, informasiya cəmiyyətinin tələblərinə cavab verməyi qarşısına məqsəd qoyan F.B.Köçərli

adına Respublika Uşaq Kitabxanasının əməkdaşları kitabxana işinin informasiyalaşdırılması və kitabxananın informasiya texnologiyaları ilə təmin edilməsi sahəsində müəyyən uğurlar qazanmışdır. Kitabxananın ən böyük nailiyyətlərindən birini uşaqların istifadəsi üçün kompüter zallarının açılması olmuşdur. 2002-ci ildən kitabxanada təşkil edilən “İnternet-sınıf” və “Biləyən” multi-media zallarında uşaqlar İnternetdən yararlanaraq istədikləri materialları almaqla yanaşı, CD disklərindən istifadə etməyi də mənimsəmişlər.

Respublikada uşaq ədəbiyyatı üzrə biblioqrafik fəaliyyətin əsas mərkəzi olan F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biri oxucuların biblioqrafiya və elmi informasiya xidmətini dünya kitabxanaları səviyyəsinə qaldırmaq, oxucuların tələbatını hərtərəfli ödəmək üçün yeni informasiya texnologiyalarını tətbiq etmək, internet şəbəkəsinin elektron ehtiyatlarından istifadə etməkdir.

Kitabxanaların biblioqrafik fəaliyyət proseslərinə biblioqrafiyalaşdırma və biblioqrafik xidmət daxildir. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının biblio-

qrafiyalaşdırma sahəsində fəaliyyəti zəngin və çoxşaxəlidir. Biblioqrafik göstəricilər, metodiki biblioqrafik vəsaitlər tərtib edib nəşr etdirir, kataloq və kartotekaların tərtibi ilə məşğul olur. Kitabxananın biblioqrafik fəaliyyətində biblioqrafik göstəricilərin və metodiki biblioqrafik vəsaitlərin tərtibi üstünlük təşkil edir. Biblioqrafiyalaşdırma zamanı uşaq ədəbiyyatı üzrə tövsiyə biblioqrafik vəsaitlərin tərtibinə xüsusi diqqət yetirilir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında tərtib olunan “Uşaq ədəbiyyatı. 1985-1990” adlı tövsiyə göstəricisi 1991-ci ildə çap edilmişdir. Vəsaitdə 1985-1990-cı illərdə çapdan çıxmış uşaq ədəbiyyatı əks etdirilmişdir. Göstərici 3 hissədən ibarətdir:

1. Kiçik yaşlı uşaqlar üçün ədəbiyyat
2. Orta yaşlı uşaqlar üçün ədəbiyyat
3. Böyük yaşlı uşaqlar üçün ədəbiyyat

Göstəricinin I-II hissələrində yaş qrupu nəzərə alınmaqla ədəbiyyat aşağıdakı bölmələr üzrə qruplaşdırılır və daxildə əlifba sırası ilə düzülmüşdür.

- a) Şifahi xalq ədəbiyyatı

b) Poeziya

c) Nəsr əsərləri

Böyük yaşlı uşaqlar üçün müxtəlif elm sahələrinə dair kitablar uşaq kitabxanaları üçün kitabxana biblioqrafiya təsnifatına uyğun şəkildə şöbələr üzrə düzülmüşdür. Göstəricidən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə vəsaitin sonunda əsərləri göstəriciyə daxil edilmiş “Müəlliflərin əlifba göstəricisi” və “Müəllifsiz əsərlərin əlifba göstəricisi” verilmişdir. Vəsaitdən məktəb şagirdləri, müəllimlər və kitabxana işçiləri istifadə edə bilirlər.

90-cı illərdə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyəti metodiki biblioqrafik nəşrlərlə daha da zənginləşmişdir . Bu illərdə tərtib edilmiş metodiki və biblioqrafik nəşrlər içərisində Kitabxananın “Elmi-metodika” şöbəsinin müdiri olmuş Solmaz Sadıqovanın müəllifi olduğu və 1999-cu ildə nəşr olunmuş “F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının metodiki və biblioqrafik materialları” (1965-1995-ci illər) adlı vəsait öz zəngin informasiya potensialı ilə fərqlənir. Vəsaitdə kitabxananın metodiki və biblioqrafik materialları haqqında məlumat

verilmiş, eyni zamanda rayon uşaq kitabxanalarının həmin materiallardan istifadə edilərək keçirilmiş tədbirlərdən bəhs olunur. Vəsaitin əvvəlində kitabxananın yaranma tarixi, şöbələri haqqında ətraflı məlumat verilmiş, xüsusilə, kitabxananın elmi-metodika şöbəsinin fəaliyyəti daha geniş işıqlandırılmış, şöbənin yaranma tarixi, iş prinsipi, gördüyü işlərin ümumi səciyyəsi, ayrı-ayrı rayon kitabxanaları ilə əlaqəli işləri, keçirilmiş kütləvi tədbirlərin əhəmiyyəti haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Məlumatın sonunda müəllif yazır: “Ümumiyyətlə, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının istər 1965-1995-ci illərdə, istərsə də son vaxtlar buraxdığı metodik biblioqrafik materiallar yerlərdəki uşaq kitabxanalarının işinə kompleks surətdə maksimum səviyyədə kömək göstərir, işin düzgün istiqamətləndirilməsinə müsbət təsir edir” (S.27). F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının nəşr etdirdiyi metodiki və biblioqrafik materiallar xronoloji prinsip üzrə Azərbaycan və rus dillərində qruplaşdırılmışdır.

Metodiki biblioqrafik vəsaitin maraqlı və oxunaqlı bölmələrindən biri də “F.Köçərli adına Respublika Uşaq

Kitabxanasının müxtəlif məktəb, idarə və təşkilatlarda birgə keçirdiyi bəzi tədbirlər” adlanır. Bu başlıq altında müəllif faktiki mənbələrə əsaslanaraq kitabxananın keçirdiyi tədbirlər haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Bakı şəhəri və onun müxtəlif rayonlarında keçirilən tədbirlərdən sonra “Respublika rayonlarındakı uşaq kitabxanalarında keçirilən tədbirlər” yarım başlığında illər üzrə sistemləşdirilmiş mənbələrdə ayrı-ayrı rayonlarda, rayon uşaq kitabxanalarında keçirilmiş tədbirlər illər üzrə işıqlandırılmışdır. Məsələn: 1990-cı il “Ağla, qərənfəl, ağla” başlıqlı sərgi-stend. O.Sarıvəllinin 85 illiyinə həsr olunmuş səhərcik, N.Gəncəvinin, Nəbi Xəzrinin və s. yubileylərilə bağlı bir sıra maraqlı tədbirlər keçirilmişdir. Məsələn, N.Xəzrinin yubileyi zamanı kitabxanada onun kitablarından ibarət sərgi və ədəbi-bədii gecə keçirilmişdir. Gecəyə Mədəniyyət Nazirliyinin nümayəndəsi, şair və yazıçılar, rayon rəhbərliyi də dəvət olunmuşlar.

Uşaq kitabxanasında Hafiz Baxış və Fərman Kərimzadənin yaradıcılığına həsr olunmuş musiqili ədəbi-bədii gecədə şairlər, yazıçılar, onların yaxın adamları və qələm dostları iştirak etmişlər. İştirakçılar üçün konsert

proqramı hazırlanmış və xalq artisti İslam Rzayev öz kollektivi ilə çıxış etmişdir”. (S.75)

Metodiki vəsaitdə bütün materiallar faktiki mənbələr əsasında sistemləşdirilmişdir. Bütün bunlar metodik bibliografik vəsaitin zəngin informasiya potensialına malik olması bir daha əyani göstəricisidir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası qarşısında duran vəzifələrdən biri uşaqların və yeni-yetmələrin hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsidir. Vətənpərvərlik vətəndaşlıq tərbiyəsinin əsasında duran ən ulvi bir hissdir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qorunub saxlanması, onun tərəqqisi naminə gələcəyin qurucuları olan bugünkü nəslin əsl vətəndaş kimi yetişməsində uşaq kitabxanalarının rolu böyükdür. Xalqımızın tarixi keçmişini mükəmməl öyrənməyə səy göstərən məktəbliləri torpaqlarımızın bütövlüyü və toxunulmazlığı, azadlığı və müstəqilliyi yolunda qəhrəmancasına həlak olmuş şəhidlərimizin həyat və döyüş yollarını əks etdirən kitablarla tanış etmək, öz şərəfli ölümləri ilə ölümsüzlük zirvəsini fəth etmiş oğullarımızın qısa, lakin mənalı həyat yolları haqqında ətraflı

məlumat vermək gələcəyin qurucularının vətənpərvərlik tərbiyəsində böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu mənada kitabxananın məlumat-bibliografiya şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən, «Hərb tariximiz» adlı tövsiyə göstəricisi tərtib edilmişdir. 1995-ci ildə tərtib olunan bu göstəricinin tərtibçisi S.Əhmədova, redaktoru Z.Dadaşovadır. Vəsaitdə materiallar əlifba prinsipi əsasında, Azərbaycan dilində qruplaşdırılmışdır. Göstərici 4 hissədən ibarətdir.

1. Xaqanlar və sərkərdələr
2. Cümhuriyyət generalları
3. Böyük Vətən müharibəsi illərində qəhrəmanlar
4. Azərbaycanın Milli qəhrəmanları

1-ci hissədə Meti Xaqan, Bilgəh Xaqan, Abbas Mirzə və s. kimi xaqanlar haqqında olan ədəbiyyatın bibliografik təsviri verilmişdir.

2-ci hissədə cümhuriyyət generallarından olan Mehmandarov, Kəngərlilər, Vəkikovlar və digərlərinə aid ədəbiyyat haqqında bibliografik məlumat verilmişdir.

3-cü hissədə II Dünya müharibəsində qəhrəmanlıq göstərmiş Həzi Aslanov, Mehdi Hüseynzadə kimi şəxslər haqqında olan materiallar əhatə olunmuşdur.

4-cü hissədə isə 90-cı illərdə Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda döyüşdə həlak olmuş milli qəhrəmanlarımız haqqında olan materiallar əks olunmuşdur.

Uşaq mütaliəsi, onun həyati əhəmiyyəti, eləcə də uşaq əsərləri onların pedaqoji məzmunu haqqında maraqlı mülahizələr söylənilmişdir. Uşaq mütaliəsi haqqında fikir yürüdən mütəfəkkirlərimizdən biri də görkəmli pedaqoq, yazıçı, publisist və tənqidçi Firudin bəy Köçərlidir. O, uşaqların mütaliəsində kitabı yüksək qiymətləndirərək demişdir: “O millət ki, öz tarixini dolanacağını, vətəni və dilini sevir bu qism əsərləri kəməli şövq və diqqətlə cəm edib qiymətli sərmayə kimi saxlayır və balalarının ilk təlim və tərbiyəsi onları öyrənməklə başlayır.” F.B.Köçərli öz yaradıcılığında uşaq mövzularına xüsusi yer ayırmışdır. Bu baxımdan “Balalara hədiyyə” adlı kitabı onun tərəfindən uşaqlara həsr edilmişdir.

Bu mənada uşaqları Firudin bəy Köçərlinin yaradıcılığı ilə yaxından tanış etmək üçün kitabxananın məlumat biblioqrafiya şöbəsi tərəfindən “Azərbaycan maarifinin fədaisi” adlı tövsiyə göstəricisi tərtib edilmişdir. 2003-cü ildə nəşr olunan bu göstərici aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir.

- 1.Köçərli və Azərbaycan ədəbiyyatı
- 2.Köçərli və Azərbaycan maarifi
- 3.Köçərli və uşaq ədəbiyyatı

Bölmələr daxilində materiallar əlifba prinsipi əsasında Azərbaycan dilində əks olunmuşdur. F.B.Köçərlinin həyat və yaradıcılığı haqqında ətraflı məlumat əldə etmək üçün bu vəsait biblioqrafik informasiya mənbəyi kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının məlumat - biblioqrafiya şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən 2004-2010-cu illərdə tərtib edilən göstəricilər maliyyə vəsaiti çatmadığına görə çap edilməmişdir. Buna baxmayaraq həmin göstəricilər istifadəyə yararlıdır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası tövsiyə bibliografik fəaliyyətini bu gün də uğurla davam etdirir. Belə ki, son illərdə kitabxananın bibliografik fəaliyyətində şair və yazıçıların yubileyləri ilə əlaqədar olaraq metodiki vasitələr tərtib edilmişdir. Bu vəsaitlərə misal olaraq “Şeirimizin Dədə Qorqudu” adlı metodik vəsait müasir Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi şair Fikrət Sadıqın anadan olmasının 80 illiyi münasibətilə 2010-cu ildə tərtib edilmişdir. Metodik vəsait iki hissədən ibarətdir. Vəsaitin birinci hissəsində şairin həyat və yaradıcılığı haqqında, ikinci hissədə isə kitabxanada keçirilən tədbirlər haqqında məlumat verilir.

Digər bir metodik vəsait “Türk dünyasının böyük söz ustadı” adı ilə 2010-cu ildə tərtib edilmişdir. Xalq şairi B.Vahabzadənin 85 illiyi münasibətilə tərtib olunmuş bu vəsait iki hissədən ibarətdir. Vəsaitin “Poeziyamızın parlaq sənətkarı” adlanan I hissəsində B.Vahabzadənin həyat və yaradıcılığından, ikinci hissəsində isə şairə həsr edilmiş tədbirlər haqqında məlumat verilir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən 2010-cu ildə tərtib edilmiş “Sərhədlər aşan poeziya” (Xalq şairi Rəsul Rzanın anadan olmasının 100 illik yubileyi münasibətilə); “Kimin güclüdürsə şeiri, sənəti, onun əbədidir mədəniyyəti” (Ustad Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın 100 illik yubileyi münasibətilə); “Dünya şöhrətli yazıçı- Mark Tven” (Amerika yazıçısı Mark Tvenin yubileyi münasibətilə; (Ə.Haqverdiyevin 140 illiyinə həsr olunmuş) metodik - bibliografik vəsaitlər tərtib edilmişdir.

Respublikamızda uşaq ədəbiyyatı üzrə tərtib olunmuş bibliografik informasiya mənbələrinin oxucu və məqsəd istiqamətinə görə növlərindən biri də elmi-köməkçi xarakterli bibliografik vəsaitlərdir.

Elmi-köməkçi bibliografiya Dövlət standartında (QOST) deyildiyi kimi elmi, elmi-tədqiqat, nəşr və istehsalat fəaliyyətinə kömək etmək məqsədilə yaradılan bibliografiyadır.

Uşaq və gənclər üçün ədəbiyyatın elmi-köməkçi bibliografiyasının əsas vəzifəsi bu ədəbiyyatın inkişafına və təbliğinə kömək etməkdir. Elmi-köməkçi bibliografiya uşaq

ədəbiyyatı sahəsində çalışan elmi işçilərə uşaqlarla aparılan kitabxana-biblioqrafiya işlərinə kömək edir.

Uşaq ədəbiyyatının elmi-köməkçi biblioqrafiyası 2 istiqamətdə inkişaf etməkdədir:

I. Uşaq ədəbiyyatının elmi-köməkçi cari biblioqrafiyası.

II. Uşaq ədəbiyyatının elmi-köməkçi retrospektiv biblioqrafiyası.

Cari biblioqrafiya dedikdə çap olunmuş uşaq ədəbiyyatı haqqında biblioqrafik məlumatın öyrənilməsinə kömək məqsədilə yaradılmış biblioqrafik mənbələr nəzərdə tutulur. Bu sahədə biblioqrafik mənbə olduqca müxtəlifdir. I dərəcəli cari biblioqrafik mənbə kimi Dövlət biblioqrafiya orqanlarının adını qeyd etməliyik "Azərbaycan Mətbuat Səlaməsi" və "Birillik Azərbaycan Kitabıyyatı" adlı cari biblioqrafik nəşrlər Respublika Dövlət Kitab Palatası tərəfindən tərtib olunub nəşr edilmişdir. SSRİ dağıldıqdan sonra Azərbaycan Kitab Palatasının fəaliyyəti dayandırılmışdır.

Uşaq ədəbiyyatının elmi-köməkçi biblioqrafik mənbələri ümumi xarakterli biblioqrafik vəsaitlərdə də əks etdirilmişdir. Sonralar isə Azərbaycanda elmi-köməkçi

bibliografiyanın mərkəzi hesab edilən AMEA-nın Mərkəzi Elmi kitabxanasının bibliografik nəşrləri üstünlük təşkil edir. Ümumi cari elmi-köməkçi xarakterli bibliografik mənbə olan “Kitabxana fonduna daxil olan yeni ədəbiyyat” informasiya bülletenində elmin digər sahələri kimi uşaq ədəbiyyatına , onun görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin bibliografik təsvirinə rast gəlmək mümkündür. Uşaq ədəbiyyatının cari elmi-köməkçi bibliografik mənbələri ilə yanaşı şəxsi xarakterli elmi-köməkçi bibliografik vəsaitlər də mövcuddur.

Bu sahədə EA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır. AEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası ilk addım kimi görkəmli uşaq yazıçısı A.Şaiq haqqında şəxsi elmi- köməkçi bibliografik göstəricini çap etdirmişdir. Bu bibliografik göstərici Kitabxananın keçmiş müdiri filalogiya elmlər namizədi M.Həsənova tərəfindən tərtib olunmuşdur. Bu bibliografik göstərici 1881-ci ildən 1959-cu ilə qədər olan dövr ərzində yazıçının həyatı, elmi pedaqoji fəaliyyəti, əsərlərinin nəşri tarixini əks etdirən bibliografik informasiyanı əhatə etmişdir. Bibliografik göstərici bir sıra müsbət cəhətləri ilə diqqəti cəlb edir. Bibliografik

göstərici geniş bir dövrü əhatə edir. Bu dövr ərzində yazıçının bütün yaradıcılığı öz əksini tapmışdır. Oxucuların biblioqrafik axtarışını asanlaşdırmaq məqsədilə köməkçi aparatla təchiz edilmişdir.

Biblioqrafik göstəriciyə müəllif tərəfindən yazılmış "Oçerk" göstəricinin elmi əhəmiyyətini daha da artırmışdır. Bu bölmədən sonra biblioqrafik göstəricinin əsas bölməsi verilmişdir. "Əsərləri" adlanan bu bölmədə A.Şaiqin əsərləri nəşr tarixinə görə sistemləşdirilmişdir. Əsərlərinin nəşr tarixi sistemləşdirilərkən onun ilk əsərinin 1906-cı ildə çap olunduğu müəyyən olunmuşdur. Bu biblioqrafik məlumat A.Şaiqin yaradıcılığını tədqiq edən hər bir tədqiqatçı üçün olduqca qiymətlidir. A.Şaiq geniş yaradıcılığa malik olmaqla, özünün əsərlərinin çap olunmasına öz sağlığında xüsusi səy göstərmişdir. Biblioqrafik göstəriciyə şairin dövrü mətbuat səhifələrində, məcmuələrdə, dərsliklərdə çap olunmuş əsərləri də toplanmışdır. Bu kimi müxtəlif mənbələrdə A.Şaiqin əsərlərinin nəşri və eyni zamanda onun əsərlərinin tədrisi ilə əlaqədar olan bütün məlumatlar xronoloji ardıcılıqla göstəricidə öz əksini tapmışdır. Məlumdur ki, A.Şaiq tərcüməçi

kimi də öz qələmini sınamışdır. Bununla əlaqədar olaraq biblioqrafik göstəricidə "Tərcümələri" adlı xüsusi bölmə də verilmişdir.

Qeyd etməliyik ki, A.Şaiqin dərslikləri XX əsrin əvvəllərində nəşr olunmağa başlamışdır. Onun dərsliklərinin təkrar nəşrlər ilk növbədə tədrislə əlaqədar olmuşdur. Ona görə də biblioqrafik göstəriciyə "Dərslikləri" adlı xüsusi bölmə də daxil edilmişdir. Bu bölmə daxilində A.Şaiqin məktəblilər üçün yazmış olduğu dərsliklər nəşr tarixinə görə sistemləşdirilmişdir.

A.Şaiqin yaradıcılığı çoxcəhətli olduğu üçün elmi-pedaqoji fəaliyyəti haqqında küllü miqdarda məqalələr çap olunmuşdur. Bu məqsədlə A.Şaiqin həyatı, elmi pedaqoji fəaliyyəti haqqında xüsusi bölmə verilmişdir. Bu bölmə daxilində materiallar müəlliflərin əlifba sırası ilə verilmişdir. Biblioqrafik göstəricidən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə göstəricinin sonunda "Müəlliflərin əlifba göstəricisi" adlı köməkçi aparatda verilmişdir.

A.Şaiqin əsərlərinin biblioqrafiyası 1906-1978-ci illəri əhatə edir. Müəllifin müxtəlif kitabları, dövrü mətbuatda,

məcmuələrdə və dərsliklərdə çıxan bədii əsərləri, elmi-tədqiqat və publisistik məqalələri, tərcümələri və redaktə etdiyi əsərlər xronoloji qayda üzrə sistemləşdirilmiş, daxildə əlifba sırası ilə düzülmüşdür. Ədiblik rus və xarici xalqları dillərində çıxan əsərləri də eyni qaydada verilmişdir. (7)

Şairin həyat və yaradıcılığı haqqındakı ədəbiyyat müəlliflərin əlifba sırası ilə, eyni müəlliflərin məqalələri isə xronoloji qaydada düzülmüşdür. Materiallar Azərbaycan və rus dillərində və aşağıdakı bölmələrdə qruplaşdırılmışdır:

1. Abdulla Şaiqin həyatı və ədəbi –pedaqoji fəaliyyətinin əsas tarixləri;
  - a) Kitabları;
  - b) dərsliklər;
2. Dövri mətbuatda, məcmuələrdə və dərsliklərdə çıxan bədii əsərləri;
3. Ədəbi-tənqidi və publisistik məqalələri;
4. Tərcümələri;
5. Redaktə etdiyi əsərlər;
6. Həyat və yaradıcılığı haqqında ədəbiyyat;
7. Əsərlərinin əlifba göstəricisi;

8. Tərcümələrinin əlifba göstəricisi;

9. Haqqında yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyətində məlumat biblioqrafiya şöbəsinin böyük rolu vardır. Şöbənin əməkdaşları biblioqrafik üsulların bütün forma və metodlarından istifadə edərək bir sıra biblioqrafik göstəricilər, biblioqrafik siyahılar, biblioqrafik yaddaşlar tərtib edib oxucuların istifadəsinə vermişlər. Şöbə tərəfindən tərtib edilib nəşr olunmuş xalqımızın böyük satirik şairi M.Ə.Sabirin 150 illik yubileyinə həsr olunmuş “M.Ə.Sabir – 150” biblioqrafik vəsaitdir. Digər bir biblioqrafik vəsait görkəmli dramaturq M.F.Axundovun 200 illiyinə həsr olunmuş biblioqrafik yaddaşdır. “Azadlıq carçısı M.F.Axundov – 200” adlanan bu yaddaş “Əsərləri” və “Haqqında” adlanan iki hissədən ibarətdir.

Məlumat-biblioqrafiya şöbəsinin əməkdaşları 2009-cu ildə “Vahid”, “Ramiz Rövşən”, “Rafik Zəka”, “C.Cabbarlı” adlı vəsaitləri nəşr etdirmişlər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İ.Əliyevin 2009-cu ili “Uşaq ili” elan etməsi ilə əlaqədar olaraq kitabxana tərəfindən aşağıdakı vəsaitlər hazırlanmışdır:

1. Dünyanı verək uşaqlara
2. Uşaq və hüquq
3. Uşaqlara dövlət qayğısı

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən həyata keçirilən bütün biblioqrafik işlər müxtəlif yaşlı uşaqların mütaliəsinə rəhbərlik və ümumi biblioqrafik informasiyanın genişlənməsinə kömək etməklə bərabər həm də uşaqların mütaliə mədəniyyətinin tərbiyəsi ilə bağlıdır

BÖLMƏ 3

Uşaq ədəbiyyatı üzrə bibliografik fəaliyyətin nəzəri, təşkilati məsələləri

3.1. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında SBA-nın təşkili

Kitabxana fondunun öyrənilməsi, kitabxanalarda bibliografik xidmətin təşkili SBA olmadan mümkün deyil. Bildiyimiz kimi kitabxananın tipindən, növündən, fondunun tərkibindən asılı olaraq hər bir kitabxanada Soraq Bibliografiya Aparatı (SBA) yaradılır. SBA-nın iki tərkib hissəsi var:

1. Soraq və bibliografik nəşrlər fondu
2. Kataloq və kartoteka sistemi.

Uşaq kitabxanalarında yaradılan SBA-nın özünəməxsus fərqli xüsusiyyətləri var. Məsələn, uşaq kitabxanalarında SBA yaradılarkən uşaqların yaş xüsusiyyəti əsas götürülür.

F.Köçərli adın Respublika Uşaq Kitabxanasında da bu xüsusiyyətlər nəzərə alınaraq SBA yaradılmışdır. SBA-nın

birinci tərkib hissəsi olan Soraq və biblioqrafik nəşrlər fondunun dörd tərkib hissəsi vardır.

1. Əsas və ya direktiv xarakterli materiallar
2. Məlumat nəşrləri
3. Biblioqrafik nəşrlər
4. Ödənilmiş arayışlar fondu

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında bir sıra əsas və direktiv xarakterli materiallar toplanmışdır. Buna nümunə olaraq “Sülh və Demokratiya İnstitutu” adlı Qanunu, həmçinin 1995-ci il, noyabr ayının 12-də qəbul edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası”nı və Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının “Qanunu”nu qeyd etmək olar.

Respublika Uşaq Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyətindən bəhs edərkən SBNF-nin digər bir tərkib hissəsi olan məlumat nəşrlərini də qeyd etmək yerinə düşər. Məlumat nəşrləri öz xarakterinə, tipinə və mövzusunə görə olduqca müxtəlifdir. Məlumat nəşrləri dedikdə, buraya ensiklopediyalar, ensiklopedik lüğətlər, ünvan kitabları,

məlumat kitabları, izahlı lüğətlər, orfoqrafik lüğətlər, orfeepik lüğətlər, təqvimlər, bələdçilər daxildir.

Məlumat nəşrləri mövzusunə, həcminə, quruluşuna və məqsədinə görə aşağıdakı qruplara ayrılır.

1. Statistik məlumat nəşrləri
2. Kütləvi siyasi məlumat nəşrləri
3. Elmi məlumat nəşrləri
4. İstehsalat xarakterli məlumat kitabları
5. Kütləvi məlumat nəşrləri.

F.Köçərli adına Respublika Kitabxanası 1990-2000-ci illərdə bir sıra məlumat nəşrləri əldə etmişdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyevin 2004-cü il, 12 yanvar tarixində verdiyi fərmana əsasən 2004-cü ildə nəşr edilən “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Ensiklopediyası” prezident hədiyyəsi olaraq Kitabxanaya bağışlanmışdır. İki cilddən ibarət olan bu ensiklopediyanın redaktoru, tarixçi alim Yaqub Mahmudovdur. Bu ensiklopediya Azərbaycan xalqının istiqlal mübarizəsi, ictimai fikir tarixinin ən mühüm məqamları, azadlıq hərəkatının görkəmli nümayəndələrinin həyat və fəaliyyəti,

cümhuriyyət xadimlərinin həyat və mübarizəsi, Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirilən kütləvi soyqırımlar. Qafqaz İslam Ordusunun xilaskarlıq əməliyyatları və s. kimi məsələləri işıqlandıran 1500-ə qədər məqalə əks olunmuşdur. Bu ensiklopediya yeniyetmə oxucuların öz tarixi keçmişini yaxşı öyrənməsi üçün əlverişli biblioqrafik informasiya mənbəyi hesab oluna bilər.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının soraq və biblioqrafik nəşrlər fondunda əsasən uşaq ensiklopediyaları üstünlük təşkil edir. Respublika Uşaq Kitabxanasının müqavilə bağladığı “Exxon Mobile” şirkəti tərəfindən kitabxanaya bir sıra nəşrlər hədiyyə edilmişdir. “Uşaq Ayna Ensiklopediya”-sı da bu nəşrlər sırasına daxildir. X cilddən ibarət olan bu sahəvi ensiklopediyanın hər bir cildi ayrıca bir elm sahəsinə aid məqalələri əks etdirir. Uşaq Ensiklopediyası 1999-2001-ci illər arasında nəşr edilib. F.Köçərli adına Respublika Kitabxanasında mövcud olan digər bir ensiklopediya 1987-ci ildə C.B.Quliyevin redaktorluğu ilə nəşr olunan “Uşaq ensiklopediyası”dır. Bu ensiklopediya 3 cilddən ibarətdir.

1-ci cilddə təbiət və cəmiyyət haqqında məqalələr toplanmışdır. Məqalələr əlifba sırası ilə verilmişdir. “Abbas Səhhət” adlı məqalə ilə başlayıb “Əcəmi Əbubəkir” adlı məqalə ilə bitir.

2-ci cildə tarix elminə dair materiallar əks olunmuşdur.

3-cü cild 1999-cu ildə S.Ə.Vəliyevin redaktorluğu ilə nəşr edilmişdir. Bu cildə sırf siyasi məqsəd, təbliğat xarakteri daşıyan bir sıra məqalələr verilmişdir. Bu günlə səsləşən, Azərbaycanla, xalqımızın tarixi, məsəniyyəti, adət-ənənələləri ilə bağlı yeni orijinal məqalələr əlavə edilmişdir. Burada müxtəlif dövlətlər dünyə mədəniyyəti, elm və texnika yenilikləri, canlı və cansız təbiət, heyvanat və bitki aləmi, eləcə də görkəmli şəxsiyyətlər haqqında yığcam məlumat verilmişdir. Uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş bu ensiklopediya müəyyən dərəcədə siyasilikdən uzaqlaşdırılaraq daha çox informasiya xarakteri daşıyır. Məlumat nəşrlərinin digər bir növü lüğətlərdir. Oxucuların sorğularının ödənilməsində lüğətlərdən də biblioqrafik informasiya mənbəyi kimi geniş istifadə edilir. Belə ki,

F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasına “Exxon Mobile” şirkəti tərəfindən hədiyyə edilən “Məktəblilərin tarix lüğəti” adlı vəsait məktəblilərin tarix elminə dair əldə etmək istədikləri məlumatları özündə əks etdirən əlverişli mənbədir. Lüğətdə 1000-ə qədər məqalə əks olunub. Bu məqalələrdə tarix elminin bütün sahələrinə, mühüm tarixi hadisələrə, tarixi terminlərə, dinlərə, mifologiyaya, şəhərlərə, Azərbaycanın eləcə də dünya tarixinin görkəmli tarixi şəxsiyyətlərinə və sülalələrinə həsr edilmiş məlumatlar əhatə olunmuşdur. Lüğət 2004-cü ildə nəşr edilib. Müəllifləri Rauf Məlikov, Nizami İbrahimovdur.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında rus dilli oxucular üçün də ensiklopediyalar mövcuddur. Məsələn, “Школьная энциклопедия”, “Что такой для младшего школьного возраста” 3 cilddə və s.

Soraq və biblioqrafik nəşrlər fondunun əsas tərkib hissələrindən biri biblioqrafik nəşrlər sistemidir. Biblioqrafik nəşrlər sistemi oxucu sorğularının ödənilməsində mühüm əhəmiyyətə malikdir. Biblioqrafik nəşrlərə şəxsi biblioqrafik göstəricilər, elmi-köməkçi, retrospektiv xarakterli

göstəricilər, tövsiyə göstəriciləri, yaddaşlar, biblioqrafik siyahılar daxildir. Biblioqrafik nəşrlərdən oxucularla yanaşı kitabxana işçiləri də istifadə edirlər.

Biblioqrafik göstəricilər biblioqrafik nəşrlərin tərkib hissəsidir. Biblioqrafik göstəricilər-mürəkkəb quruluşlu və köməkçi aparata malik olan biblioqrafik vəsaitlərdir. İctimai istiqamətinə görə fərqləndirilən biblioqrafik göstəricilərdən biri tövsiyə göstəriciləridir. Tövsiyə göstəriciləri təhsilə, şəxsi təhsilə, tərbiyə və təbliğat işinə kömək edir. Tövsiyə göstəricilərinin praktiki əhəmiyyəti isə uşaqlara kitab üzərində müstəqil işləməyə, ədəbiyyatın mənbələrini müəyyənləşdirməyə, yaxşı əsərlərin seçilməsinə, uşaqların əhəmiyyətli nəşrlər haqqında biblioqrafik məlumatın öyrənilməsinə kömək etməkdən ibarətdir.

3.2. F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında biblioqrafik xidmətin əsas istiqamətləri

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyətinin mühüm istiqamətlərindən birini müxtəlif forma və metodlarla həyata keçirilən biblioqrafik informasiya xidmətidir.

Kitabxanalarda aparılan biblioqrafik xidmətin əsas tərkib hissələrindən birini də soraq bibliografiya xidməti (SBX) təşkil edir. 1984-cü il dövlət standartında deyildiyi kimi soraq bibliografiya xidməti – məlumat tələbatçılarının müxtəlif sorğularına uyğun olaraq aparılan biblioqrafik xidmətdir. SBX ayrı-ayrı şəxslər və kollektivlər tərəfindən alınan sorğular əsasında aparılır.

Uşaq kitabxanasında SBX uşaqların yaş xüsusiyyətləri və hazırlıq dərəcələri nəzərə alınmaqla təşkil edilir. Yaş xüsusiyyətləri yeniyetmə oxucuların sorğularının xüsusiyyətində özünü göstərir və oxuculara təklif olunan biblioqrafik informasiya məzmununda öz əksini tapır. Oxucuların hazırlıq dərəcələrini nəzərə alaraq uşaq

kitabxanalarında SBX müəyyən pedaqoji məqsəd daşıyır: məktəblilərin dünya görüşünü genişləndirmək, ən yaxşı ədəbiyyatın təbliği, materialın mənimsənilməsinə kömək, kitabların kitabxananın SBA-dan istifadə etməklə əldə edilməsi.

SBX rejimində kitabxanaya daxil olan müraciət sorğu, cavab olaraq verilən məlumat isə arayış adlanır.

Uşaq kitabxanalarında I-III sinif şagirdlərinin biblioqrafik – sorğuları adətən, təbiətşünaslığın öyrənilməsi, sinifdən xaric oxu, şəxsi maraqları ilə bağlıdır. Təbiətşünaslıq üzrə sorğular son dərəcə konkret olur və öz xarakterinə görə faktiki məlumatlara daha çox yaxındır. Bu heyvanlar, quşlar, bitkilər, həşəratlar haqqında məlumatlardır. Belə tələbatların ödənilməsi üçün biblioqraf adətən, ensiklopedik nəşrlərdən istifadə edir? və ya kiçik yaşlı uşaqlar üçün müxtəlif məsələlərə müraciət edilir. Kiçik yaşlı şagirdlərin şəxsi maraqları ilə və ya sinifdən xaric oxu ilə bağlı olan tələbatlarını yerinə yetirmək daha çətinidir. Universallıq, müxtəliflik eyni zamanda sorğuların konkretliyi bəzən daha böyük yaşlı

oxucuların da SBA-ya və kitablara müraciət etməsinə gətirib çıxardır. Belə hallarda tövsiyə olunan materiallara dair, onun yaxşı mənimsənilməsinə kömək məqsədilə oxucularla əhəmiyyətli məsləhətlər aparmaq lazım gəlir.

IV-VIII sinif şagirdləri biblioqrafik sorğuları universallığı, müxtəlifliyi, kifayət qədər mürəkkəbliyi ilə xarakterizə olunur. IV-VIII sinif şagirdlərinin biblioqrafik sorğularının böyük əksəriyyəti dərslərə, dərnək və fakultativ məşğələlərə hazırlıqla əlaqədardır. Yeniyetmələrin ən geniş yayılmış sorğularından biri də onların ictimai işlərdə iştirak etmələri ilə bağlıdır. Son illər şagirdlərin şəxsi maraqları ilə əlaqədar olan biblioqrafik sorğuların sayı xeyli dərəcədə artmışdır. Yuxarı sinif şagirdlərinin sorğuları arasında onların sərbəst inşalara hazırlıqla əlaqədar olanları da qeyd etmək olar.

Oxucuların sorğularına cavab olaraq biblioqrafik arayışları 4 qrupa bölmək olar:

1. Mövzu arayışları: hər hansı bir mövzu haqqında biblioqrafik informasiyanın verilməsidir. Mövzu arayışlarının genişliyini oxucuların sorğularından bilmək olar.

2. Biblioqrafik dəqiqləşdirmə arayışı: Sorğu verilən zamanı bir çox təhriflərin dürüştəşdirilməsi, dəqiqləşdirilməsi nəticəsində verilən arayışdır.

3. Biblioqrafik ünvan arayışı: hər hansı bir sənədin kitabxanada olub-olmaması və onun yeri haqqında verilən arayışdır. Bu arayışlar adətən əlifba kataloqlarının köməyi və kartoçkaların başlıqları ilə yerinə yetirilir.

4. Faktoqrafik arayışlar: hər hansı bir rəqəm, tarixi hadisə, və yaxud hər hansı şəxsin konsepsiyası haqqında verilən faktiki məlumatdır. Faktiki sorğulara cavab axtarış zamanı mövzu sorğularının yerinə yetirilməsi olunan mənbələrdən istifadə olunur. Məsələn, ensiklopediyalardan, lüğətlərdən, məlumat kitablarından, kitabxananın kataloq və kartotekalarından istifadə olunur. Oxucuların faktoqrafik sorğularına cavab vermək bəzən uşaq kitabxanaları üçün heç də asan olmur. Çünki bunun üçün xüsusi biliklər tələb olunur. Bir qayda olaraq məktəbli oxucuların sorğuları yerindəcə yerinə yetirilir (şifahi sorğular) və yalnız təsadüfi hallarda uzunmüddətli axtarışlar tələb olunur, onları uzun müddətə qəbul edirlər (yazılı sorğular).

Çox vaxt uşaq kitabxanalarında yazılı sorğular uşaq mütaliəsinə rəhbərlik edənlər üçün yerinə yetirilir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının məlumat biblioqrafiya şöbəsi tələbatçıların sorğularının ödənilməsi üçün ödənilmiş arayışlar fondunun “xüsusi qovluqlar və albomlar” üsulundan geniş istifadə edirlər. Belə ki, burada arayışların əvəzedicisi kimi qəzet və jurnal məqalələrinin qovluğu toplanır və mövzular üzrə qruplaşdırılır:

1. Riyaziyyat. Fizika, Kimya, Astronomiya
2. Tarix
3. Azərbaycan yazıçıları
4. Xarici ölkələr ədəbiyyatı
5. Müxtəlif səpkili mövzular

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında tərtib olunan arayışlar oxucuların sorğuları əsasında həyata keçirilir. Kitabxanada müxtəlif illərdə tərtib olunan arayışlar aşağıdakılardır:

I. “İdman. Şahmat. Futbol” adlı qovluğun daxilində materiallar bölmələr üzrə qruplaşdırılır.

Bölmə: 1

1. Aynur Sofiyeva
2. Firuzə
3. İlahə Qədimova
4. Azərbaycanca Şahmat
5. Dünya çempionatları

Bölmə: 2. Futbol

1. Azərbaycan futbolu
2. Dünyanın futbol ulduzları
3. Fransa çempionatı
4. Futbol tarixindən
5. Futbol çempionatlarının tarixi

II. "Pedaqogika-metodika"

Bölmə: 1

1. Müəllim peşəsi
2. Fasiləsiz təhsil dedikdə
3. Müəllimlərimiz
4. Fədakar müəllimlər (Gülbaba Ağababayev)
5. Gələcəyin əsl vətəndaşı məktəbdə yetişir

Bölmə: 2. Əmək və peşə tərbiyəsi

1. Peşə təhsilinə diqqət zamanın tələbidir.
2. Təhsil ocağında
3. Yeni məktəb binaları tikilib
4. Pedaqogika dünyəvi elmdir

III. “Metodika”

Bölmə: 1. Məktəbəqədər tərbiyə

1. Fərdi yanaşma
2. Təlimdə yüklənmə
3. Şagirdlərin estetik zövqünün formalaşması
4. Təlim prosesi

Bölmə: 2. Xalq pedaqogikası

1. Gəncliyin tərbiyəsində ailə faktoru
2. Təhsil anlayışına bir nəzər
3. Pedaqoji qiymətləndirmə

Bundan əlavə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında hər il əlamətdar günlərlə əlaqədar yeni qovluqlar-arayışlar açılır. Bu mənada IV. “Novruz-yeni il” adlı qovluğu qeyd etmək olar. Qovluğa daxil olan materiallar ayrı-ayrı bölmələrin adı altında qruplaşdırılır. Novruz müxtəlif ölkələrdə

Çərşənbələr.

Novruz elmi və tarixi baxımdan

Yeni il. Şərlər

Azərbaycanda dövlətçilik, qanunçuluq, insan hüquqları ilə bağlı məqalələri özündə əks etdirən V. “Hüquq. İnsan hüququ” adlı qovluq-arayış tərtib edilmişdir.

Materiallar aşağıdakı bölmələrdə qruplaşdırılıb:

1. Demokratiya. Mentalitet, Azərbaycançılıq
2. XXI əsr qlobal sivilizasiya və Şərq dəyərləri
3. Hakimiyyət qanunları.
4. Dövlət qurucuları
5. Uşaq hüquqları, Milli ideologiya
6. Müasir Azərbaycanda insan hüquqları

Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətini əks etdirən. VI. “Qurtuluş” adlı arayış hər il yeni materiallarla təchiz edilərək tərtib edilir. Buradakı materiallar bir neçə bölmədə əks olunub.

1. H.Əliyev və mədəniyyət
2. H.Əliyev və MDB ölkələr
3. XXI əsrə pəncərə açmış tarixi səfər

4. Əsrin müqaviləsi

5. Beynəlxalq təşkilatlar

Tarixi materialları özündə əks etdirən qovluq-arayış 2000-ci ildə tərtib edilmişdir. VII. “Tarix” adlı bu qovluğa aşağıdakı materiallar daxildir:

1. Dünya xalqları

2. Qarabağ xronikası

3. Türk cumhuriyyətinin əsasları

4. Bölgəvizm. 1920-1930-cu illər.

5. Tarixdən seçilmiş adlar. Etnoslar.

6. Erməni-müsəlman münasibətlərinin tarixindən.

VIII. “Kitab və kitabxana haqqında” adlı qovluğa 2001-ci ildə kitab və kitabxana haqqında dərc edilmiş məqalələr daxil edilib. Materiallar aşağıdakı bölmələrə ayrılıb.

Bölmə: 1. Kitab haqqında

Nəsillərin mənəvi vəsiyyətnaməsi. Qəlb həmdəmimiz kitab.

Kitabsız ev ruhsuz bədən kimidir.

Kitablarımız niyə gözəl olmasın

Bölmə: 2. Uşaq kitabxanaları. Problemlər təkilflər

Bu yeri uşaqlar sevir

Gəncliyimiz uşaqlardır

Kitabxanalarımız zamanın səsinə neçə cavab verir

Kiçik yaşlı uşaqların böyük maraq dünyası

Bölmə: 3. Biblioqrafiya

Biblioqrafik təsvirə dair yeni dövlət standartı

Biblioqrafiyanın effektivliyi

Azərbaycan dilçiliyi haqqında biblioqrafiya

Bölmə: 4. Kitabxanalarımız

Respublikanın tanınmış kitabxanalarının müraciəti

Kitabxanalarımız bu gün

Kitabxananın bir əsrlik yubileyi

Yuxarıda adları çəkilən bu qovluqların-arayışların bir nüsxəsi məlumat-biblioqrafiya şöbəsində, digər nüsxəsi isə kitabsaxlayıcı şöbədə saxlanır.

Məlumdur ki, XX əsrin sonları Azərbaycan xalqının həyatına, tarixinə, ən qanlı, fəlakət və faciələrlə dolu bir əsr kimi daxil olmuşdur. Xocalı faciəsi XX əsrin sinəsində açdığı ən dərin şırımdır. Erməni terrorçuları tərəfindən

törədilən bu faciə hər il Azərbaycanda dərin hüznlə xatırlanır. Bu faciənin tarixi haqqında oxucular arasında geniş məlumat yaymaq üçün kitabxanalar öz üzərinə düşən vəzifəni yerinə yetirirlər. Bu mənada F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında Xocalı faciəsi ilə əlaqədar mövzu kartotekası tərtib edilmişdir. (Hər il Xocalı faciəsinin ildönümü ilə əlaqədar kartoteka tərtib edilir). Belə ki, “Qar üstünə qan yağdırdı” adlı mövzu kartotekası 2005-ci ildə kitabxananın məlumat-bibliografika şöbəsi tərəfindən tərtib edilmişdir.

Kartotekada materiallar 5 bölmədə qruplaşdırılmışdır.

Əsrin faciəsi.

Burada Xocalı faciəsi haqqında məlumatı əks etdirən qəzet məqalələrinin bibliografik təsviri verilmişdir.

Xocalının Milli qəhrəmanları.

Xocalı faciəsi zamanı əhalinin müdafiəsinə qalxan Elçin Quluyev, Elman Məmmədov, Əlif Hacıyev kimi qəhrəmanlar haqqında materiallar əks olunmuşdur.

Şeirlər.

Burada Sabir Hüseynovun, Səriyyə Müslümqızının, Qəribli İslamın, Xocalı Allahyarın Xocalı faciəsinə həsr etdiyi şeirlərin biblioqrafik təsviri verilmişdir.

Xocalı şahidlərinin dedikləri:

Bu bölmədə faciənin şahidi olmuş Xocalı sakinlərinin söylədiklərindən bəhs olunur.

Heydər Əliyev və xocalı faciəsi:

Sonuncu bölmədə, ümummilli liderimiz H.Əliyevin Xocalı faciəsi ilə bağlı söylədiyi fikirlər öz əksini tapmışdır. Kartotekanın tərib etməkdə əsas məqsəd yeniyetmə oxucuları erməni şovinistlərinin Azərbaycan xalqının başına gətirdikləri müsibətlər haqqında ətraflı məlumatlandırmaqdır. Bundan əlavə 2006-cı ildə kitabxanada Xocalı faciəsinin 14-cü ildönümü ilə əlaqədar şırma kataloqu tərtib edilmişdir. Kataloqun tərtibi zamanı qəzet məqalələrindən, əsərlərdən, ulu öndər H.Əliyevin Xocalı faciəsi ilə bağlı söylədiyi nitqdən, şəkillərdən istifadə edilmişdir. Kataloq Xocalı faciəsinin 14-cü ildönümü ilə əlaqədar kitabxanada keçirilən sərgidə nümayiş edilmişdir. Şırma kataloqda Xocalı faciəsinin

tarixi, orada həlak olan insanlar, Xocalı uğrunda döyüşdə həlak olmuş qəhrəmanlar haqqında məlumat verilmiş, bu mövzuya həsr edilmiş kitab və dövri mətbuat materialları əks olunmuşdur.

Azərbaycan xalqının başına gətirilən faciələrdən biri də 1918-ci ildə ermənilər tərəfindən törədilmiş “Mart soyqırımı”dır. Bu soyqırım hər il respublikamızın bütün müəssisələrində anılır. Bu baxımdan F.B.Köçərli adına Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanasında 1998-ci il, 26 martda fərman veriləndən sonra hər il “31 Mart Azərbaycanlılarının soyqırımı günüdür” adlı kartoteka tərtib edilir. 2005-ci ildə kitabxana ənənəyə sadıq qalaraq eyni adlı kartoteka tərtib etmişdir. Belə ki, “31 Mart Azərbaycanlılarının soyqırımı günüdür” adlı kartotekada materiallar 4 bölmədə qruplaşdırılmışdır:

1. Azərbaycanlıların soyqırımı haqqında Azərbaycan Respublikasının prezidentinin fərmanı.

2. Ayrı-ayrı bölgələrdə törədilən erməni vəhşilikləri. Burada Gəncədə, Qubada, Zəngəzurda törədilən soyqırım

haqqında məqalələr verilmişdir. Materiallar əlifba sırası ilə düzülmüşdür.

3. Deportasiya tarixindən

Bu bölmədə Azərbaycanlıların 1988-ci ildə Ermənistandan deportasiya edilməsi haqqında yazılan materiallar əhatə edilmişdir.

4. Didərginlər

Bu sonuncu bölmədə öz elindən-obasından köçkün düşmüş insanların həyatından bəhs edən materiallar əks olunmuşdur.

Bu kartotekada əsasən son ildə çıxan məqalələr əks olunmuşdur. Materiallar əlifba prinsipi əsasında düzülmüşdür.

“Qərənfil şəhid Qanı” adlı tərtib edilmiş kartoteka 20 yanvar hadisələrinə həsr edilmişdir. Kartotekada materiallar 4 bölmədə qruplaşdırılmışdır: Şəhidlər; Şəhidlər mövzusu bədii ədəbiyyatda; Şəhidlər mövzusu tətbiqi incəsənətdə; Şəhidlər mövzusu musiqidə.

Materiallar əlifba prinsipi əsasında düzülmüşdür. Oxucuların müntəzəm olaraq müraciət etdikləri kartoteka

bədii ədəbiyyatın mövzu kartotekasıdır. Bu kartotekadan istifadə etməklə oxucuların sorğularını ödəmək mümkün olur. Ona görə də kitabxanada xüsusi kartoteka da yaradılır. Xüsusi kartotekanın növlərindən biri şəxsi kartotekadır. Şəxsi kartotekada respublikamızın elm və mədəniyyət xadimlərinə, yazıçı və şairlərinə, milli qəhrəmanlarına həsr edilmiş materiallar əks olunur.

Şəxsi kartotekalar 2 hissədən ibarət olur.

1. Yazıcının həyat və yaradıcılığı

2. Onun haqqında materiallar

F.B.Köçərli adına Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanasında bir sıra şəxsi kartotekalar tərtib edilmişdir. Belə ki, 1993-cü ildə M.Füzulinin 500 illik yubileyi ilə əlaqədar Kitabxanada “Füzuli rindü şeydadır, həmişə xəlqə rüsvadır” adlı kartoteka tərtib edilmişdir. Kartoteka aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

Əsərləri

Bu bölmədə onun nəzm, nəsr əsərləri əhatə olunmuşdur.

Onun haqqında olan ədəbiyyat

Burada bir sıra ədiblərin – R.Rzanın, B.Vahabzadənin, Həmid Araslı, Mir Cəlal, Mirzəağa Quluzadə, Məmməd Cəfər, Azadə Rüstəмова və digərlərinin M.Füzuli haqqında yazdığı əsərlər əks olunmuşdur.

Füzuli haqqında şeirlər

Bölmələr daxilində materiallar əlifba sırası ilə düzülmüşdür.

2006-cı ildə görkəmli pedaqoq, uşaqların və böyüklərin sevimlisi Abdulla Şaiqin 125 illik yubileyi ilə əlaqədar Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanasında kartoteka tərtib edilmişdir. Kartotekada A.Şaiqin yaradıcılığı haqqında olan materiallar əksini tapmışdır. Burada materiallar 2 bölmədə qruplaşdırılmışdır.

1. Abdulla Şaiqin həyat və yaradıcılığı
2. Onun haqqında materiallar

1 -ci bölmədə Abdulla Şaiqin yaradıcılığını əks etdirən materiallar əhatə olunmuşdur.

2 -bölmədə Abdulla Şaiq haqqında yazılan əsərlər və müxtəlif ədiblər tərəfindən söylənilən fikirlər əks olunmuşdur.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında tərtib olunan şəxsi kartotekalardan biri xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadəyə həsr edilmiş “Açılan səhərlərə salam” adlı kartotekadır. Bu kartoteka 2005-ci ildə şairin 80 illik yubileyi ilə əlaqədar tərtib edilmişdir. Materiallar aşağıdakı bölmələr əsasında qruplaşdırılmışdır:

1. Lirikası
2. Publisistikası
3. Haqqında

1 -ci bölmədə şairin şeirləri; 2 -ci bölmədə publisistik məqalələri, Azərbaycan və xarici dillərdə çıxan kitabları; 3-cü bölmədə isə görkəmli ədəbiyyat və mədəniyyət xadimlərinin Bəxtiyar Vahabzadə haqqında söylədikləri fikirlər əks edilmişdir.

Şəxsi kartoteka müxtəlif elm və bilik sahələrində çalışan görkəmli şəxsiyyətlər haqqında oxuculara zəngin material verilməsi nöqtəyi-nəzərdən çox qiymətli məlumat mənbəyi hesab olunur.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında biblioqrafik fəaliyyətin istiqamətlərindən biri kimi oxucular

arasında biblioqrafik biliklərin təbliğinə də geniş yer verilir və bu planlı şəkildə həyata keçirilir. Bu da öz növbəsində oxucuların biblioqrafik biliklərə yiyələnməsi, onların dünyagörüşünün formalaşması və yeni aktual ədəbiyyatı müntəzəm surətdə izləyib mütaliə etməsində mühüm rol oynayır. Məlumat-biblioqrafiya şöbəsində bu cəhətlər nəzərə alınaraq 1991-2005-ci illər arasında kitabxananın uşaq oxucuları arasında biblioqrafik biliklərin təbliği həyata keçirilmişdir.

1991-ci ildə məlumat-biblioqrafiya şöbəsinin işçiləri tərəfindən Bakı şəhərinin 99, 47, 42 sayılı məktəblərində kitabxanaçılıq-biblioqrafiya dərsləri aparılmışdır. Kitabxana-biblioqrafiya biliklərinin təbliği sahəsində 1991-ci ildə xeyli işlər görülmüşdür. Belə ki, 42, 47, 99 sayılı məktəbin I-III sinif şagirdləri arasında “Kitab və kitabxana haqqında”, “Kitabların elementləri”, “Sistemli kartoteka ilə ilkin tanışlıq”, “Kitabın seçilməsi”, “Oxu gündəliyi”, V-VI siniflər arasında “Biblioqrafik göstəricilər və kitabın axtarılmasında ondan istifadə”, “Uşaq ensiklopediyaları, lüğətlər, məlumat nəşrləri ilə tanışlıq”, VII-IX sinif

şagirdləri arasında “Sistemli kataloq və kartoteka ilə tanışlıq”, “Məlumat ədəbiyyatı ilə necə işləməli?” və s. mövzular üzrə dərslər keçirilmişdir.

1995-ci ildə 152 və 42 sayılı məktəblərin II-V sinif şagirdləri arasında da bu iş uğurla həyata keçirilmişdir. Nümunə olaraq “Bədii ədəbiyyatı necə oxumalı?”, “Bədii əsərlərdə təbiət təsvirləri” “Tarixi necə oxumalı?” mövzularda söhbətlər aparılmış, bu sahədə uşaqlara dəyərli məsləhətlər verilmiş, ədəbiyyat tövsiyə edilmişdir. Sonrakı illərdə də orta məktəblərdə kitabxana-biblioqrafiya biliklərinin təbliği davam etdirilmişdir. Məktəblərdə kataloq-kartotekalar mövzusunda toxunulmuş, I-VI siniflərdə əlifbanın, kitabın meydana gəlməsi, ilk kitabxanalar haqqında mütaliənin əhəmiyyətindən bəhs edilmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının Məlumat-biblioqrafiya şöbəsi tərəfindən “Məktəb proqramına kömək” (tərtibçi: S.Əhmədova) adlı tövsiyə ədəbiyyat siyahısı hazırlanmışdır. 2009-cu ildə tərtib edilmiş bu vəsait yaxarı sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Biblioqrafik siyahı müqəddəslərimizin və görkəmli şəxsiyyətlərin müdrik sözləri

ilə başlayıb, müdrik sözləri ilə bitir. Vəsaitin tərtibində ali məktəblərə qəbul zamanı imtahan verilən fənlər əsas götürülmüş, kitablar həmin bilik sahələri üzrə verilmişdir. Biblioqrafik göstəricinin tərtibi zamanı kitabxananın fondunda olan kitablar əsas götürülmüşdür. Biblioqrafik vəsait Mövlanə Cəlaləddin Ruminin aşağıdakı müdrik kəlamı ilə başlayır: “Bilik sərhədsiz bir dənizdir. Biliyi öyrənən isə dənizlərə dalan bir dalgıçdır”.

Biblioqrafik vəsait ayrı-ayrı elm sahələri - riyaziyyat, fizika, kimya, coğrafiya, biologiya, tarix, ana dili və ədəbiyyat, xarici dillər üzrə ədəbiyyatı əks etdirən bölmələrdən ibarətdir.

3.3. Müasir dövrdə uşaq ədəbiyyatı biblioqrafiyasının inkişafı vəziyyəti və uşaq ədəbiyyatına dair biblioqrafik mənbələr F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının elektron saytlarında

Uşaq kitabxanaları, xüsusilə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası əvvəllər yalnız ənənəvi formada oxuculara xidmət göstərdikləri halda, müasir dövrdə isə həm ənənəvi həm də ən yeni informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməklə oxuculara xidmət göstərilir. Kitabxananın informasiya kommunikasiya texnologiyalarından istifadə etməsi məsafədən asılı olmayaraq dünyanın istənilən nöqtəsində oxucu sorğularının ödənilməsinə, informasiyanın operativ axtarışına, nəticəsinin oxucuya çatdırılmasına, həmçinin çoxsaylı kadrların olması zərurətinin aradan qaldırılmasına imkan verir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası müstəqillik illərində də öz biblioqrafik fəaliyyətini uğurla davam etdirərək 1993-cü ildə M.Müşfiqin 85 illiyi münasibətilə biblioqrafik siyahı, Ə.Əlibəylinin 80 illiyi

münasibətilə “Dünya yenə də insanlara qalacaq” tövsiyə vəsaiti, Ə.Cavadın 115 illiyi münasibətilə “Ə.Cavad – 115” biblioqrafik siyahı, 1996-cı ildə “Bizə kitab gəlib” adı ilə annotasiyalı biblioqrafik siyahı tərtib etmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında elektron kataloq yaradılana qədər yeni ədəbiyyat haqqında məlumat yalnız “Bizə kitab gəlib” adı ilə oxuculara təqdim edilirdi. Yeni informasiya texnologiyalarının kitabxanaya tətbiqi ilə əlaqədar olaraq 2005-ci ildə F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında elektron kataloq-kartoteka yaradılmışdır. Kitabxana-biblioqrafiya proseslərinin avtomatlaşdırılması kitabxanaçı-biblioqraf əməyini yüngülləşdirməklə yanaşı oxucuya xidmət işinin keyfiyyətini də yaxşılaşdırmışdır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyətində uğurlu və məzmunlu tövsiyə biblioqrafik göstəricilərindən biri də 2010-cu ildə tərtib olunmuş “Uşaqların hamisi” adlı vəsaitdir. Biblioqrafik göstərici 3 bölmədən ibarətdir: (28)

1. Uşaqların hamisi

2. Mütərəqqi və xeyirxah işin davamçıları

3. Heydər Əliyevə həsr olunmuş şeirlər.

Birinci bölmədə Heydər Əliyevin özünün çıxışları, nitqləri və uşaqlarla bağlı fəaliyyətinə həsr olunmuş məqalələr verilmişdir.

İkinci bölmədə YUNESKO və İSESKO – nun xoşməramlı səfiri, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, Milli Məclisin üzvü Mehriban Əliyeva və Heydər Əliyev fondunun Moskvadakı nümayəndəliyinin rəhbəri Leyla Əliyevanın uşaqlarla iş sahəsindəki fəaliyyətlərini əks etdirən məqalələr daxil edilmişdir.

“Uşaqların hamisi” adlı tövsiyə biblioqrafik göstəricisinin kitabxananın internet səhifəsində elektron variantının yerləşdirilməsi vəsaitin oxucular arasında daha sürətlə yayılmasına və istifadəsinə səbəb olmuşdur.

Müstəqillik illərində uşaqlara kitabxana-informasiya xidmətini daha da yaxşılaşdırmağı, informasiya cəmiyyətinin tələblərinə cavab verməyi qarşısına məqsəd qoyan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının kollektivi kitabxana işinin informasiyalaşdırılması və kitabxananın informasiya

texnologiyası ilə təmin edilməsi sahəsində müəyyən uğurlar qazanmışdır. Belə ki, kitabxanaya xeyli miqdarda kompüter, elektron məlumat vasitələri, texniki avadanlıq alınmış və bu vasitələrin kitabxana işinə tətbiq edilməsi kitabxana işini qismən də olsa kompüterləşdirilmişdir. Kitabxananın ən böyük nailiyyətlərindən birini uşaqların istifadəsi üçün kompüter zallarının açılması olmuşdur. 2002-ci ildən kitabxanada təşkil edilən “İnternet-sinif” və “Biləyən” multi-media zallarında uşaqlar İnternetdən yararlanaraq istədikləri materialları almaqla yanaşı, CD disklərindən istifadə etməyi də mənimsəmişlər.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanasının 8 şöbəsi, 4 bölməsi, 3 oxu zalı və 3 filialı var. Kitabxananın Avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə və kompüterləşdirmə şöbəsi 2005-ci ildən fəaliyyət göstərir. 2009-cu ildə şöbənin işçiləri İnformasiya Resurs Mərkəzində təşkil olunmuş kurslarda iştirak etmiş, təcrübə qazanmışlar.

Respublikada uşaq ədəbiyyatı üzrə biblioqrafik fəaliyyətin əsas mərkəzi hesab edilən F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının qarşısında duran əsas

vəzifələrdən biri oxuculara biblioqrafik və elmi informasiya xidmətini dünya kitabxanaları səviyyəsinə qaldırmaq, oxucuların tələbatını ödəmək üçün yeni informasiya texnologiyalarını tətbiq etmək, İnternet şəbəkəsinin elektron ehtiyatlarından istifadə etməkdir.

Məlumdur ki, ənənəvi biblioqrafik yazıların tərtibinə illərlə əmək sərf olunur. Yeni texnologiyaların tətbiqi ilə elektron məlumat bazalarından istifadə əsasında biblioqrafik göstəricilərin hazırlanması prosesləri sürətləndirilir, həmçinin vaxta qənaət edilir. Bu proseslərə məlumat bazasına informasiyanın daxil edilməsi, yoxlanması, müxtəlif biblioqrafik göstəricilərin və məlumat bazalarının nəzərdən keçirilməsi, internetdə axtarış və tələb olunarsa e-mail ilə məsləhətlərin alınması və s. daxildir. Dünya kitabxanalarının təcrübəsi təsdiq edir ki, elektron məlumat bazaları cari, retrospektiv, mövzu və şəxsi biblioqrafik göstəricilərin tərtibində əvəzəilməzdir. Kitabxanada kompüter texnologiyalarının biblioqrafik fəaliyyətdə tətbiq edilməsi milli biblioqrafiyanın elektron bazalarının yaradılması üçün əlverişli şərait yaratmışdır. Bu işə müasir dövrün tələbi idi.

Bundan başqa F.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanasının veb saytı yaradılmış (www.clb.az), bütün məlumatlar orada yerləşdirilmişdir. F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının elektron resurslarından istifadə etmək üçün kitabxananın veb saytına daxil olur, menyü sətrində “Bibliografik informasiya” bölməsini açarkən səhifədə ardıcılıqla aşağıdakı bölmələr qeyd olunur:

1. Elektron resurslar
2. Slayd
3. Buklet
4. Danışan kitablar
5. Bizə kitab gəlib

Səhifənin “Elektron resurslar” bölməsini açarkən aşağıdakı resursları görmək mümkündür:

- Günəş ömürlü insan (Heydər Əliyev – 90)
- Xocalı qan yaddaşım
- Mirzə Ələkbər Sabir – 150
- Mirzə İbrahimov – 100
- Həyat üçün doğulmuşuq, Vətən üçün ölməliyik (tövsiyə göstəricisi 20 yanvar faciəsinin 20 illiyinə həsr olunur)

- Məktəb proqramına kömək
- Ü.Hacıbəyov – 125
- Onlar vətən üçün döyüşürlər.

“Elektron resurslar” bölməsində “Günəş ömürlü insan” (H.Əliyev – 90) adlı ədəbiyyat siyahısı verilmişdir. Bu biblioqrafik siyahı 2013-cü ilin materialı kimi S.Əhmədova tərəfindən təqdim edilmişdir.

2013-cü ildə ümummilli liderimiz H.Əliyevin və onun ömür - gün yoldaşı Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 90 illiyi tamam olmuşdur. Bununla əlaqədar bütün müəssisə və təşkilatlarda müxtəlif tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bu tədbirlərə kömək məqsədilə hazırlanmış bu biblioqrafik vəsaitdə bədii əsərlərlə yanaşı, vəsaitin tam mətni də verilmişdir.

Biblioqrafik siyahı iki bölmədən ibarətdir:

1. H.Əliyevə həsr olunmuş bədii əsərlər;
2. Zərifə xanım Əliyevaya həsr olunmuş əsərlər.

Biblioqrafik siyahının 1-ci bölməsində H.Əliyevə 2000-ci ildən 2009-cu ilə qədər həsr olunmuş 87 adda, 2-ci bölməsində isə Z.Əliyevaya 1998-ci ildən 2004-cü ilə qədər

həsr olunmuş 7 adda əsərin biblioqrafik təsviri verilmişdir. Hər iki bölmədə materiallar əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının Məlumat-biblioqrafiya şöbəsi 2010-cu ilin mart ayında Xocalı soyqırımının 18-ci ildönümünə həsr olunmuş “Xocalı - qan yaddaşım” adlı biblioqrafik göstərici hazırlanmışdır. Biblioqrafik göstəricini tərtib etməkdə məqsəd soyqırımla bağlı kitabxana fondunda olan bütün materialları müvafiq mövzu üzrə kitabxana fonduna daxil olan yeni kitablar, bəzi jurnal və qəzet səhifələrində dərc edilən məqalələr haqqında operativ məlumatı oxuculara verməkdir.

Bu biblioqrafik göstəricinin elektron variantı F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının saytının (www.clb.az) “Elektron resurslar” bölməsində verilmişdir.

Göstəricidə ön sözdən əvvəl aşağıdakı şeir parçası verilmişdir:

İntiqamsız yaşamaq
Bu gün mənə haramdır
Xocalı soyqırımı

Qisas deyə hayqıran
Qeyrətin çağırışıdır
Kafirlərə Tanrının
Nifrinin, qarğışdır
Xocalı soyqırımı!

Bibliografik göstəricinin tərtibçisi S.Əhmədova, redaktoru isə N.Məcıdovadır. Göstərici 4 bölmədən ibarətdir:

- 1.Kitablar
- 2.Dövri mətbuat
- 3.Xocalı faciəsinə həsr olunmuş bədii əsərlər
- 4.Onlar Xocalı uğrunda döyüşmüşlər (Azərbaycanın Milli Qəhrəmanları).

1-ci bölmədə 17 adda ədəbiyyat əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır. 2-ci bölmədə isə 2006-2011-ci illərdə dövri mətbuatda çap edilən Xocalı faciəsinə həsr olunmuş materiallar xronoloji ardıcılıqla sistemləşdirilmişdir. 2006-cı il üzrə 40 adda, 2007-ci il üzrə 93 adda, 2008-ci il üzrə 38 adda, 2009-cu il üzrə 71 adda, 2010-cu il üzrə 102 adda,

2011-ci il üzrə 59 adda ədəbiyyat bu bölmə daxilində əlifba qaydası ilə qruplaşdırılmışdır.

Bibliografik göstəricinin 3-cü bölməsi özlüyündə 2 yarım bölməyə ayrılmışdır:

1. Kitablarda

2. Dövri mətbuatda

1-ci yarım bölmədə 42 adda ədəbiyyat, 2-ci yarım bölmədə 34 adda ədəbiyyat əlifba qaydası ilə verilmişdir.

Göstəricinin 4-cü bölməsində isə Xocalı uğrunda döyüşmüş Azərbaycanın Milli Qəhrəmanlar olan Ə.Hacıyev, T.Hüseynov, İ.İsmayılov, M. Rüstəmov, A.Səlimov, H.Nəzərli və digər qəhrəmanlar haqqında yazan müxtəlif yazıçıların əsərlərinin siyahısı verilmişdir və hər bir qəhrəmanın qarşısında onların doğum və ölüm tarixləri göstərilmişdir.

Xocalı faciəsinə həsr edilən bibliografik mənbələr içərisində metodik bibliografik vəsaitlər də kitabxananın bibliografik fəaliyyətinin əsas göstəricilərindən olmuşdur. Bu metodik vəsaitlər gənc nəslin Xocalı faciəsi ilə bağlı ədəbiyyatlarla daha yaxından tanış olmalarında mühüm vasitə olmuşdur. Belə metodik bibliografik vəsaitlərdən biri 2007-ci

ildə kitabxananın əməkdaşları tərəfindən tərtib və nəşr edilmiş “Xocalı - Qanımızla yazılan tariximiz” adlı biblioqrafik mənbədir.

Metodik biblioqrafik vəsaitin əvvəlində belə bir şeir parçası verilmişdir:

Ey dünya, qalx ayağa!
Bu gecə qan tökülüb
O gördüyün qanlı çay
Xocalıdan süzülüb.

İki bölmədən ibarət olan bu metodik vəsait “Xocalı faciəsi”nin 15 illik ildönümünə həsr edilmişdir. Biblioqrafik vəsaitin “Xocalı faciəsi haqqında” bölməsində Dağlıq Qarabağın Xocalı şəhərində baş vermiş faciə haqqında ümumi məlumat verilmişdir. Vəsaitdə həmçinin erməni daşnaqlarının törətdiyi amansız vəhşiliklərdən də bəhs olunur. Vəsaitdə əks etdirilən faktiki mənbələrdən məlum olur ki, Xocalı faciəsində 613 nəfər dinc azərbaycanlı, o cümlədən 63 uşaq, 106 qadın, 70 nəfər qoca qəddarcasına, xüsusi işgəncələrlə öldürülmüş, 487 nəfərə ağır xəsarət yetirilmiş, 1275 sakin zülmə, təhqirə məruz qalmışdır. Xocalı faciəsində yüzlərlə gənclərimiz şəhid

olmuşdur. Onlarla ailənin kökü tamamilə kəsilmişdir. Xocalı faciəsi xalqımızın qan yaddaşındır. O faciədə öz canlarını vətən, torpaq yolunda qurban vermiş şəhidlərimiz heç vaxt unudulmayacaq, onların qanları yerdə qalmayacaqdır...

Bibliografik vəsaitin ikinci bölməsi “Xocalı soyqırımının 15-ci ildönümü münasibətilə keçirilən tədbirlər” adlanır. Bu tədbirlər içərisində kitabxanada Nüşabə Məmmədlinin “Zəngülə”, Ələmdar Quluzadənin “Qadan mənə Qarabağ” adlı kitablarının icmalının keçirilməsi də Xocalı haqqında məlum faktların gənclərin yaddaşına yazılmasında mühüm vasitədir.

Xocalı soyqırımının 20-ci ildönümünə həsr edilmiş bibliografik göstərici isə “Xocalı - Qan Yaddaşımız” adlanır. Bibliografik vəsait 2012-ci ildə Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən tərtib edilib, nəşr olunmuşdur. Bibliografik göstəricini nəşr etməkdə məqsəd soyqırımla bağlı kitabxanada olan bütün materialları - müvafiq mövzu üzrə kitabxanaya daxil olan yeni kitablar, bəzi jurnal və qəzet səhifələrində dərc edilən məqalələr haqqında operativ məlumatları oxuculara çatdırmaqdır.

Kitabxananın saytında “Ü.Hacıbəyov – 125” adlı vəsait oxucuların istifadəsinə verilmişdir. Dünya şöhrətli bəstəkar, musiqişünas, alim, publisist, Şərqdə ilk opera sayılan “Leyli və Məcnun”un müəllifi Ü.Hacıbəyovun 125 illik yubileyi münasibətilə 2010-cu ildə N.Məcidova tərəfindən tərtib edilən bu vəsaitdə bəstəkarın həyat və fəaliyyəti, müxtəlif illərdə yazdığı musiqi əsərləri-musiqili komediyalar, instrumental müşayiətli xor əsərləri, orkestr əsərləri xoreoqrafik miniatürlər və mahnılar, Leyli və Məcnun operası, onun səhnə tarixi, ilk və bu günümüzdə qədər olan ifaçılarının siyahısı toplanmışdır. Həmçinin Leyli və Məcnun və bəstəkarın yaradıcılığı haqqında qəzet və jurnallardan ədəbiyyat siyahısı verilmişdir.

Bibliografik vəsait dünya şöhrətli ictimai xadimlərin və görkəmli musiqişünas-bəstəkarların (H.Əliyev, Q.Qarayev, F.Əmirov, Y.Şapirin və b.) Ü.Hacıbəyov haqqında fikirləri ilə butur. F.Əmirov demişdir: “Üzeyir bəy mənim fikrimdə elə ilk görüşlərdən mehriban, qayğıkeş, təvazökar bir insan kimi qalmışdır... O, məni özünəməxsus təmkinlə, çox mehriban bir münasibətlə qarşıladı. O gündən başlayaraq, ömrümün axırına

qədər ölməz sənətkarın hərarətli münasibətini duydum. İlk dəfə şəxsiyyətində hiss etdiyim bu hərarəti get-gedə sənətində də duydum və bütün varlığım ilə ona bağlandım”.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanasının əməkdaşları uşaq və yeniyetmələri ayrı-ayrı şair və yazıçıların yaradıcılığı ilə daha yaxından tanış olmaları məqsədilə metodiki vəsaitlər tərtib etmişdir. Belə metodik vəsaitlərdən biri də görkəmli yazıçı, publisist, nasir Əli Vəliyevin anadan olmasının 110 illiyi münasibətilə tərtib edilmişdir. “Uzun ömrün akkordları” adlı bu vəsait 2011-ci ildə (tərtibçi: Y.İsmayılova) elmi-metodika şöbəsi tərəfindən hazırlanmışdır.

Əli Vəliyev yazıçıların o nəslinə mənsubdur ki, onlar inqilabdan əvvəl zəhmətkeş xalqın ağır həyatını öz gözləri ilə görmüş, inqilabdan sonra isə zəhmətkeşlərlə birlikdə böyük quruculuq işlərində yaxından iştirak etmişlər. Onun “Nənəmin cəhrəsi” adlı ilk hekayələr kitabı 1930-cu ildə çap edilmişdir. Əli Vəliyev “Bir cüt tərən”, “Budağın xatirələri” (1963-1964), “Turaclıya gedən yol” (1962), “İşığa doğru” (1975), “Zəngəzur qartalları” (1970 və s. bu kimi əsərlər yaratmışdır.

Bibliografik vəsait iki hissədən ibarətdir. Girişdə Əli Vəliyevin həyat və yaradıcılıq yolu işıqlandırılmışdır. İkinci hissədə isə kitabxanalarda keçiriləcək tədbirlər haqqında məlumat verilir. Həmçinin ikinci hissədə Ə.Vəliyev haqqında Qasım Qasımzadənin, Məmməd Rahimin və Qulu Xəlilovun dediyi fikirlərə də yer ayrılmışdır. Vəsaitin sonunda “Əsərləri” və “Haqqında” adlı 2 hissədən ibarət olan ədəbiyyat siyahısı da verilmişdir.

Məlumdur ki, 17 noyabr respublikamızda “Milli dirçəliş günü” kimi qeyd olunur. F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanasının elmi-metodika şöbəsi bu münasibətlə 2012-ci ildə Milli Dirçəliş gününün 25-ci ildönümünə həsr edilmiş “Milli dirçəlişdən qüdrətli dövlətçiliyə doğru” (tərtibçi:R.Məmmədli) adlı metodiki vəsait tərtib etmişdir. Vəsaitin tərtib edilməsində əsas məqsəd oxucuların bu gün haqqında olan məlumatlarını daha da artırmaqdır.

Bibliografik vəsait iki hissədən ibarətdir:

- 1.Milli dirçəlişdən qüdrətli dövlətçiliyə doğru;
- 2.Milli dirçəliş günü ilə əlaqədar keçiriləcək tədbirlər.

Vəsaitin birinci hissəsində Milli dirçəliş günü geniş işıqlandırılmış, ikinci hissədə isə bu günlə əlaqədar keçiriləcək tədbirlər əks etdirilmişdir. Həmçinin şeir müsabiqəsində oxuculara təqdim edilən şeirlər (“Xalqın öndəri” - Şəlalə Çingizqızı), “Ana vətən” (Zərəngiz Dəmirçiqızı), “Azərbaycan marşı” (Nəbi Xəzri), “Bir dəfə yüksələn bayraq” (Vahid Əziz), “Vətən səsələ oğlunu...” (Vaqif Bayatılı), “And olsun” (Əkbər Rəzmçi), “Vətən” (Əliağa Kürçaylı), “Fədailər marşı” (Bulud Qaraçorlu) da vəsaitin ikinci hissəsində verilmişdir. Vəsaitin sonunda istifadə edilmiş ədəbiyyatın siyahısı verilmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyətində mühüm istiqamət olan metodik biblioqrafik vəsaitlərin tərtibi son illərdə daha çox aktual mövzulara həsr edilmişdir. Daha çox yubileylərlə əlaqədar olaraq tərtib edilmiş biblioqrafik vəsaitlər hər şeydən əvvəl, kitabxananın son illərdə uğurlu biblioqrafik fəaliyyətinin göstəricisidir. Belə uğurlu biblioqrafik mənbələrdən biri də 2012-ci ildə “Uşaqları sevindirən, böyükləri düşündürən şair...” adlı vəsaitdir. Bu vəsait görkəmli uşaq şairi Mir Mehdi

Seyidzadənin anadan olmasının 105 illiyi münasibətilə (tərtibçi: R.Məmmədli) tərtib edilmişdir. Bu biblioqrafik vəsaitin tərtib edilməsində əsas məqsəd oxucuların M.M.Seyidzadənin həyat və yaradıcılığı ilə oxucuları tanış etməkdir.

Metodiki biblioqrafik vəsait “Həyat və yaradıcılığı” və “Keçiriləcək tədbirlər” hissələrindən ibarətdir. Vəsaitin birinci hissəsində M.M.Seyidzadənin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verilir, ikinci hissədə isə kitabxanalarda keçirilən tədbirlərdən bəhs edilir.

Vəsaitin sonunda istifadə olunan ədəbiyyat və M.M.Seyidzadənin şeirlərinə bəstələnmiş mahnılar verilmişdir. Vəsaitin istifadə olunan ədəbiyyat hissəsi 4 yarım bölmədən ibarətdir:

1. Əsərləri;
2. Haqqında;
3. Tərcümələri;
4. İnternetdə.

Vəsaitin sonuncu “Mir Mehdi Seyidzadənin şeirlərinə bəstələnmiş mahnılar” bölməsi özlüyündə aşağıdakı yarım bölmələrə ayrılır:

1. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün
2. Kiçik yaşlı uşaqlar üçün
3. Orta və yuxarı yaşlı uşaqlar üçün

F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanası 2012-ci ildə görkəmli satirik şair M.Ə.Sabirin 150 illik yubileyi münasibətilə şairə həsr edilmiş əsərlərin siyahısı və tam mətni hazırlanmışdır. “M.Ə.Sabir – 150” (tərtibçilər: S.Əhmədova, G.Baxşiyeva və K.Əliyeva) adlı bibliografik siyahının əvvəlində deyilir:

Min bir şair gedər qoca dünyadan

Sabir yaşar qaldıqca Azər, Turan!

“M.Ə.Sabir bədii ədəbiyyatda” adlı sərlövhə altında 32 adda ədəbiyyat əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır.

2011-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycanın xalq yazıçısı, dramaturq, ədəbiyyatşünas və publisist, akademik Mirzə Əjdər oğlu İbrahimovun 100 illiyi ilə əlaqədar olaraq F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanası tərəfindən “M.İbrahimov

– 100” (tərtibçi: N.Məcidova) biblioqrafik vəsaiti tərtib edilmişdir. Biblioqrafik vəsaitin əvvəllində yazıçının həyat və yaradıcılığı haqqında ətraflı məlumat verilmişdir.

Biblioqrafik göstərici aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

1.Əsərləri

2.Haqqında

3.Tərcümələri

1-ci və 2-ci bölmələr özlüyündə “Kitablarda” və “Dövri mətbuatda” adlı yarımbölmələrdən ibarətdir. 3-cü bölmədə yazıçının rus dilindən tərcümə etdiyi 2 adda əsər verilmişdir.

Müstəqillik illərində F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyəti zəngin və çoxşaxəli olmuşdur. Kitabxananın məlumat-biblioqrafiya şöbəsinin əməkdaşları biblioqrafiyalaşdırmanın müxtəlif metodlarından istifadə etməklə çoxsaylı biblioqrafik göstərici(“Ü.Hacıbəyov-125”tərt.:N.Məcidova),tövsiyə ədəbiyyat siyahıları (Məktəb proqramına kömək – tərt.:S.Əhmədova), gənc nəslin hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyələnməsində mühüm rol oynayan (“Həyat üçün doğulmuşuq.Vətən üçün ölməliyik...”, “Onlar

vətən üçün döyüşürdülər”) ədəbiyyat göstəriciləri tərtib edilib nəşr olunmuşdur.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının elektron saytıda “Metodik xidmət” bölməsini açıqda açılan səhifədə aşağıdakı bölmələr verilmişdir:

1. E.resurslar
2. Slaydlar
3. Ekologiya
4. Əlamətdar günlər

E-resurslar bölməsində bir çox metodik vəsaitlər verilmişdir ki, F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanası Naxçıvan Muxtar Respublikasının 90 illik yubileyi münasibətilə “Naxçıvandır, nəqşi-cahandır, Azərbaycandır” adlı metodiki məktub hazırlamışdır (tərt.edən K.Səmədzadə). Metodik vəsait 4 bölmədən ibarətdir:

I bölmə - Naxçıvan Muxtar Respublikasının tarixinə qısa baxış;

II bölmə - Hər daşın altında bir tarix yatır;

III bölmə - Özəlliklə gözəlliyin vəhdəti;

IV bölmə - Keçiriləcək tədbirlər.

Birinci bölmədə Naxçıvan MR-nın ərazisi, əhalisi, mədəniyyət ocaqları və s. İkinci bölmədə Naxçıvan MR-nın tarixi haqqında geniş məlumat verilir. Üçüncü bölmədə “Naxçıvan tarixi şəxsiyyətlər diyarıdır” adı altında H.Əliyev, İ.Əliyev, Z.Əliyeva, Ə.Naxçıvani, N.Naxçıvani, N.Naxçıvanski haqqında məlumat verilmişdir.

Metodik vəsaitdə Naxçıvanın toy adətləri, tarixi və memarlıq abidələri haqqında, Naxçıvanın memarlıq inciləri, mətbəxi, xalçaları, meyvələri haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Vəsaitin bölmələri ilə tanış olarkən məlum olur ki, metodik vəsaitdən yalnız uşaq oxucuları deyil, bütün yaş qruplarından olan informasiya tələbatçıları istifadə edə bilirlər.

Ölkəmiz bu gün tolerantlıq modeli kimi dünyada tanınır. Tolerantlıq insanlar və icmalar arasında qarşılıqlı hörmətin bünövrəsi və ortaq dəyərlər ətrafında vahid global cəmiyyətin qurulması üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. Buna görə də kitabxana tərəfindən “16 noyabr tolerantlıq günüdür” (tərt.:edən R.Məmmədli) adlı biblioqrafik vəsait 2013-cü ildə tərtib edilmişdir. İki hissədən ibarət biblioqrafik vəsaitin I

hissəsində Azərbaycanda tolerantlıq, onun təbliği, bu sahədə dövlətimiz tərəfindən gələcəkdə görülməli işlər, II hissədə kitabxanalarda tolerantlıqla bağlı keçiriləcək tədbirlər barədə məlumat verilir.

Bibliografik vəsait Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin sözləri ilə başlayır: “Azərbaycan Qafqazın işıq saçan mayakıdır, tolerant ölkədir və onun nuru dünyanın hər tərəfinə yayılır, insanlığa yol göstərir”.

Kitabxananın metodiki bibliografik fəaliyyətində ən aktual mövzulara həsr edilmiş vəsaitlərin tərtibi üstünlük təşkil etmişdir. Elmi -metodika şöbəsi 5 oktyabr “Müəllim” günü münasibətilə 2013-cü ildə “Ən şərəfli peşə” adlı metodiki vəsait tərtib etmişdir. Vəsait ulu öndər Heydər Əliyevin müəllim haqqında söylədiyi fikirlərlə başlayır: “Hər birimizdə müəllimin hərarətli qəlbinin bir zərrəciyi vardır. Məhz müəllim doğma yurdumuzu sevməyi, hamının rifahı naminə vicdanla işləməyi müdrikliliklə və səbrlə bizə öyrətmiş və öyrədir”.

Metodik vəsait giriş və keçiriləcək tədbirlər hissəsində ibarətdir. “Keçiriləcək tədbirlər” bölməsində mövzu ilə bağlı

kitabxanada keçirilə biləcək tədbirlər (icmallar, söhbətlər, tamaşa baxış müzakirəsi, şeir, inşa müsabiqəsi və ədəbi-bədii gecə) haqqında məlumat verilmişdir. Vəsaitdə həmçinin əsl müəllimin pədaqoji qabiliyyətləri, insani keyfiyyətləri verilmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanası 2014-cü ildə də öz biblioqrafik fəaliyyətini daha da genişləndirərək, yubiley tədbirləri ilə əlaqədar olaraq bir neçə metodiki vəsaitlər tərtib etmişdir. Bu vəsaitlər vasitəsilə məktəbli oxucular ayrı-ayrı şair və yazıçıların yaradıcılığı ilə daha ətraflı və yaxından tanış olmaq imkanı əldə edirlər. Bu qəbildən olan metodik vəsaitlərdən şair, dramaturq Zeynal Xəlilin 100 illik yubileyi münasibətilə tərtib edilmiş “Şair olmaq istədim mən...” (tərtibçi: K.Səmədzadə) adlı biblioqrafik mənbədir. Metodik vəsait iki bölmədən ibarətdir:

1.Həyat və yaradıcılığı

2.Yubiley tədbirlərinin keçirilməsi

Birinci bölmədə Zeynal Xəlilin həyatı, onun yaradıcılığı haqqında məlumat verilmiş, ikinci bölmədə isə şair haqqında olan ədəbiyyat, şair haqqında deyilən fikirlər öz

əksini tapmışdır. Vəsaitin sonunda ədəbiyyat siyahısı verilmişdir.

F.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanası tərəfindən 2014-cü ildə tərtib olunmuş digər bir metodik vəsait “Ustad qələmində uşaq dünyası” adlı mənbədir. Metodik vəsait görkəmli uşaq şairi Teymur Elçinin 90 illik yubileyi ilə əlaqədar olaraq tərtib edilmişdir. Metodik vəsait iki hissədən ibarət olmuşdur: “Giriş” və “Keçiriləcək tədbirlər”.

Girişdə şairin həyat və yaradıcılığı haqqında məlumat verilmişdir. 2-ci hissədə isə kitabxanada şairin yubileyi ilə əlaqədar keçirilməsi nəzərdə tutulan tədbirlər haqqında, həmçinin şairin yubilyar kitablarından 2 kitabı, onun təbliği formaları haqqında məlumat verilmişdir. Şairin xatirəsinə hazırlanan ədəbi-bədii gecədə isə şair haqqında deyilmiş fikirlərdən sitatlar, şeirlərinə hazırlanmış səhnəciklər, bədii kompozisiyalar işıqlandırılmışdır.

Müstəqillik illərində F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyəti daha geniş və zəngin olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2009-cu ili uşaq ili elan etməsi ilə əlaqədar

kitabxananın əməkdaşları tərəfindən aktual mövzulara həsr edilmiş bibliografik göstəricilər tərtib edilmişdir.. Bu bibliografik göstəricilər içərisində “Dünyanı verək uşaqlara”, “Uşaq və hüquq”, “Uşaqlara dövlət qayğısı” adlı vəsaitlər daha çox cəmiyyət üzvlərini düşündürən mövzular olmuşdur.

Kitabxana tərəfindən 2011-ci ildə görkəmli ədəbiyyat və mədəniyyət xadimlərinə həsr edilmiş bibliografik vəsaitlər hazırlanmışdır ki, bunlar da kitabxananın bibliografik nəşrləri arasında xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bunlar “Abbas Zamanov - 100”, “Nahid Hacızadə”, “Ürək üçün yazan şair: Nəriman Həsənzadə - 80”, “O bir günəş zərrəsi idi: A.Şaiq – 130” vəsaitləri idi.

Bu illərdə F.Köçərli adına Uşaq Kitabxanasının bibliografik fəaliyyətində xüsusi yeri olan, uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasını daha da zəngunləşdirən “Zahid Xəlil” adlı bibliografik mənbənin ərəsəyə gəlməsi olmuşdur. Elmi-köməkçi xarakterli bu bibliografik göstərici öz mükəmməlliyi, zənginliyi ilə fərqlənən bibliografik tədqiqat əsəri uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasına xüsusi töhfə olmuşdur. (37)

Şəxsi bibliografik göstərici müasir Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının tədqiqində və zənginləşməsində misilsiz xidmətləri olan Zahid Xəlilə (Xəlilov Zahid Abdulla oğlu) həsr edilmişdir. Zahid Xəlil tanınmış şair, nasir, publisist və dramaturqdur. Ədəbiyyat aləminə uşaq şeiri ilə gələn Zahid Xəlilin qələm təcrübəsi olan ilk şeiri 1958-ci ildə orta məktəbin X sinfində oxuyarkən “Vətənim “ adı ilə “Yeni Yevlax” qəzetində çap olunmuşdur. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatına yeni mövzu, yeni ruh gətirmiş Zahid Xəlil bütün yaradıcılığı boyu uşaqları düşündürən, onları maraqlandıran mövzularda əsərlər yazmışdır. Zahid Xəlil ədəbi-bədii yaradıcılıqla yanaşı, Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının keçmişinə, tarixinə və ümumiyyətlə, ədəbiyyatın bu istiqamətinin dərinliklərinə nüfuz edərək, öz tədqiqatçılıq fəaliyyətini uğurla davam etdirərək 1974-cü ildə “Azərbaycan uşaq poeziyası və folklor” mövzusunda namizədlik, 1990-cı ildə “Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının mənşəyi, təşəkkülünün əsas amilləri və inkişaf problemləri” mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir.

Uşaq ədəbiyyatı sahəsində əldə etdiyi nailiyy tlərd  Zahid Xəlilin pedaqoji fəaliyyətinin də rolu olmuşdur. Belə ki, 1970-ci ildən ADPU-də “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” kafedrasında müəllim, 1991-ci ildə “ d biyyat və onun tədrisi metodikası” kafedrasının professoru seçilmiş, 1997-ci ildə ADPU-nun pedaqoji fakültəsinin dekanı vəzifəsinə seçilmiş, 2006-cı ildə ADPU-nun “ d biyyat və onun tədrisi kafedrası”nın müdiri təyin edilmişdir.

Zahid Xəlil ictimai, pedaqoji , publisistik yaradıcılıq fəaliyyəti ilə yanaşı  z ədəbi-bədii yaradıcılığını uğurla davam etdirərək çoxsaylı kitablar, povest , hekayə v  şeirlər yaratmışdır. Zahid Xəlil pedaqoji fəaliyyəti ilə əlaqədar olaraq bir sıra dərslik v  dərs vəsaitlərinin də müəllifidir.

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi , Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin “Qızıl qələm” m kafat sı olan Zahid Xəlil çoxşaxəli ədəbi-bədii, pedaqoji və ictimai fəaliyyətinə görə 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fərmanı ilə “Tərəqqi medalı”na layiq g r lm şdir.

Respublikamızda uşaq ədəbiyyatının, bu zəngin xəzinəni yaradanların, onların əsərlərinin təbliğində, mühafizəsində biblioqrafik informasiya mənbələri mühüm vasitədir.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslıq biblioqrafik resursun mühüm bir istiqamətini təşkil edən uşaq ədəbiyyatı biblioqrafiyası zaman-zaman respublika kitabxanalarının biblioqrafik fəaliyyəti nəticəsində zənginləşmişdir.

Respublikamızda uşaq ədəbiyyatı üzrə tövsiyə biblioqrafik fəaliyyətin mərkəzi və baş kitab saxlayıcısı hesab edilən F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən tərtib edilib nəşr olunmuş “Zahid Xəlil” biblioqrafik göstəricisi görkəmli uşaq yazıçısının həyatı, ədəbi-bədii, publisistik və pedaqoji fəaliyyətini əks etdirən universal məzmunlu, elmi-köməkçi, şəxsi xarakterli biblioqrafik vəsaitdir. Biblioqrafik göstəricinin tərtibçisi peşəkar biblioqraf Bəybala Ələsgərov, elmi redaktoru filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Füzuli Əsgərli, redaktoru Fizurə Quliyeva olmuşdur. Elmi-köməkçi şəxsi biblioqrafik göstəricilərin biblioqrafiyalaşdırma metodikasına uyğun olaraq materiallar Azərbaycan, rus, ingilis dillərində və

xronoloji prinsip əsasında sistemləşdirilmişdir. Biblioqrafik göstəricinin dəyərini artıran cəhətlərdən biri vəsaitə Əməkdar elm xadimi, BMT yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər Xələfov tərəfindən çox əhatəli, məzmunlu “Görkəmli uşaq şairi və tədqiqatçısı haqqında biblioqrafiya” başlığı altında rəyin yazılmasıdır. Şəxsi biblioqrafik göstərici “Tərtibçidən”, beş hissə, hər bir hissə bölmə və yarım bölmələrdən, beşinci hissə isə köməkçi göstəricilərdən ibarətdir.

Biblioqrafiyaşünaslıq nəzəriyyəsinə əsasən elmi-köməkçi biblioqrafik vəsaitlərin mətn biblioqrafiyasına gözəl nümunə olan “Zahid Xəlil” biblioqrafik göstəricisi əhatə etdiyi materiallara, zəngin faktiki mənbələrə görə F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının uğurlu biblioqrafik fəaliyyətinin nəticəsidir. Biblioqrafik göstəricidə yeri gəldikcə şairin əsərlərindən nümunələrin göstərilməsi vəsaitin elmi dəyərini artıran faktlardır.

Biblioqrafik göstəricinin I hissəsi “Zahid Xəlilin əsərlərinin nəşri haqqında məlumat” adlanır. Biblioqrafik

göstəricinin tərtibçisi Bəybala Ələsgərov bu başlıq altında Zahid Xəlilin tərcümeyi-halı, əsərlərinin yaranma tarixi və məzmunu haqqında, şairin yaradıcılığı haqqında görkəmli qələm sahiblərini fikirlərini, bəzi kitablarından nümunələr göstərməklə Zahid Xəlil şəxsiyyəti haqqında bütün məqamları poetik bir dillə oxuculara çatdırılmışdır.

Vəsaitin “Həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri” bölməsi Azərbaycan, rus və ingilis dillərində xronoloji prinsip üzrə verilmişdir. Bu bölmədə Zahid Xəlilin anadan olduğu, ilk əsərlərinin nəşr tarixi, aldığı mükafatlar, iştirak etdiyi beynəlxalq konfrans və konqreslərin tarixi, ümumiyyətlə, şairin 1942-ci ildən 2011-ci ilə qədər keçdiyi həyat yolu xronoloji ardıcılıqla sistemləşdirilmişdir.

Elmi-köməkçi xarakterli bu şəxsi bibliografik göstərici uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasını zənginləşdirməklə yanaşı, müasir uşaq ədəbiyyatının təbliğində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasına dair digər bir şəxsi elmi-köməkçi bibliografik göstərici M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanası tərəfindən hazırlanıb nəşr

edilmiş “Teymur Elçin” adlı biblioqraafik vəsaitdir. Biblioqrafik göstərici Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri, şair və tərcüməçi, ictimai-dövlət xadimi Teymur Elçinin anadan olmasının 90 illiyi münasibətilə tərtib edilmişdir. Milli Kitabxananın əməkdaşları tərəfindən hazırlanmış bu şəxsi biblioqrafik vəsait 2014-cü ildə “Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri” seriyasında çapdan çıxmışdır. Biblioqrafik vəsaitin redaktoru və buraxılışa məsul professor, Əməkdar Mədəniyyət işçisi Kərim Tahirov olmuşdur. “Teymur Elçin” (Teymur Süleyman oğlu Əliyev) adlı biblioqrafik göstərici şairin həyat və yaradıcılığına həsr edilmiş ilk biblioqrafik vəsaitdir. (33)

Teymur Elçinin ədəbi-bədii və ictimai fəaliyyətini geniş oxucu kütləsinə çatdırmaq məqsədilə tərtib edilmiş bu biblioqrafik göstərici 1938-ci ildən 2014-cü ilədək olan dövrü əhatə edir. Biblioqrafik göstəricidə Teymur Elçinin əsərləri, tərcümələri, M.F.Axundzadə adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında saxlanılan, sözlərinə bəstələnmiş mahnıların not əlyazmaları, şeirlərinə yazılmış musiqi əsərləri, İnternetdə haqqında olan ədəbiyyat öz əksini tapmışdır. Biblioqrafik

vəsaitdə Azərbaycan, rus və xarici dillərdə çap olunmuş materiallar xronologiya üzrə, daxilə isə əlifba sırası ilə qruplaşdırılmışdır.

Bibliografik vəsaitdə Teymur Elçinin həyat və yaradıcılığının əsas tarixləri, görkəmli şəxsiyyətlərin onun haqqında fikirləri də verilmişdir.

Bibliografik vəsaitə xalq yazıçısı Elçin “Ucalıq” adlı geniş, məzmunlu, səmimi ürək sözlərindən ibarət oçerk yazmışdır. Müəllif yazmışdır: “ M.Ə.Sabirin, S.S.Axundovun, xüsusən Abdulla Şaiqin uşaqlar üçün yaratdıqları klassik əsərlərdən sonra, bir sıra şair və nasirlərimiz Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının yaranmaqda olan ənənələri baxımından əhəmiyyətli nümunələrini yaratdılar, bu sahəni milli ədəbiyyatımızın məxsusi bir janrı kimi formalaşdırdılar və onu inkişaf etdirdilər. Ancaq Teymur Elçin bu sənətkarların arasında çox az saylı şairlərdən biri idi ki, onun yaradıcılığının əsasını, bədii – estetik məğzini məhz uşaq ədəbiyyatı təşkil edirdi, məhz uşaq ədəbiyyatının maraqları onun yaradıcılıq prinsipinə çevrilmişdi və istedadı ilə janra sevgisi onu

Azərbaycan uşaq ədəbiyyatının klassiki səviyyəsinə qaldırdı”.(s.4)

Görkəmli ədəbiyyatşünas Elçin Əfəndiyev Teymur Elçin şəxsiyyətini, yaradıcılıq üslubunu, əsərlərinin poetik xüsusiyyətlərini təhlil edərək uşaq yazıçısına xas məqamları oxucu qarşısında canlandırmışdır.

“Teymur Elçin uşaq psixologiyasını dərinləndirən, hiss edən və bu duyğunu, hissiyyatı, elə bil ki, uşaq təfəkkürünün süzgəcindən keçirib, uşağın tam şəkildə anlayacağı sadə, səmimi və incə, xəfif yumoristik bir dillə ifadə edirdi.”

Teymur Elçin bədii dilinin sadəliyində, səmimiliyində və sərrastlığında onun Azərbaycan folkloruna bağlılığının, şübhəsiz ki, müstəsna rolu var idi və folklor onun bəlkə də ən böyük yaradıcılıq stimullarından biri idi. O, nağıllarımızdan, dastanlarımızdan tutmuş atalar sözlərinə, laylalara qədər xalq yaradıcılığını dərinləndirən mənimsəmişdir. Teymur müəllim folklor janrını yazılı ədəbiyyata gətirib və onun yazdığı tapmacalar, yaxud yanılmaclar sadəliyi, təbiiliyi, səmimiliyi

etibarilə folklor nümunələrindən seçilmir, poetik gözəlliyini qoruyub saxlayır.

Teymur Elçinin İ.Turgenevdən, F.Q.Lorkadan “böyüklər üçün” yazan başqa şair və nasirlərdən səriştəli və oxunaqlı tərcümələri var, ancaq onun rus uşaq ədəbiyyatı klassikləri Samuil Marşakdan, Korney Çukovskidən, Aqniya Bartodan tərcümələri bizim tərcümə ədəbiyyatının ən gözəl nümunələrindəndir.

Şair-dramaturq, Əməkdar incəsənət xadimi Hidayətin Teymur Elçin haqqındakı fikirləri olduqca maraqlıdır. O yazır:” Uşaq dünyaya gələn gündən böyüyür və dünyanı anlayır. Laylalardan anlayır,, sevməcələrdən, tapmacalardan, bilməcələrdən... anlayır. Uşaq dünyada nə görürsə, qəlbinə köçürür, yaddaşına yazır. Biz böyüklər isə... uşaq aləminin heç yüzdə birini də duya bilmirik, yaza bilmirik. Teymur Elçin uşaq dünyasını addım-addım böyüdüyünü diqqətlə, məhəbbətlə müşahidə edir, misralarında əbədiləşdirir” (s.26.)

Şəxsi biblioqrafik göstəricidə materiallar iki hissədə, Azərbaycan və rus dillərində, xronoloji prinsip əsasında sistemləşdirilmişdir. Biblioqrafik göstəricidən məlum olur ki,

Teymur Elçin ilk kitabı 1955-ci ildə çapdan çıxmaqla, ümumilikdə 21 kitabın müəllifi olmaqla, çoxsaylı elmi, elmi-publisistik və tərcümə əsərlərinin də müəllifi olmuşdur. Bibliografik vəsaitə tərtib olunmuş zəngin köməkçi aparat vasitəsilə göstəricidən istifadə asanlaşır və vaxt itkisinə qənaət edilir.

Müstəqillik illərində uşaq ədəbiyyatının təbliğində, bu sahə üzrə müvafiq bibliografik informasiya mənbələrinin oxucuların istifadəsində mühüm təsir göstərən əsas şərtlərdən biri də lazımi şəraitin olmasıdır. Bütün bu məsələləri nəzərə alan Respublika Prezidenti cənab İlham Əliyev F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq kitabxanasını yeni bina ilə təmin etmişdir. Bu iş 2010 - cu ilin sentyabr ayında reallaşmışdır. Müasir tələblərə cavab verən, uşaq proqramına uyğun olaraq yeni təmirli, geniş və uşaqların istirahəti və təhsili nəzərə alınmaqla, hər cür şəraiti olan bina ilə təmin olunan kitabxanada Mədəniyyət və Turizm naziri Ə.Qarayev çıxış edərək kitabxana əməkdaşlarını təbrik etmiş, qeyd etmişdir ki, müasir uşaq və gənclərimizin hərtərəfli inkişafı üçün

kitabxanada hər çür şərait yaradılmış, internet zalı, kompüter otağı istifadəyə verilmişdir.

Çox sevindirici haldır ki, respublikamızın baş uşaq kitabxanası, uşaq ədəbiyyatı üzrə dövlət kitabsaxlayıcısı, uşaq bölmələri üzrə metodiki mərkəz olan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası öz fəaliyyətini günün tələbləri səviyyəsində qurmuşdur. Kitabxana əməkdaşları tərəfindən müntəzəm olaraq uşaq ədəbiyyatını özündə əks etdirən, uşaqları maraqlandıran mövzulara aid, habelə, uşaq şair və yazıçıların yubileyləri ilə əlaqədar kiçik həcmli yaddaşlar, ədəbiyyat siyahıları və çox əhatəli, məzmunlu tövsiyə və elmi-köməkçi xarakterli biblioqrafik göstəricilər tərtib edib uşaq və yeniyetmə oxucuların istifadəsinə vermişlər.

Müasir dövrdə Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatına dair biblioqrafiyanın inkişafı vəziyyəti aşağıdakı vacib problemləri həll etməyi qarşıya məqsəd qoyur:

1.Uşaq ədəbiyyatı üzrə sənəd kütləsini əks etdirən biblioqrafik vəsaitlər əxlaqi-tərbiyəvi məzmunu ilə yanaşı, həmçinin özünəməxsus mövzu, ideya, dil-üslub xüsusiyyətlərinə də malik olmalıdırlar;

2.Uşaqlar üçün yazılmış bədii əsərlər nə qədər özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdirsə, bu sahədə tərtib edilən biblioqrafik vəsaitlər də özündə bu spesifik xüsusiyyətləri əks etdirməlidir;

3.Uşaq ədəbiyyatına həsr edilmiş biblioqrafik vəsaitlərin yaradılması tərtibçi-biblioqrafıdan uşaq aləmini dərinlən öyrənməyi tələb edir. Mövzu və forma xüsusiyyətlərindən asılı olmayaraq bu gün uşaq ədəbiyyatına həsr edilmiş biblioqrafik vəsaitlər yeniyetmələri müasir həyatın tələbləri əsasında yetişdirmək, onların şüurlarını, görüş dairələrini genişləndirmək, əxlaqi keyfiyyətlərini yüksəltmək, mənəvi aləmlərini zənginləşdirmək, yaradıcılıq qabiliyyətlərini artırmaq, vətənpərvərlik hissələrini qüvvətləndirmək kimi mühüm tərbiyəvi məqsədlər daşmalıdır.

Uşaq ədəbiyyatını əks etdirən biblioqrafik vəsaitlər, xüsusilə, tövsiyə vəsaitləri tərtib edilərkən nəzərə alınmalıdır ki, müasir uşaq ədəbiyyatı artıq yeniyetmələrin yaşı ilə müəyyənləşdirilmir. Belə biblioqrafik vəsaitlərdə müasir uşaqların yaşadığı sosial mühit, onların idrakı, zövqü,

informasiya əldə etmək imkanları, bilik səviyyələri nəzərə alınmalıdır.

Pespublikamızın baş uşaq kitabxanası, uşaq ədəbiyyatı üzrə dövlət kitabsaxlayıcısı, uşaq kitabxanaları üzrə metodiki mərkəz olan F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası öz fəaliyyətini müasir dövrün tələbləri səviyyəsində qurmuşdur. Kitabxana əməkdaşları tərəfindən müntəzəm olaraq uşaq ədəbiyyatını özündə əks etdirən, uşaqları maraqlandıran mövzulara aid, habelə uşaq şair və yazıçıların yubileyli ilə əlaqədar olaraq kiçik həcmli biblioqrafik yaddaşlar, tövsiyə biblioqrafik göstəricilər tərtib edib uşaq və yeniyetmə oxucuların istifadəsinə verirlər.

BÖLMƏ 4

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyəti

4.1. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyətinin əsas istiqamətləri

Müasir Azərbaycan respublikasında cəmiyyət üzvlərinin informasiyalaşdırılmasında sosial institut rolunu oynayan kitabxanaların rolu danılmazdır. Azərbaycan xalqı həmişə özünün yüksək kitab mədəniyyəti ilə sayılıb-seçilmiş və zəngin kitabxanaları ilə tanınmışdır. Bu kitabxanalarda qorunub saxlanılan zəngin sənəd kütləsi xalqın, xüsusilə gənclərin elm, təhsil yolunda uğur qazanmalarına səbəb olmuşdur.

Respublikamızda dövlət gənclər siyasətinin laşdırılması ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. “Azərbaycan Respublikasının Gənclər və idman Nazirliyi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1994-cü il 26 iyul

tarixli Fərmanı, “Gənclər Siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və Gənclər siyasəti sahəsində digər normativ hüquqi aktlar, habelə Azərbaycan gəncliyinin forumlarının keçirilməsi, gənclərlə iş sahəsinin hüquqi əsaslarını və icra mexanizmini müəyyən etmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 30 avqust tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Gəncliyi Dövlət Proqramı (2005-2009-cu illər)” dövlət gənclər siyasətinin həyata keçirilməsi yolunda mühüm fəaliyyət sənədi olmuşdur. Həmin Dövlət Proqramının icrası nəticəsində dövlət gənclər siyasətinin prioritet sahələrində müsbət dəyişikliklər baş vermiş və müəyyən uğurlar əldə olunmuşdur. Gənclərin vətənpərvərlik tərbiyəsi sahəsində davamlı iş aparılmış, istedadlı və yaradıcı gənclərə dövlət qayğısı genişləndirilmişdir. Məşğulluq sahəsində beynəlxalq təcrübəyə və gənclərin təşəbbüskarlığına əsaslanan fəaliyyətlər inkişaf etdirilmiş, regionlarda yaşayan gənclərin fəallığını stimullaşdıran tədbirlər həyata keçirilmişdir. Ölkənin sosial-siyasi həyatında gənclərin yaxından iştirakı üçün lazımı şərait yaradılmış və bu sahədə irəliləyişlərə nail olunmuşdur.

Dövlətin qayğısı sayəsində gənclər siyasətində gənclərin iştirakını təmin edən hüquqları genişləndirilmiş, onların layihə və proqramlarına mütəmadi dəstək verilmişdir. Beynəlxalq əməkdaşlıq sahəsində gənclər təşəbbüskarlıq və davamlı fəaliyyət nümayiş etdirirlər.

Bütün bunlarla yanaşı, respublika gənclərinin vətənpərvərlik, azərbaycançılıq və dövlətçilik prinsipləri əsasında tarixi-mədəni irsimizə, milli-mənəvi və ümumbəşəri dəyərlərə hörmət ruhunda tərbiyə olunması, cəmiyyətin sosial-siyasi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatında onların intellektual və yaradıcı potensiallarının ümummulli məsələlərin həllinə yönəldilməsi müasir dövrün tələbi olaraq qalır.

Gəncliyin inkişafında növbəti mərhələnin təmin edilməsi məqsədilə “Azərbaycan gəncliyi 2011-2015-ci illərdə” Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi zərurəti yaranmışdır. Dövlət Proqramının əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasında gənclər siyasətini daha da inkişaf etdirmək, gənclərin menecment sahəsində fəal iştirakına şərait yaratmaq, gənc mütəxəssislərin işlə təminatı və digər sosial-iqtisadi problemlərinin həllini təmin etməkdir.

Dövlət proqramında qarşıya qoyulan bütün bu və ya digər məsələlərin yerinə yetirilməsində Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin mühüm tərkib hissəsi olan kitabxanalar mühüm rol oynayırlar. Bu cəhətdən Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tərkibində müstəqil qurum kimi fəaliyyət göstərən Cəfər Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası daha böyük imkanlara malikdir. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası 1928-ci ildən qiraətxana kimi fəaliyyətə başlamışdır. Gənclər Kitabxanası 1937-ci ildə Azərbaycan sovet dramaturgiyasının banisi olan C.Cabbarlının adını daşıyır. 1950-ci ildən başlayaraq kitabxananın işində ciddi dönüş yaranmışdır. O öz fondunu ildən-ilə genişləndirmiş, geniş oxucu kütləsini, xüsusilə də gəncləri və məktəbliləri kitabxanaya cəlb etmişdir. 1976-cı ildə Azərbaycan Mədəniyyət Nazirliyinin 5 fevral tarixli 54 nömrəli əmrinə əsasən yaradılmış Respublika Gənclər Kitabxanası universal məzmunlu fonda malik olub, IX sinif şagirdlərindən başlayıb, ali məktəb tələbələrinə qədər uşaq və gənclərə xidmət edir. Gənclər Kitabxanası respublikanın digər gənclər kitabxanalarına metodik köməklik edir, onların fəaliyyətini

istiqlamətləndirir. Bundan başqa orta ixtisas peşə təmayüllü liseylərin kitabxanaları da gənclər kitabxanası vasitəsiylə istiqamətləndirilir. Kitabxanada çoxlu sayda mədəni-kütləvi tədbirlər keçirilir, ədəbi-bədii gecələr, şair və yazıçılarla görüşlər, kitab müzakirələri, oxucu konfransları təşkil edilmişdir.

Azərbaycan Gəncliyi Dövlət Proqramında irəli sürülən bir çox mühüm vəzifələr digər təhsil, tərbiyə, təbliğat və informasiya müəssisələri ilə yanaşı sosial institut kimi formalaşan kitabxanaların, ilk növbədə məhz gənc nəslin nümayəndələri ilə birbaşa iş aparan gənclər kitabxanalarının fəaliyyətində ciddi dönüş yaradılmışdır. Müstəqillik illərində ölkəmizdə kitabxana xidmətinin təşkilində C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının müstəsna xidməti olmuşdur. Müstəqillik dövrü kitabxananın qarşısında gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi vəzifəsini qoymuşdur. Mühəribə şəraitində yaşayan respublikamızda gənclərin vətən sevgisi, vətəni qorumaq, onu işğalçılardan azad etmək ruhunda tərbiyəsi kitabxananın əsas vəzifəsi olmuşdur. Təsadüfi deyil ki, müstəqillik illərində gənclərin tərbiyəsinə, gənclərlə iş

xüsusi diqqət yetirən ulu öndər Heydər Əliyev gənc nəslin tərbiyəsini xalqın və dövlətin əsas vəzifəsi hesab edirdi. O yazırdı: “Qarşımızda duran vəzifələrdən biri də gəncliyi daha yaxşı hazırlamaqdan və tərbiyə etməkdən ibarətdir”. Kitabxananın kollektivi ulu öndərin qarşıya qoyduğu bu mühüm vəzifəni yerinə yetirmək üçün oxuculara kitabxana-informasiya xidmətini xeyli yaxşılaşdırmaqla zamanın tələblərinə cavab verəcək forma və üsullardan istifadə etmişlər. Kitabxanada geniş kütləvi işlər aparılmış, kitab müzakirələri, ədəbi-bədii gecələr, mühazirələr, konfranslar keçirilmiş, kitab sərgiləri təşkil edilmişdir. Görkəmli yazıçılar, şair və alimlərlə görüşlərə də geniş yer verilmişdir. Kitabxananın oxucularla apardığı işin nəticəsində gənclərin də kitabxanaya marağı artmış, müntəzəm olaraq oxucuların sayı artmışdır.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının 9 şöbəsi vardır:

- 1.Komplektləşdirmə, elektron kataloq;
- 2.İnformasiya – bibliografiya;
- 3.Elmi-metodiki;

4.Beynəlxalq əlaqələr və beynəlxalq kitabxanalararası abonement bölməsi;

5.Kitabxana işinin informasiyalaşdırılması;

6.Hərbi vətənpərvərlik və kütləvi işlər;

7.Xidmət şöbəsinin rus bölməsi;

8.İncəsənət;

9.Hüquqi informasiya.

Hal-hazırkı yeni texnologiyalar dövründə kitabxanalar öz fondlarında müxtəlif sənədlər saxlamaqla yanaşı, həmçinin öz yeni bibliografik resurslarını da yaradırlar. Avtomatlaşdırılmış idarəetmə sisteminin tətbiqi ilə əlaqədar və İRBİS sistemi vasitəsilə kitabların elektron kataloqa daxil edilməsi kitabxananın həyatında mühüm rol oynamışdır. Bunun nəticəsidir ki, C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası 2010-cu ildən kitabxanaya daxil olan yeni nəşrlərin cari bibliografik informasiya göstəricisini nəşr etməyə başlamışdır.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında bibliografik fəaliyyət gənc oxucuların informasiya tələbatını ödəməyə yönəldilmişdir. Kitabxana təcrübəsindən məlumdur

ki, informasiya tələbatı insan fəaliyyətinin simvoludur və bu fəaliyyət lazım olan informasiyanın axtarışına yönəlmişdir. Bununla əlaqədar kitabxana öz oxucularının informasiya tələbatının öyrənilməsinə böyük diqqət göstərir. Sənədlərin analizi, müxtəlif sorğular, müsahibələr, oxucu kartotekaları ilə iş, gənclərin professional maraqları, onların öz aralarında informasiya mübadiləsi bacarıqlarını öyrənmək “Yeni kitabların informasiya bibliografik göstəricisi”ni çap etməyi ön plana çəkmişdir. Nəticə olaraq belə bir zəngin bibliografik resurs meydana gəlmişdir.

Bibliografik vəsait oxucular arasında ədəbiyyatı təbliğ etmək, bibliografik vəsaitlərdən istifadə etməyi aşılamaq üçün həm oxucular, həm də kitabxanaçılar üçün ən operativ bir mənbədir. Vəsait həmçinin gənc oxucular arasında yeni ədəbiyyatın seçilməsi, mütaliə mədəniyyətinin inkişafına müstəsna kömək göstərmək məqsədi daşıyır.

Bibliografik göstəricidə Azərbaycan dilində olan bədii, elmi, tarixi, tərcümə ədəbiyyatı toplanmışdır. Xüsusilə, rus dilində olan ədəbiyyat gənclərimizi rus ədəbiyyatı ilə tanış edir,

rus ədəbiyyatı vasitəsilə xarici müəlliflərin əsərlərini oxuculara çatdırır.

4.2.C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasında biblioqrafik xidmətin təşkili

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının biblioqrafik fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri olan biblioqrafik xidmət kitabxananın inkişafında mühüm amildir. Kitabxananın bir çox əsas göstəriciləri bilavasitə tələbatçılara göstərilən biblioqrafik xidmətdən asılıdır. Biblioqrafik xidmətin məzmunu, xarakteri, əhatə dairəsi kitabxananın tipindən, onun yerinə yetirdiyi vəzifələrdən asılı olaraq müəyyənləşdirilir. C.Cabbarlı adına Gənclər Kitabxanasında biblioqrafik xidmət iki istiqamətdə həyata keçirilir:

- 1.Biblioqrafik informasiya xidməti;
- 2.Soraq-biblioqrafiya xidməti.

1984-il dövlət standartına görə biblioqrafik informasiya xidməti sorğusuz və yaxud tələbatçıların daimi sorğular əsasında həyata keçirilən xidmət növüdür. Yeni ədəbiyyat haqqında oxuculara vaxtaşırı biblioqrafik informasiyanın çatdırılmasını nəzərdə tutan biblioqrafik informasiya xidmətindən fərqli olaraq, soraq-biblioqrafiya xidməti

istifadəçinin birdəfəlik sorğusu ilə əlaqədardır. Kitabxanada biblioqrafik informasiya xidmətinin iki növündən istifadə olunur:

- 1.Fərqli xidmət (fərdi və qrup);
- 2.Fərqləndirilməyən və ya kütləvi xidmət.

Fərqli xidmətin mahiyyəti dövlət orqanlarında, elmi, tədris müəssisələrində çalışan tələbatçılara sistemli qaydada xidmət göstərməkdən ibarətdir. Kitabxanada aparılan fərqli xidmətin vəzifəsi az vaxt sərf etməklə yeni çapdan çıxan ədəbiyyatı mütəxəssislərə çatdırmaqdan ibarətdir. İstər fərdi, istərsə də qrup şəklində aparılan fərdi biblioqrafik informasiya xidmətinin əsasını abonentlərin informasiya tələbatı təşkil edir. Bu xidmətin səmərəliliyi ən çox oxucunun sorğusunun nə dərəcədə formalaşdırılmasından asılıdır.

Fərqləndirilməyən biblioqrafik informasiya xidməti kitabxana fonduna daxil olan ədəbiyyatın təbliğinə xidmət edən vasitələrdən biridir. Onun ən çox yayılmış formalarından biri informasiya bülletenlərinin nəşridir ki, burada da kitabxanaya daxil olan sənədlər haqqında müəyyən qayda üzrə

informasiyanı əks etdirməsindən ibarətdir. Bu bülletenlər əksər hallarda kitabxanaya daxil olan kitabları əks etdirir.

Kitabxanada kitab təbliğinin əyani formalarından biri bibliografik xülasələrdir. Bibliografik xülasə sənədin məzmununu, təhlilini qiymətləndirir və tövsiyə edir. Bibliografik xülasə kitab sərgisi və tövsiyə kartotekası ilə müşayiət olunur. Kitabxanada aparılan bibliografik xülasə 20-30 dəqiqə davam edir. Bu müddət ərzində 5-6 kitab haqqında informasiya verilir. Bundan əlavə məlumat günləri, mütəxəssis günləri, sərgi-baxışlar kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyatla tanış olmağın səmərəli formalarıdır.

C.Cabbarlı adına Gənclər Kitabxanasında aparılan bibliografik xidmətin digər istiqaməti soraq-bibliografiya xidmətidir. Soraq-bibliografiya xidməti ayrı-ayrı şəxslər və yaxud kollektivlər tərəfindən qəbul edilmiş sorğular əsasında aparılır. Ona görə də soraq-bibliografiya xidmətini sorğu-cavab rejimində aparılan xidmət adlandırırlar. Sorğu-cavab rejimində kitabxanaya daxil olan müraciət sorğu, cavab olaraq verilən informasiya isə arayış adlandırırlar. Soraq-bibliografiya xidmətinin qarşısında duran tələblər arayışın keyfiyyətli və

operativ hazırlanmasıdır. Arayış birdəfəlik sorğunun ona relevant olan informasiyanı əks etdirən cavabdır. “Yox” cavabı tələbatçı sorğusunun relevant ödənilməsinin mümkün olmadığını əsaslandıran cavabdır. Kitabxanada rədd cavabının iki növü var:

1.Sorğunun qəbulu mərhələsində rədd cavabı;

2.Müvəffəqiyyətsiz axtarış nəticəsində əmələ gələn rədd cavabı.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında biblioqrafik sorğular əsasən aşağıdakı mərhələlər üzrə həyata keçirilir:

1.Sorğunun qəbulu;

2.Mənbələr dairəsinin müəyyənləşdirilməsi;

3.Biblioqrafik informasiyanın axtarışı;

4.Materialların seçilməsi və qruplaşdırılması;

5.Arayışın qeydə alınması, abonentə verilməsi və yaxud göndərilməsi.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında biblioqrafik xidmətin əsas istiqamətlərindən biri də İnformasiya Axtarış Sistemlərinin (İAS) yaradılmasıdır. İlk İnformasiya Axtarış Sistemləri kitabxana kataloqları və kartotekalarıdır. Bunların vasitəsilə oxucu müəyyən kitabxana fondu ilə əlaqəyə girir, axtardığı sənədin olub-olmamasını

öyrənir. Kataloq və kartotekalar semantik həcminə görə ümumi xarakter daşıyır. Məlumdur ki, kitabxana kataloqlarının yaradılması ənənəvi üsula əsaslanır və ləng olaraq icra edilir. Müasir dövrdə bu proseslər elmi-texniki tərəqqi və informasiya tələbatı baxımından daha da təkmilləşdirilmiş və inkişaf etmişdir. Bununla əlaqədar olaraq elmin və texnikanın müxtəlif sahələrində və yarım sahələrində mexanikləşdirilmiş və avtomatlaşdırılmış İnformasiya Axtarış Sistemləri yaradılır ki, bunlara deskriptor tipli informasiya axtarış sistemləri deyilir. Deskriptor tipli İnformasiya Axtarış Sistemləri müəyyən sahədə sənəd kütləsinin, informasiya axtarış dillərinin və informasiya axtarışını təmin edən riyazi alqoritmlərin, metodların məcmusudur. Bu sistemlər reallaşdırma dərəcəsinə görə mexanikləşdirilmiş və avtomatlaşdırılmış İnformasiya Axtarış Sistemlərinə bölünür. Deskriptorlar siyahı formasında hazırlanır və tematik qruplar təşkil edir. İnformasiya Axtarış Sistemlərinə daxil edilən sənəd kütləsinin deskriptorlarla təsviri indeksləşdirmə adlanır.(40)

4.3. Müasir dövrdə gənclər ədəbiyyatı bibliografiyası elektron informasiya mənbələrində

İnformasiya cəmiyyətinin sürətlə formalaşdığı müasir mərhələ Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi, elmi-mədəni, təhsil və digər sahələrdə gənclərin fəal iştirakını təmin etmək istiqamətində aparılan işlərin yeni səviyyəyə yüksəldilməsini tələb edir. Məhz buna görə də cəmiyyətin maraqlarının təmin edilməsi və ölkə iqtisadiyyatının rəqabətə davamlılıq qabiliyyətinin artırılması üçün gəncliyin innovativ potensialından geniş istifadə olunmasına əlverişli zəmin yaratmışdır.

Respublikamızdakı kitabxanaların dünya informasiya məkanına daxil olmasının təminatı, müvafiq dünya standartlarına uyğun olaraq elektron formaya keçirilməsi, elektron kataloqlarının yaradılması və cəmiyyətin inkişafına birbaşa təsir göstərən elektron mənbələrin sərbəst istifadəsinin təmini məqsədilə 06 oktyabr 2008-ci il tarixdə qəbul edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahə-

sinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”ndan irəli gələn tədbirlər sırasında Kitabxanaların avtomatlaşdırılması, elektron kitabxana, elektron kataloq yaradılması üçün İRBİS 64 Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemi 2009-cu il mart ayından C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında tətbiq edilir. “İRBİS-64” (Avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemi) sistemi İnternet istifadəçilərinin elektron kataloqlara və digər biblioqrafik verilənlər bazasına çıxışının təmini üçün nəzərdə tutulmuşdur.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında oxuculara biblioqrafik xidmət sisteminin modernləşdirilməsi məqsədi ilə yeni informasiya texnologiyasının tətbiqi sahəsində çox işlər görülmüşdür. Kitabxana SOROST fondunun yerli Açıq Cəmiyyət İnstitutunun Yardım Fondu ilə müqavilə bağlamış və 2003-cü ildə “Puşkin kitabxanası” layihəsi əsasında xeyli kitab fonda daxil edilmişdir. Kitabxana SOROST fonduna iki layihə təqdim etmişdir. 2003-cü ildə keçirilən müsabiqədə kitabxana yardımçı təşkilat kimi iştirak

etmişdir. Kitabxanada “SOROST bibliografiya aparatı” tərtib edilmişdir.

Respublika Prezidentinin “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 12 yanvar 2004-cü il tarixli və “2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” 27 dekabr 2004-cü il tarixli Sərəncamlarına əsasən nəşr olunan və kitabxananın fonduna daxil edilən kitablar elektron kataloqda yerləşdirilmişdir. Ümumilikdə, Prezident hədiyyəsi olan 356 adda 1424 nüsxə ədəbiyyat İnternetdə yerləşdirilərək oxucuların istifadəsinə verilmişdir və bu işlər davam etdirilir.

Müasir dövrdə kompüter dünyada milyonlarla insanın həyatının ayrılmaz hissəsinə, bütün bəşəriyyətin böyük nailiyyətinə çevrilmişdir. Məhz bu təzahür elmi-texniki tərəqqinin müasir mərhələsinin əsasını qoymuşdur. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının veb saytı 2009-cu ildə yenidən yenilənmiş və istifadəçilərin ixtiyarına verilmişdir. Kitabxananın veb saytı hər gün yeni informasiyalar ilə yenilənir. “Aktual mövzular”, “Gənclər hərəkəti”, “Bu ay

teatrlarımızda” və s. bu kimi linklər hər bir gənc oxucunun maraq dairəsindən xəbər verir. Ən aktual mövzular, Azərbaycanın tarixi, bu günü, turizm gözəllikləri, 31 Mart Soyqırımı, 20 yanvar və Xocalı faciəsi və s. bu kimi mövzular kitabxananın saytında geniş formada işıqlandırılmışdır.

Elektron kataloqda “Ümummilli lider”, “İdman”, “Ekologiya”, “Neft strategiyası” adlı yeni məlumat bazaları yaradılmışdır. Bu məlumat bazalarında qəzet, jurnal və kitablar öz əksini tapmışdır.

27 fevral 2008-ci ildə respublikamızda ilk dəfə olaraq C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında İctimai Hüquqi İnformasiya Mərkəzi (HİM) yaradılmışdır. Hüquqi İnformasiya Mərkəzi Azərbaycan Respublikası və Rusiya Federasiyası arasında humanitar, hüquqi informasiya münasibətlərinin dostluq müstəvisində cərəyan etdiyinin əyani təzahürüdür. Mərkəzin məhz C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasında yaradılması ölkəmizdə gənclər və yeniyetmələrə göstərilən qayğı və diqqətin nəticəsi kimi qiymətləndirilməlidir.

C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası müdir dövrədə öz işini günün tələbləri səviyyəsində quraraq, biblioqrafik fəaliyyətini uğurla davam etdirir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Kitabxana işi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu.-B.:BDU nəşriyyatı, 1999.- 29s.
2. “Gənclər siyasəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu.-B.,2002,6 may
3. Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət kitabxanasında çıxışı // Azərbaycan .- 1995.- 6 iyun.
4. Azərbaycan Gəncliyi Dövlət Proqramı (2005-2009-cu illər)./ Azərbaycan qəzeti,2005, 1 sentyabr.
5. Əliyev İ.H. Cəmiyyətimizin ən aparıcı hissəsi olan gənclər Azərbaycanın hərtərəfli inkişafında demokratik prosesin gücləndirilməsində çox fəal iştirak edirlər /Azərbaycan, 2005,15 oktyabr.
6. Abdulla Şaiq / Biblioqrafiya .- B., 1956 .-9s.
7. Abdulla Şaiq / Biblioqrafiya .- B., Elm., 1985 .-386s.
8. Abbasov A. Uşaqların hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edilməsi .-B.-1972 .-42s.
- 9.Azərbaycan klassik uşaq ədəbiyyatı antologiyası.-B.,Elm.-1998.- 300s.
- 10.Azərbaycan kitabı:Biblioqrafiya(1780-1920),3cilddə, Ic./ Tərt.ed.:Ə.Əliyev; Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası.- B.,1963.-220s.

11. Azərbaycan kitabı: Biblioqrafik göstərici 3 cildə, C.2, I kitab (1920-1940).-B.:Yazıçı.-1982.- 744s.
- 12.Bayramov F.A. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı biblioqrafiyasının inkişafı // Müasir mərhələdə Azərbaycanda biblioqrafiya işi məsələləri (Elmi əsərlərin mövzu məcmuəsi).- B.,1982.-S.52-53.
- 13.Dadaşova Z. Uşaq ədəbiyyatı (1985-1990) .-B.,1991.- 44s.
14. Dadaşova Z. Yubilyar rəssamlar (tövsiyə göstəricisi) .- B.,1993 .- 26s.
15. Dövlət gənclər siyasəti haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı /Azərbaycan, 1999, 9 aprel.
16. Əliyev H. Ədəbiyyatın yüksək borcu və amalı(Nitqlər,məruzələr,çıxışlar).-B.:Ozan,1999.-496s.
17. Əhmədova S. Azərbaycan maarifinin fədaisi (biblioqrafik tövsiyə göstəricisi) .-B.,2003 .-45s.
18. Əhmədova S. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı (1969-1990).- B.,1996.-45s.
19. Əhmədova S. Hərb tariximiz (biblioqrafik tövsiyə) .- B.,1996.-45s.
20. Əhmədova S. Hikmət xəzinəsi .-B.,1991.- 30s.
21. Əhmədova S. Bizə kitab gəlib (tövsiyə göstəricisi) .- B.,1995.- 45s.
22. Əsədullayev A. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı .-B., 1970 .- 75s.
- 23.İsmayılova S.P. Uşaq ədəbiyyatına dair biblioqrafik informasiyaya sosial tələbat // Kitabxanaşünaslıq və

- biblioqrafiya:elmi-nəzəri və təcrübi jurnal.- 2009.- №2.- S.155-159
24. İsmayılova S.P.Azərbaycanda uşaq və gənclər üçün ədəbiyyatın biblioqrafik nəşrlərinin yaranması və inkişafı// Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya.- 2010,№1. S.106-115.
25. Məmmədov Ə. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı / Dəbistan, Rəhbər və Məktəb jurnalları əsasında .- B.:Elm.- 1977.- 160s.
- 26.Namazov Q. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı .- B.:Maarif.- 1983.-276s.
- 27.Namazov Q.Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı.-B.:BUN.-2007.-444s.
28. Respublika .-2001.- 3 fevral.
29. Rzayev S.M. Uşaqları beynəlxalq müdafiə günü / M.F.Axundov ad.Dövlət kitabxanası.- B., 1962.-47s.
30. Rzayev S.N.Kiçik məktəbyaşlı uşaqların mütaliəsinə fərdi rəhbərliyin pedaqoji və psixoloji əsasları (Elmi əsərlərin mövzu məcmuəsi).- B.,1983.-S.61-69.
31. Sadıqova S.A. F.Köçərli adına Respublika Dövlət Uşaq Kitabxanasının metodiki və biblioqrafik materialları (1965-1995-ci illər) .-B.:Elnur, 1999.- 152s.
- 32.Sadıqov T.Cəfər Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanası (Elmi,metodiki və təcrübi fəaliyyətin təhlili) B.,”Apostroff”,2015.-272s.
33. Teymur Elçin (Teymur Süleyman oğlu Əliyev): biblioqrafiya / Azərbaycan Milli Kitabxanası.-B.2014.-248s.
34. Köçərli F. Balalara hədiyyə .-B.:Gənclik, 1987.- 40s.

35. Hacıyeva R. Möcüzələr aləmində (tövsiyə ədəbiyyat göstəricisi) .-B.,1990.-44s.
- 36.Uşaqların hamisi//tövsiyə biblioqrafik göstərici/tərt edən: S.Əhmədova.-B.,2010.-45s.
37. Zahid Xəlil: Biblioqrafik göstərici/ F.B.Köçərli ad.kitabxana.-B., 2012.-338s.
- 38.F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının hesabatları.
39. www.clb.az.
40. www.ryl.az.

Rus dilində

41. Библиотеки и средства массовой информации в работе по воспитанию подростков и юношества: Сб.науч.тр./ЛГИК.-Л.,1986.-133с.
42. Информационное обслуживание по проблеме молодежи в областной, республиканской, краевой библиотеках: Мет. рекомендации /ГРДБ РСФСР.-М.,1980.-48с.
- 43.Рыбина Е.Ф. Библиография литературы для детей.Учебник.-М.:Книга, 1984.-255с.
- 44.Рыбина Е.Ф.Некоторые проблемы библиографии литературы народов СССР для детей и подростков // Сов.библиография.-1982.-№4.-С.8-17.

45. Система рекомендательно-библиографической информации для молодежи и пути ее совершенствования: Сб. науч. тр./ГБЛ.-М., 1981

MÜNDƏRİCAT

Giriş.....	3
BÖLMƏ 1. Uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasının metodoloji əsasları və inkişaf xüsusiyyətləri.....	9
1.1 . Azərbaycanca uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasına sosial tələbat.....	9
1.2. Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatının nəşri vəziyyəti və bu sahədə fəaliyyət göstərən nəşriyyatlar.....	24
1.3. Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı bibliografiyasının yaranması və inkişafı.....	36
BÖLMƏ 2. Uşaq ədəbiyyatı üzrə bibliografik fəaliyyət.....	53
2.1 Ümumi xarakterli bibliografik informasiya mənbələrində uşaq ədəbiyyatın əks olunması.....	53
2.2. Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı üzrə bibliografik fəaliyyətin təşkili vəziyyəti.....	57
2.3.F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının bibliografik fəaliyyətinin əsas istiqamətləri.....	64
BÖLMƏ 3. Uşaq ədəbiyyatı üzrə bibliografik fəaliyyətin nəzəri, təşkilati məsələləri.....	83
3.1.F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında SBA-nın təşkili.....	83
3.2.F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasında bibliografik xidmətin əsas istiqamətləri.....	91
3.3.Müasir dövrdə uşaq ədəbiyyatı bibliografiyası elektron informasiya mənbələrdə.....	111

BÖLMƏ 4. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının bibliografik fəaliyyəti	149
4.1. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər Kitabxanasının bibliografik fəaliyyətinin əsas istiqamətləri.....	149
4.2. C.Cabbarlı adına Respublika Gənclər kitabxanasının bibliografik xidmətin təşkili	158
4.3. Müasir dövrdə gənclər ədəbiyyatı bibliografiyası elektron informasiya mənbələrində.....	163
Ədəbiyyat.....	168
Mündəricat.....	173

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

SİMA İSMAYİLOVA

UŞAQ VƏ GƏNCLƏR ÜÇÜN ƏDƏBİYYATIN
BİBLİOQRAFİYASI

Dərs vəsaiti

Bakı-2015

Elmi redaktor: **N.İ.İsmayılov**

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Rəyçilər :

K.İ.Aslan

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

S.A.Sadıqova

tarix üzrə fəlsəfə doktoru

Ş.Qəmbərova

F.Köçərli adına Respublika Uşaq

Kitabxanasının direktoru